

విషయ సూచిక

కొండవీటి పాగమబ్బలు—శ్వేతాభ సత్యనారాయణగారు	...	...	...	222-228
ఆంధ్రజాతీయకథావళి-చారిత్రక సాదృశ్యములు—ఓకుమర్ల రామచంద్రరావుగారు	...	...	...	230-234
బొమ్మసంచేశము—జి. జాషువగారు	...	...	...	234-236
హైందవలిపి—మా రేమండ రామారావుగారు	...	...	...	232-233
పాతపాటలు—టి. కామేశ్వరరావు గారు	...	...	...	233-235
కవిత్వాప్రణయిని—చలమయ్య ప్రసాదరావుగారు	...	...	...	235-238
తిరుప్పావాయలు—సింఠా దీక్షితులుగారు	...	...	...	200-200
మేలుకొలుపు—చెఱుకుపల్లి శివరామయ్య గారు	...	...	...	200
నల్లిపాప—పూడిపెద్ది సంకటరమణయ్యగారు	...	...	...	202-202
భావిదృష్టి—శ్రీ. శ్రీనివాసరావు గారు	...	...	...	202
మెలుపులు—[సాధకుడు]	...	...	...	205-208
అజాతశత్రువు—కె. బి. కోటిలింగం దేవర గారు	...	...	...	200
పిల్చిమారికము—గాడేపల్లి రామమూర్తిగారు	...	...	...	200-200
నరసృతిపూజనాఁడు—కొల్లూరు ధర్మారాయకవి గారు	...	...	...	230-230
గుడ్డిపిల్ల—అడవి బాపిరాజుగారు	...	...	...	232-232
జాలివాహనసంతకతి—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు	...	...	...	232-230
చక్రవాళి—అల్లంపెట్టి అప్పయ్య గారు	...	...	...	230
పిట్టకథలు—కూకూరక్క 'వైశాఖ'	...	...	...	230-232
చీనా రషీయాల వైషమ్యము-యుద్ధనన్నా పాములు—జయంతి వెంకట క్రిటి రావు గారు	...	...	...	233-235
నారి—వడ్డది నీతారామాంజనేయులు గారు	...	...	...	235
హిందూ దేశ ఆర్థికస్థితి—చావలి వెంకటపానుమంతరావు గారు	...	...	...	238-242
మండలింపు—దివాకర్ల వెంకటాచార్యగారు	...	...	...	242-245
ఔరంగజేబు: రాజప్రతినిధి—మొసలికంటి సంజీవరావు గారు	...	...	...	245-248
నిరాశాపరాగము—అల్లంరాజు రంగనాయకులుగారు	...	...	...	248
బంకీమబాబు దీవితస్ంగపాము—యలమంచిలి శ్రీరాములు గారు	...	...	...	248-248
విసువు—గరిగిపాటి రామమూర్తి గారు	...	...	...	248
అశోకుడు పొద్దుడుకాఁడా?—ఇంద్రగంటి నాగేశ్వరశర్మగారు	...	...	...	248-248
అనుతాపము—కొడలి ఆంజనేయులుగారు	...	...	...	248

సికందరియా విశ్వవిద్యాలయము—బి. యస్. శర్మగారు	...	...	225-253
లీలాసాగరము—తురగా వెంకటరామయ్యగారు	...	...	254
సాధు హీరానంద—(పండిత వాస్వానీ)—వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరిగారు	255-260		
భావిగృహస్థు—రావు వెంకట శేషారావుగారు	...	...	261
మీనగడతఱకలు—బమ్మెర భారతరాజగారి కవిదృష్టి—అవ్వారి వసువెంకటాచార్యగారు	262-263		
దూడ గోడు—నిడమర్తి ఈశ్వరప్ప గారు	...	...	264-265
వివోదశిల్పము. తాటియాకుల బుట్టలు—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	266-500
వర్ణాశాలదృశ్యము—జి. యస్. శర్మగారు	...	...	500
నాటకకళ — దేవులపల్లి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావు, శ్రీ యల్. వి. వాయుడు, గవాయ గోవిందరాజులు వాయుడు గార్లు	...	...	501-502
దీపావళి(కుమారీజనక సంవాదము)—ముదురుబ నరసింహాచార్యులుగారు	503-504		
అంతర్వాహిని—కొంపెల్లి జనార్దనరావు గారు	...	...	505
ఆంధ్రాభ్యుదయము	...	...	506-507
సానుతాపప్రబోధము—నందూరి శివరావుగారు	...	...	508-509
భారతీయమహిళామండలి	...	...	510-511
కలగూరగంప—అర్జునాస్త్రిము, కాకి వక్కాశాసనము, రాజ్యాంగ రింత్రము; టాల్ స్టాయి మనము; ప్రాంతపాఠము; నీగో వైభవము; వాణివిలాస సాగరము; మైమూలు; భారతీయ మహిళలకు స్వాతంత్ర్యము; విజయనగరములు; వాయువిమానకేగము; శ్రీ ఆత్మలాదాయులుగారి కల్పము; ప్రపంచ మహా యుద్ధ వ్యయము; హరికరి నీటిపారంగము; కీ. శీ. డాక్ గ్రాఫీ ప్రైవ్ మక్ గారు; స్వామి (పామర) దేశపరిచయము;	...	...	513-514
విమర్శనము	...	...	515-516
ఆంధ్రమహాసభలు, బెజవాడ—గ్ 98; తీర్మానముల సంగ్రహము	...	...	517
సాధ్విప్రాయ విశేషములు	...	...	518-519

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు—దసరాగీతలు; మధుమాధవీ.

సాధారణచిత్రములు—శ్రీ రంగనాథ దేవాలయ శిల్పచిత్రములు 3; జంబుకేశ్వర దేవాలయ శిల్పచిత్రములు 2; కృష్ణరాజసాగర చిత్రములు 6; వాణివిలాస సాగర చిత్రములు 4; కృష్ణలీల; శ్రీకృష్ణుడు; ఆకస్మికచ్ఛాయాచిత్రములు; కవితాసమితి ద్వితీయ వార్షికోత్సవము; ఆంధ్రమహాసభలు : అభ్యుదయ మొదలగువారి చిత్రములు 2; ఇతర చిత్రములును.

సర్వకామార్థసాగరము

చిత్రకారుడు: శ్రీ వేదవతి వాణి యస్. కృష్ణయ్యగారు, శ్రీ బాలగోపాలకృష్ణగారు, పంపిణీ

చెన్న పట్టణము, నవంబరు ౧౯౨౯

సంపుటము ౬

శుక్ల సంవత్సరము శాస్త్రికమాసము

సంఖ్య ౧౧

కొండవీటి పొగమబ్బులు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[1929 సం. అక్టోబరు, 1, 2, 3 తారీఖులలో మాహింపూర్ణకాళలోపాధ్యాయులలో కొందఱును, మఱి కొందఱు విద్యార్థులు, మా ప్రియపాలుకారితో మా కొండవీటి కొండలమీద కాంక్షపము చేసెడిది. కొండలమీద వ్రాలి పోవుమబ్బులు చూచుటకు సుందరములు. అందులో కొండవీటిమబ్బులు సుందరాతిసుందరములు.

కొండవీటి దుక్కిటిదేవి పుట్టిల్లు కుండిన యని కొందఱు.

కొండవీడు తొలిత గజపతులు, తరువాత రెడ్లు, మఱత గజపతులు, తరువాత శ్రీకృష్ణరాయలవారు, మఱి పై మహమ్మదీయు లేరనెడిను. ఎందఱిలికా కొండవీడు తెలుగు మవస్సులకు రెడ్ల చే ఆవిరియును.

అవదిలిష్టయ ద్వీపాంధరములతో రత్నాలు, అగరు, కస్తూరి, బాబా మొదలయిన విద్యుద్రవ్యములు వర్తకము కావిన మహాభవి. అతడు రెడ్లరాజ్యమునకు పెట్టుబడివారు.]

దృగ్ధాన్తరాజ్య నిత్యవిఘాత భూమిమ్మువలె కొండలురకాల కలన లేది
బురుజుకొమ్ముల వీడిపోలేని రెడ్లకీరితివోలె బెనురాళ్ల నతుకులుచడి
రెడ్లకందా వెన్న రేగు వంటింటి పెన్సోగవోలె గుమురులై ముందు సాగి
ద్రాగ్ధావదాన్త స్వతంత్రతారమవోలె కొండ లంటి యంటకుండఁ బోయి

శ్యామలీభవద్ధానపూసాదనార్థ - మొలయు వెల్లావుల కడంబములుగ నిలిచి
కొండకొమ్ములు లో చాచుకొన్న కొత్త - కొత్త పొగమబ్బు లలమె నీ కొండకొనల.

ఒకరెడ్డివభ తీర్చియున్న కొండకు వాలుకొనలతో ముత్యాల గొడుగు పట్టు
ఒకరెడ్డిమూర్తి పోలిక తీర్చియున్న కొండకు కొనగా కిరీటమ్ము పెట్టు
ఒక్కయంతఃపురవహుశ్రేయః జను బురుజున నన్న మేలిముసుగు తొడుగు
ఒకతెల్లుబంటు తీవకి ముద్రగొనియున్న బురుజుపక్ష మహాసివోలే వేలు
ఈజగా పొగమబ్బులు రాజనేవ - మఱచిపోలేవు రిసధునీ మహితమూర్తు
లేము లెక్కించుచుంటిమి యెన్నినాళ్లు - చనెనో అని వందనేళ్లుగా చాచుకొంచు.

అవ్వదధాతిభేయారబ్ధములు రెడ్లభువి పంటకాలల పొగ లటంచు
అచట శ్రీనాథకావ్యశోతలగు మాకు పఱచిన పందిళ్ల పఱపుంచు
కొండకొమ్ములు తీర్చికొని నిల్చియున్న యాంధ్రభటాళి వీరగంధాలటంచు
ఉత్సవాగత జన మ్మొరిగిపో గొండకొమ్ములఁ దొంగి కను రెడ్లముగుదలనుచు
మున్ను సుత్తాల దూకించుకొన్న చోట - నడుగుడుగునందు పాతంబులైన మాకు
నవ్వుదప్పదు తల రెత్తినంత కొండ - కొనల మబ్బులు పొరపెట్టి విసరులాడు.

ఒకసారి వలిపమ్ము చికిలి ముత్యాల యంచులవోలిక నుపత్యకల చేరించు
ఒకసారి జఘనభాగోపరిస్త న్నచేల విధాన గిరి మొదళ్లఁ బడిపోవు
ఒకసారి గిరిలక్ష్మి మొకముపై మొగలి పువ్వు ప్లాచుకొన్నట్లు చెల్ల రేగు
ఒకసారి స్వేదనియకములు రత్యంతవేశాకుచావృతి విస్తరించు
చిటుత పొగమబ్బు లీకొండవీడు పలుచఁ - బడి, విశీర్ణమై, ధూతమై, తడిసి, రాచ
నీరి యుడిగిపోయినట్టి యాశిథిలదుర్గ - లక్ష్మి కొనఁగూర్చు వెట్టి యలంకృతులను.

అధిరూఢకుండినేశాత్మజమయిన న్యండవ గరుత్మన్మండితధ్వజమ్ము
గజపతిప్రాధోగికరిఘటాశుండా విహారాంబునిచయభిందూత్కరంబు
రెడ్లకీర్తి పతాక శ్రీనాథకవికావ్యదూతపాంసాసినాథుని గరుత్తు
అలకనవాపాత్రునంటి రాజున కృష్ణరాయ బాహుగజగ్రన్మహాగ్ని
ఒకటొకటి గాఁగ నృతి తెచ్చుచున్న వన్ని - చిటుత లీ పొగమబ్బులు చిందులాడి
కొండవీటి ప్రాగోటపై కొమ్ములందు - నవ్యవర్షేందిరాధురంధరనిరూఢి.

నిష్ఠులుచూడ మన్నీ లుత్కల్పప్రాధపాత్రులు బురుజులపైన లేరు
ఈటలు గ్రుమ్ము శోర్యందిరాపురమూర్తులైన రెడ్లకీర్తిపైనలేరు

గుండెల కత్తుల గ్రమ్మ రాయలరాచయేనికగున్న లీపైన లేరు
అడుగద్దవకుఁ బ్రాణ మాహుతికొనఁగ ద్వాఘ్నేన రక్షకభటులైన లేరు
ఓసి పాగమబ్బులార! రంజోసి రండు - మీకు మా కిష్టమే యిష్ట మాణలేక
తిరుగవచ్చు రాజులు కొల్వ తీర్చుచోట - సరుగవచ్చు రాకన్న లున్నట్టిచోట.
ఎంతనిర్భయముగా నీ పాగమబ్బులు కెట్టిలబురుజుపై చిమ్మిరేగు
ఏలెక్క లేనట్లు యీ పాగమబ్బులు మిరియాల తఖతుపై తఱిమిపోవు
ఇంతయడ్డంకి లే కీ పాగమబ్బులు తారా బురుజుమీఁద దాట్లుపెట్టు
ఈ మాత్ర మాణలే కీ పాగమబ్బులు కేళిశుద్ధాంతపాథారిఁ జొచ్చు
విచ్చిపాగమబ్బులార! కోపించిలేని - చెడ్డవారు సుమీ! మిమ్ము చించి రొమ్ము
తాచి చెండాడిపోదు రద్దంకిరెడ్లు - లేలిహాసమ్ము లడ్డంకిలేని రెడ్లు.

ఇదుపుల విలిఖించిరేము నా ముక్తాక్షరములుగా దుర్గకుడ్యముల నొలసి
ఇదట మ్రుగ్గులు పెట్టిరేము నా క్షత్తముక్తారేఖగా గరి ధలము మెఱసి
ఇట వితాన మమర్చిరేము నా మృదుమరుచ్చాలితమధ్యమై చదలఁ దీర్చి
ఇట కేళకులి పెట్టిరేము నా తుదల కీతలపుసత్పరిమెందితములుఁ గదలి
ప్రాతరనత్రికమితయామ భానురోచి - రాసమాత్రధావళ్య మర్యాదమైన
లేత యీ పాగమబ్బు పురాతనంబు - త్రవ్వచున్నది రెడ్లయాంధ్ర ప్రకాశి.

ఇవి రెడ్లరాజుల యెదలలో పూరించుకోరాని కోర్కెలు గుములుకట్టి
ఇవి తెల్లుబంటుల యిందుఁగింజలై నాత్ములు వీడలే కరుగుదెంచి
ఇవియు శ్రీనాథుని యెట్టివగ్గడ కావ్యతకు రానిభావములే తరకగట్టి
అవచితివ్వయసెట్టి వివి రత్న రాశిగా మలఁచిప్రాణములే మగిడివచ్చి
కొండవీటిపాలాలో వీడికోనులేక - ఆశబలమున మగుచుప్రేతాశ్మలవలె
సారిది నీగిరి కొమ్ములమట్టుపట్ల - నిట్టిపాగమబ్బులై భ్రమియించుఁగాక.

నాప్రాణములకును నీపాగమబ్బుల కేమిసంబంధమో యేనుగూడ
పాగమబ్బునై కొండచిగురుకోనలపైన బురుజులపైన కొమ్ములకువైన
వ్రాలిపోనో మధ్య ప్రిలిపోనో నేల రాలిపోనో గాలి తేలిపోనో
నాయూహా చక్రసుందరపరిధ్రమణమై యీ పాగమబ్బులనేవరించె
ఎన్నిపాగమబ్బు లెఱిఁగిలే నేను మున్ను - తూర్పుకనుమలు విడుచు నిట్టూర్పులట్టి
విచటి యీ పాగమబ్బులే యెడఁదలోని - లలితము మదియగీతి నేలా వెల్లార్పు!

ఆంధ్ర జాతీయ కథావళి - చారిత్రక సాదృశ్యములు

టేకుమళ్ల రామచంద్ర రావుగారు, యమ్. ఏ., వి. యల్.

ప్రపంచమునందలి ప్రతిజాతికిని, ప్రతి మానవసం

ఘమునకును కొన్ని శారీరకలక్షణములు, స్వభావములు మున్నగునవి ప్రత్యేకముగ నుండును. వారిని చూచుటతోడనే వీరు వీర నానారు, వీరు జపానువారు, వీరు ఆరవులు, వీరు మార్వాడీలు, వారు అంగ్లేయులు, వారు జర్మనులు అని మనము తెలిసికొనుచున్నాము. ఈ లక్షణములనుబట్టి మంగోలులు, ట్యూటసులు, సీగ్రోలు అను భేదములను గుర్తింపఁగలుగుచున్నాము. ఇవిగాక వారివారి భావలనుబట్టియు, అంగలీ పదముల మైత్రిని బట్టియు జాతులను, జాతుల బాంధవ్యమును నిర్ధారించఁ గలుగుచున్నాము. ఈనిర్ధారణకు జాతీయ కథావరులు గూడ మిక్కిలి ముఖ్యములగు సూక్తాధారములుగ నున్నవి. కాని యీవిషయమై పరిశ్రమగాని పరిశోధన గాని జరుపఁబడుటలేదు. వీర జాతీయనందలి జాతీయ కథావళియొక్క లక్షణములలోఁ గొన్ని వేటికొకటి యందలి జాతీయకథావళియొక్క లక్షణములతో మైత్రి గలిగియున్నట్లు మనకు నోచుచున్నది. ఆ రెండుజాతుల కునుగల పరస్పర బాంధవ్యము కొంతమాత్రము వ్యక్తికృత మును. ఈకారణముచే నీపరిశోధన చాల ముఖ్యమైనది.

జాతీయకథాస్వరూపము

జాతీయకథ లవగా నెట్టిది? అనుప్రశ్నకు రెండు ముక్కలతోఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుట కష్టము. ఇప్పుడు మనభాషలో వ్రాయఁబడుచున్న నవలలలోని కథాభాగములు, ప్రబంధములందలి కథలు, పత్రికలలోను, పుస్తక రూపమునను, ప్రచురితములగుచున్న కథికలు—ఇవి జాతీయకథలు కావు. తెనాలి రామలింగని గూర్చిన కథలు, శ్రీనాథుఁడు, పోతన్న, తిక్కన మున్నగుకవులనుగూర్చిన కథలు, కాలిదాసు, విక్రమార్కుఁడు మున్న

గు పురాతనపురుషుల కథలు—ఇవి జాతీయ కథలు. ఈ జాతీయ కథావళిలో నింక ననేకరకముల కథలు గలవు. అందుఁ గొన్నిటిరూపము, స్వభావము, సాదృశ్యము నుండుననుచి క్రింద విశేషిక్రమములనును. జాతీయ కథా స్వరూప నిరూపణ మొకిందొ గ్రహించుటకు పై యుదాహరణములు చాలును. జాతీయ కథలకును, జాతీయకథలు కానివానికిని పై యుదాహరణములనుఁ బట్టి కొన్ని భేదములను మనము గుర్తించఁగలమునున్నాము. ఇందు మొదటిది ప్రాచీనత; రెండవది సర్వవ్యాపకత్వము. ముఖ్యములగు నీరెండు లక్షణములు లేనిదో నేకభయము జాతీయ కథ కాఁజాలదు. ఆంధ్రదేశమునందలి యనేక గృహములలో తెనాలి రామలింగని కథలు, విక్రమార్కుని కథలు మొదలైనవి వ్యాప్తములై యున్నవిగాదా? తరతరముల నుండియు నీకథలు చెప్పుకొనఁబడుచున్నవి గదా? కావున ప్రాచీనతయు, సర్వవ్యాపకత్వమును జాతీయ కథావళికి ముగ్ధలక్షణములు.

‘జాతీయకథావళి’ అను పదమునకుఁ గల యర్థమును రెండు తెలుగులుగ నునము విభజింపవచ్చును. ఇందు పై నుదాహరణములైన జాతీయకథ లొక్క తెలుగు. వీని కంటె నతిప్రాచీనము లగు కథ లనేకములు గలవు. ఈ రెండవతెలుగు కథలలో ననేకములు మనప్రార్థనలను గూర్చినవి. అవి జాతులయొక్కయు, వర్ణములయొక్కయు, వర్ణవిభాగములయొక్కయు, గ్రామాది దేవతలయొక్కయు కథలై యున్నవి. మిటికొన్ని హాస్యరస ప్రధానములు. కొన్ని సాధాసక్రియలు, తీర్తులు, అద్భుతములు మున్నగువానితోఁ గూడినవై యున్నవి. ఈరెండు తెలుగులలోను కుదము పేరికొనఁబడిన పరిప్రాచీనము లని యెల్లరు నెఱుంగుదురు. ఈకథ రివ్వటికిని ఆంధ్రదేశమునందలి యనేకగృహములలో చెప్పుకొనఁబడుచున్నవి.

శిశుకాలపు సాయంకాలములందును, శారదరాత్రులందరి మనోహర చంద్రికాలసారులందును ముదురుచి నాయన మ్మలు మనుమలను, మనుమరాండ్రను దగ్గఱఁ గూర్చుండఁ జెట్టుకొని యిట్టి కథ చెప్పి టికో, (తాము తను వాయనముల యొద్ద తమచిన్న వాయన చిన్న జాతీయకథావళిని) వోయాన వదించుచుండును.

జాతీయకథాసాహిత్యము

ఇప్పు డిప్పుడు సాహిత్యవ్యవస్థల పరిణామముకొన్న వారు సాహిత్యకథలను చదివి మనజాతీయ కథలను నూలకుఁద్రోచి పాఠవేదములందులయుఁ గలదు. ఈ సాహిత్యకథ కథావళిని చదువుటయన మనకథావళిని సాహిత్యరేఖలలో విశ్రుతమైన జాతీయకథావళిని గల భేదసాహిత్యములను గ్రహించి జాతీయసాహిత్యమున మన కొక కొంతభాగమును గూర్చు ప్రయత్నములు చేయవలసియున్నను, కేర్పకొన్నచానిది తన మనసొగముననుఁ దెచ్చి చానినూలమున భాషావేషము, ఆంధ్ర జాతీయము చేయు మూలముల గగనములనును లైవని. ఈ వ్యాస పురావసుంతరమునైన కొంతయు ప్రాచీనపరిశోధనయందుఁ జనుకుండు జాతీయచిది వారే ముదిరమైన మార్గమున వ్యాప్తమొనరింతు రని యానించుచున్నాను.

ఇప్పుడు, మనప్రాచీన జాతీయకథలను, ఇతర భాషలయందలి ప్రాచీనజాతీయకథలను చాలవ్యత్యాసము లుండుట సహజము. కాని సాహిత్యము లుండుట మాత్ర మంత సహజము గాదు. ఇంతేగాక మనకును ఆర పలకుమగాని, మనకును కర్ణాటకులకుమగాని జాతీయకథా సాహిత్యము కొంతయు కుండుట సహజము. ఈభాషలు గాక యే తెంగాలీజాతీయకథలతోనో, హిందీజాతీయ కథలతోనో మన ప్రాచీనజాతీయకథలకు సాహిత్యము గవలదుట అంత సహజము గాదు. తుదకు కేర్పకొనుఁ జువిన యీ సాహిత్యములు గొన్ని యొప్పునో వాయాభాషలు మాటాడువారికిని మనభాష్యులకును దగ్గఱఁ సంబంధ మున్నచని, జాతీయకథాసాహిత్యములందుపై వాధార మందలంపఁకుటకు మనకు గట్టిగ చెప్పుచున్నాను. ఇట్లే బ్రాహ్మణ జాతీయకథలను ఆంధ్రజాతీయకథల

కును సాహిత్యమునియూపఁ గుంవర్చుకలంకునో, నితర విధముల జాతీయసాహిత్యమునియూపఁ గుంవర్చు పరిశోధకుల కీ మనపరిశోధనయుఁ కేలాంత యును. ఈ సైవాశ్యము లనుఁ బట్టి జాతీయకథావళిపై విశ్వాసాచివైనచే యాధారపడుట సారపాటవియు, వచ్చిరకముల సాహిత్యములత్యేకపదములవియు పాఠముల నుద్రించుచుండును. ఈ క్రింది వ్యాసభాగమున ఆంధ్రజాతీయకథావళిని మంగజాతీయకథావళిని గల కొన్ని ముఖ్య సాహిత్యములను యోచి, ఈ రెండు జాతీయముల విభేదములను సాహిత్యములను జాతీయకథావళియందు పైలు ప్రతిబింబితమైనవో యావ యెత్తి యెడను. ఈ సాహిత్యములను చారిత్రము లనుటగంటె విధిగవంగు కే కేమియు మన సాహినింపను. ఈ సాహిత్యములందు కొన్ని పాఠముల కద్భుతములగ గవలచకమావచ్చు. దీనిని వ్యాసభాగ వాలోచించినచో విస్తృతముని వో విధ యునునను విమర్శమునను, పరిశోధనలను రాగలంకుదురని కేమి విశ్వసించెదము.

తెంగాలీ జాతీయకథలలో కొన్ని కథలు యావ వ్యారసరేఖమునకును సంబంధించిన కథాభాగమును మూలించుచున్నది; ఈసంబంధమున ఆంధ్రజాతీయకథలతో సాహిత్యములందును సంభవమేకచో యావ్యక్త పంచకథాభాగములతో సాహిత్యములు గలవియుఁ గలవు. ప్రపంచమున మాత్రమిట్టి యొకకొన్నిలో వారంభమై కొంతయు కొకేదిగముగ తెలిగవనియు, దీనికి తేకకాల భేదములు వ్యతిరేకముగ ప్రవర్తించలేదనియు వివిధముకే యొప్పుకొనఁబడిన విషయము. దీనికి పై సాహిత్యము మొక యుదాహరణము. కాని, ఇట్టి యావ్యక్తపంచసాహిత్యము ఏదేకపు జాతీయకథలందైనను బహుస్వల్పముగ కే యుండును. ఒక యుదాహరణము తీసికొందము. 'కలిమం జాతీ' పర్యవ ప్రాంతరేఖను వీక్షింపఁబోవడ యొకజాతీ చారికే వివాదస్థావము. ఆ పర్యవ శిశువు మేధుమాలికా వ్యుత్పత్తి యాహిత్యమై యుండును. ఆ పర్యవశిశువుగములందు సాట్టి సాట్టి దేవత లుండురని ఆ జాతీవారి అభిప్రాయము. దీనినిగూర్చి యొక జాతీయకథ కలదు.

ఈసాట్టి సాట్టి దేవతలు పరిశోధకారపరాధులు. వారివర్గము కలదైన పోయి యేరైన పడినచో వారి వా

దేవతలు సుత్యుక్తిగావించి పంపుచుండును. కాని, వారి వెంటి దిన్న మాట యిప్పుడు పరే మిక్కిలి కోపించును. అందులో తమ పొట్టితనము పెన్వఁదైన యా మేలించుచో వానిపై కారములు మిరియములు నూరుదురనుటకు సందేహములేదు. ఒకనాఁ డొకచీడవాయు ప్రపంచమునందలి తన దుర్భర వారీద్ర్యము నమధమింపఁజాలక కిరియఁజాలో పర్యవశిల నివాసులను పొట్టిపొట్టిదేవతలను దర్శింపఁజేగను. అదేవతలదేహము అచ్చట అటపాటలలో ప్రార్థు ప్పుచుండునీరి. అప్పుటి కేగిన మానవుఁడు వారి కర్త విధములకు నమస్కారములను గావించి తా నప్పుటకేగిన కారణమును వారి కెఱుకపఱచెను. వారును సంతసించి ఆచీడవానికి పశువుల వశేకముల నొసంగి యింటికి పంపి వేసిరి. ఇది చూచి మఱియొకఁడు తామనూడ లాభము తెచ్చుకొందమని కిరియఁజాలో పర్యతాలోచనాము గావించెను. అచ్చట ముందుఁదనే పొట్టిదేవత లాటపాటల ప్రార్థు ప్పుచుండుట నాతఁడు చూచెను. వారు పిల్లలు గాఁజోలు ననుకొని “అబ్బాయిలూ, మీ అమ్మా వాన్నా ఇంటి కెప్పుడు వస్తారు?” అని ప్రశ్నించెను. తమను చిన్న పిల్లలనుగా భావించిన ఆ మానవునిపై వారి క్కొండలేని కోపమురద్ది పోసామ్యుని వాని నాదేవతలు తలమినేసిరి.

ఇట్టికథ భారతదేశపు కథలలో మన మెన్నఁడు వివరము. కావున బాతీయకథలను యావత్ప్రపంచము వోడను పాద్యకృతులనుండు ఆరును. భారతదేశమునం దైనను అన్ని భావలకు నొకేరకపు బాతీయకథలు లేవు. కాని కొన్ని పాద్యకృతులు మాత్రము గలవు. కొన్నికథలలో నన్యు పాత్రముల ప్రాణ మెక్కడనో వాణియుండును. పంగ బాతీయకథలలో నిది విరివిగ కనఁబడుచున్నది. ఒక తెంగలీకథలో రాజకుమారుని ప్రాణ మొక పోతమనం దున్నట్లు వ్రాయఁబడెను. రాజకుమారుని శ్రమవు లది ధరించుచో రాజకుమారుఁడు చనిపోవును. మిదనుండి తీసినచో నాతఁడు బ్రదుకును. మఱి యొకకథలో కొందఱు రాయుకుల ప్రాణము కొలనిలో పలి పెట్టెయందలి రెండీగలలో నున్నట్లువదించఁబడెను. ఆ ఈగల పెత్తునుబట్టు క్రిందపడకుండ వానినిబట్టి రంట

నచో నా రాక్షసులు చనిపోదురు. ఆంధ్రదేశపు బాతీయ కథలలో నిట్టి వివేకములు మన మెల్లరమును వినియున్నాము. ఇంకోక వింత యేమనఁగా ఈజిప్టుదేశమునఁగూడ నిదే యభిప్రాయమును వెల్లడించు బాతీయకథలు గలవు. ప్రపంచమునందలి బాతీయకథ లన్నింటిలోను నిష్కమున్న వానిలో ప్రప్రథమమైన బాతీయకథ ఈజిప్టుదేశపు కథ. ఆకథలో ‘తాదా’ అనుకోకరి ప్రాణము లేవదాయువున ములో నున్నట్లు వర్ణింపబడి. ఆపుష్కమును కొట్టి వేయఁగా నాతఁడు చనిపోయెను.

ఒకరాజకుమార్తె యొకరాజకుమారుని గాంధర్వ విధానము ప్రకారము చేరించును. మఱియొక రాజకుమారుఁ డా రాజకుమారిని బలవంతముగ తీసికొనిపోవును. ఆ రాజకుమారి రెండవ యాతని వరించుట కిష్టపడక ఆఱు కలలో, ఒకసంవత్సరమొ న్రతమున్నదని చెప్పును. ఆ రెండవరాజు దీని కంగీకరించును. ఇంతలో పరిమితిగడునుఁ బోవుచుండఁగా నెట్లో మొదటిరాజకుమారుఁడును నీరాజ కుమారియుఁ గలిసికొందురు. ఇట్టి కథ లాంధ్రభాష యందును, పంగ భాషయందు మాత్రమే గాక, కదితరములకు కొన్ని భారతీయ భాషలయందును బాతీయకథలుగ వాడఁబడుచున్నవి.

పం గాంధ్ర బాతీయ కథావధులు

పంగాంధ్రభాషల బాతీయకథావిషయమున, పై పాద్యకృతులు అన్నిటికంటె దీని మనస్సుర ప్రార్థులమును క్షుక్తికరించు నమృతపాద్యకృతులు కొన్ని గోచరించుచున్నవి. ఈ క్రింది తెంగలీకథను తీసికొందము.

అనఁగ ననఁగ నొకరాజు. ఆ రాజునకు సంతానము లేకపోవుటచేత చాల విచారపడి కుడకు మిక్కిలి పొందవ్యయియైన యొక చీడవారి యువతిని వివాహము జేసెను. కాని రాజు పెద్దభార్యల కిది పరిపడలేదు. ఇంతలో నామె గర్భవతి యగుటచే రాజువారి పెద్ద భార్యలకు విచార మధికమయ్యెను. రాజుగా యారలేని సమయములో నామెకు నొప్పులురాఁగా నామె కన్నులకు గంఠలు గట్టి పెద్దభార్య లామె నొకచోటికి తీసికొని పోయిరి. మంత్రిసానిని వారు తోడుచేసికొనిరి. కథపారి

భార్య ప్రసవప్రకార మిట్లే కాంతోలు నని వారు చెప్పినది చేయుచుండెను. పాప మాగర్భిణి వారు నిచ్చెనమియ కప్పు మనిరి; దిగుమనిరి; మఱి నిచ్చెనమియ కప్పు మనిరి. ఇట్లు జరిగిన తరువాత పుట్టిన కుమారు చంపుచుని మంత్రసాని కాడ్చావించి, రాయి పుట్టివని బాలింతరాణికి చూపిరి. రాజాగారి రాయిపుట్టుక సంగతి విని నిర్విఘ్నః డయ్యెను. ఆ తరువాత కవలెల్లలైన అన్న చెల్లెండ్రు రక్షితులై యుండగా, అన్న రాక్షసులను చంపి యొకరా కుమార్తెను వివాహమై తండ్రిని కలసికొని రా జయ్యెను.

ఈకథను యివినవారికి వెంటనే మన యాంధ్ర దేశమునందు పర్వత వ్యాపించినదియు, కడుంగడు ప్రాచీనమైనదియు నగు నొక జాతీయకథ జ్ఞప్తికి రాక మానదు. ఈకథను మన పెద్దలు తరతరములనుండియు నీశ్రీందివిభముగఁ జెప్పుచున్నారు.

అనఁగనఁగ ఒకరాజు. ఆయనకు భార్య లేకుండు. సంతానమేమియు లేకపోవుటచే రాజాగారు చాల విచారాక్రాంతులై యుండిరి. ఇట్లుండఁగా కడసారి భార్య గర్భము రాల్చెను. దీనిమీఁద, వంశకు మనుషే గొప్ప శ్రద్ధతోమన్న పురుషుల కుడుకుతోకురిన పెక్కువయయ్యెను. ప్రసవసమయము సమీపించెను. అప్పుడు రాజాగారు వేటకుతోవుల తిరుస్థించెను. ఆ సమయములో మంత్రసానిని తోడుచేసికొని అగ్గయసన గులును గలిసి గర్భవతికన్నులకు గంధలుకట్టి ఉరిలైట మన్న కంది చేవిలోనికి తీసికొనిపోయిరి. అట్లు వామె యొడివించి నన్ని రాళ్లు పోసి యొకనిచ్చెనమియ కాగర్భిణి నెక్కించును దింపముగ 'ఎక్కాదిగ ఏడుపాడ్లు' చేసిరి. ప్రసవ మిట్లే కాంతోలు ననుకొని యామె యారకొనెను. ఆమె యొకబాలుని ప్రసవించఁగా తిరుపు నొకకంచెలో

వారవైచి సవకులేడుగురు రాజధనమును చేరిరి. కడ సారి భార్యకు రాక్షుత్తుట్టెనను వివాదవార్త విశదీకరము వ్యాపించెను. కొన్ని యేండ్లు గడచిపోయెను. ఆ పిమ్మట నొకబాలుఁడు దిచ్చుము నెత్తుకొనుచు రాజాగారి యింటికి వచ్చి యాశ్రించిప్రకారము పాడెను:—

* అనఁగనఁగనగనగరాజా.

ఆరాజు లేడునకు పెళ్లాయా

కడసారి పెళ్లం మాడెమ్మా

కందీరలో కన్నాదీ.

ఉలవాచేలో ఉల్లోనీ

పత్తిలేలో పాలోనీ

పాటిమీద గడ్డొచ్చి

వన్న పెంచింది

భవతి భీషం చేచి.

అప్పు డీ బాలునికథ తెలిసి రాజాగారు చాచికి యావరాజ్య పట్టాభిషేకము గావించిరి. పై ఆటంకురు భార్యలను శిక్షించిరి.

దీనికంటె నింకను వర్త్యమృతమును పోలికయొక్కటి శంకాంధ్ర జాతీయ కథావళియందుఁ గానవచ్చుచున్నది. దెంగాలీలు చిన్న పిల్లలకు జాతీయకథలు చెప్పు వప్పుకు ప్రతి జాతీయకథ ముగియుటతోడనే చాచికొన కొక చిన్నకథను తగిలించుట వాడుకయై యున్నది. ఏకథ చెప్పినను పరే, యాచిన్నకథ చాచిచివర చెప్పినచే కడ పూర్తిగ ముగిసిపట్టు లెక్కకాదు. ఈ ముగింపుకథ అంగభాషలోనికి లాగిరిహారి జే గారిచే పరివర్తన మొనర్పఁబడినది.* చాచి వాంఛమును నీశ్రీంది విశ రించెదను.

* ఈపాట అంధ్రుల ప్రాచీనకాలపు పద్యములందలి ప్రాచీనమైన వానిలో నింకను మనకు మిగిలియున్న వానిలోవిదవియు, పురాతనాంధ్ర ఛందోవిధి కిది సరిపోవుచున్నదియను మా తండ్రిగారగు శేఖరుళ్ల రాజ గోపాలరావుగారు సిద్ధాంతీకరించియున్నారు.

* Thus my story endeth.
The Natiya thorn withereth.
Why, O Natiya, thorn dost wither
Why does the cow on me browse?

Why, O cow, dost thou browse?
Why does thy neat herd not tend me?
Why, O neat herd, dost not tend the cow?
Why does thy daughter-in-law not give me

ఈలాగు కథ ముగిసినది

‘నాతియో’ మల్లు నాడిపోయినది

‘నాతియో’ మల్లు, ఎందుకు నాడిపోయినావు?

నీ ఆవు న న్నెందుకు మేయవలెను?

ఆవు, ఎందుకు మేయినావు?

నీ కొల్లవాడు న న్నెందుకు కాయలేదు?

కొల్లవాడా, ఆవు ఎందుకు కాయలేదు?

నీకోడలు నా కందుకు అన్నము పెట్టలేదు?

కోడలా, ఎందుకు అన్నము పెట్టలేదు?

నా పెల్లవాడు ఎందుకు ఏడువవలెను?

పెల్లవాడా, ఎందుకు ఏడువవలెను?

నీవు న న్నెందుకు కుట్టినది?

నీమ, ఎందుకు కుట్టినావు?

మీద, మీద, మీద!

ఆంధ్రభాషలో ఈ పై కథ కొన్ని మార్పులతో నున్నది. కాని ప్రతికథ ముదము తోడవలె మార్పుకొనరాదు. మనము దీనిని వాడుటలేదు. దీనినే యొక స్వతంత్ర కథగా మనము చూడభాషలో వ్రాయుచున్నాము. ఈ కథ కున్నంత ప్రఖ్యాతియు, సర్వస్వాధిపత్యమును మనభాషలో వ్రాయుటం దిక్కకును లేదు. నువ్వో కోరింబదితో ముగిసినంత వంతు ప్రతియోంధ్ర బాలుడును, బాలికయు మొట్ట మొదట చేర్చుకొను కథ యిదియే. ఈ కథ యెవరియిష్ట మునచ్చినట్లు వారు వచ్చుటకు వీలులేదు. ఆంగులము క్త ముఖము ముఖమును, పెద్దదియు నొకనం ప్రవాళమును ననుభవించియున్నది. ఈ పద్ధతిని ముఖము కలవలపముగా వ్రాసిన నీ పద్ధతి ప్రకారమే ఆ యాంధ్ర కథ నీరీతిగా వ్రాయుచున్నాము.

అనగా అనగా ఒకరానా.

ఆరానా కేడుగురు కొడుకులు.

ఏడుగురుకొడుకులూ మేలకల్లారు.

ఏడుచేపలు తీసుకొచ్చారు.

ఏడుచేపలూ ఎండేకారు.

అందులో ఒకచేప ఎండిందికాదు.

చేప, చేప, ఎందుకొకరానావే?

గడ్డి రుబ్బి అడ్డంచచ్చింది.

గడ్డిరుబ్బి, గడ్డిరుబ్బి, ఎందుకు అడ్డంచచ్చివే?

ఆవు మేసిందికాదు.

ఆవా, ఆవా, ఎందుకు మేసావుకావే?

కొల్లవాడు మేసావాకాదు.

కొల్లవాడా, కొల్లవాడా, ఎందుకు మేసావు కావురా?

అప్పు నంబి పోసిందికాదు.

అవ్వా, అవ్వా, ఎందుకు పోసావుకావే?

పెల్ల ఏడుస్తూఉంది.

పిల్లా, పిల్లా, ఎందు కేడుస్తున్నావే?

నీవు కుట్టించి.

నీమ, నీమ, ఎందుకు కుట్టావే?

నా బంగారు త్రిప్పులో చేరు వెకిలి చేతులు వచ్చెమా?

తెంగాలీభాషలో తోడకథగనన్న కథమను, ఆంధ్రమున స్వతంత్రకథగనన్న యీకథమను గల పోలికను పోతు రెల్లరును ములభముగ గ్రహించియుండురు గావున దీనిపై విస్తరింప బూనుకొనను.

ఆంధ్ర తెంగాలీ భాషలందరి బాలికయుకథలకు ముఖ్యము పోలిక గలదని మనకుఁ గనబడుచున్నది. ఆంధ్రులవలెనే తెంగాలీలను కథాంతమున ముగింపుగ నొక నియమిత పదజాలము నుపయోగించుచున్నారు. తెంగాలీలో పైకథయే యీనియమిత పదజాలము. ఇట్లే ఆంధ్రభాషలో ప్రతికథాంతమునను మనము

కథ కంచి కేట్లంది,

మనం ఇంటి కొచ్చాం.

అను నియమిత పదజాలమును చేర్చుచున్నాము. ఇది చేయింప వలెను కథను చేసిన ముగించుటలేదు. ఈవిధమున

Why, O daughter-in-law, not give rice?

Why does my child cry?

Why, O child, dost thou cry?

Why does the ant bite me?

Why, O ant, dost thou bite?

Koot, Koot, Koot;

నామక పాప భావములకు అర్పణము చేయవలెను. ఒక్క-రెంకారీభావలోను, మన భావలోను దివ్య నిం కేభావయందును కథాంతమున నిట్లాక నియమితి పదజాల మునమోసింపఁబడును లేదు.

ఈ వ్యాధిమయము మారితములైన పాపికలను బట్టి అర్పణమునకు వలెను. మునుపటికాక-రితి విరోధగ్రహచుట్టికే మున్నట్లు మనకు గోచరించును. ఈ విషయమై పరిశోధన చేయవలసియున్నది. ఇంతటిరోతాదక యితర భావలతో ముఖాన నిమిషమునఁ గల పాపికలను నిర్మలీకరించుటకు పరిశోధనకు బయలుదేరినలెను.

అర్పణమునకు భావములు నా నిమిషమునందు అర్పణమునకు వలెను. అర్పణమునకు. అర్పణమునకు ప్రపంచమువందరి నేలు నేలుభాగము లందరి బాతీయ కలఁబడి అర్పణమునకు వలెను. మునుపటికాక-రితి విరోధగ్రహచుట్టికే మున్నట్లు మనకు గోచరించును. ఈ విషయమై పరిశోధన చేయవలసియున్నది. ఇంతటిరోతాదక యితర భావలతో ముఖాన నిమిషమునఁ గల పాపికలను నిర్మలీకరించుటకు పరిశోధనకు బయలుదేరినలెను.

బాష్ప సందేశము

జి. జామవ గారు

అహోహిల్ల మొదల భావములను పాపము చెప్పియుచే గావించుచి, అమృత మును చెప్పిలేక దూరక పరా జానములును, అ మహాన్నత ముఖానాగ్రంబు క్రిందిం దాలుని విడ్డెలు బిచ్చుమిచ్చి పరిశోధింపబడు మోనుచ్యముగా.

పరిశోధనలు నాకు కారమును నిండేహమునో పరిశోధన చ్చానామగ్ని గావించి, అమృతవాసము లునెక, కీని కీ కే, నామగ్నింబు, కారమును విపుడేమీ మించిపోలేదు, అ త్యాపింకదవ గ్రాధ భారతమునా ప్రాతములముగా.

కుమము కేవలము అందు వెనుకొను నిమిషముకు విచ్చిలైన ని మమును మోగము లునీదేమోమవు నిమృత రింటనుండు పెం పుడు వెనెరంబులట్లు మముగా గావించుచింక జాలువంతు నీ యమము నాటి కీచముగ నొకటి చ్చాది కర్మభిక్షతై.

అమృతమును దిక్కుమించి, పుంబాహ్యతీక గారాన, పా చ్చిన పాభాగమువల్లమందరి ప్రమానీనుగవై, హాయిగా

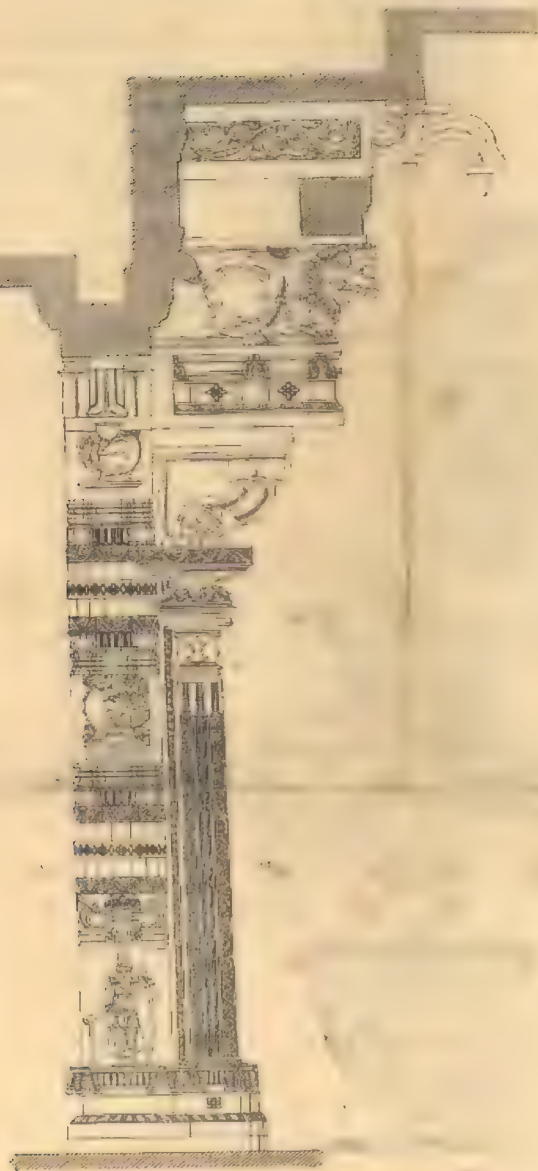

శ్రీ రంగనాథ దేవాలయ శిల్పచిత్రములు

ఈ మూడు చిత్రములు శ్రీ రంగనాథస్వామి దేవాలయమునకు చెందినవి. వీరిని పూర్వము శ్రీ రంగమఠము

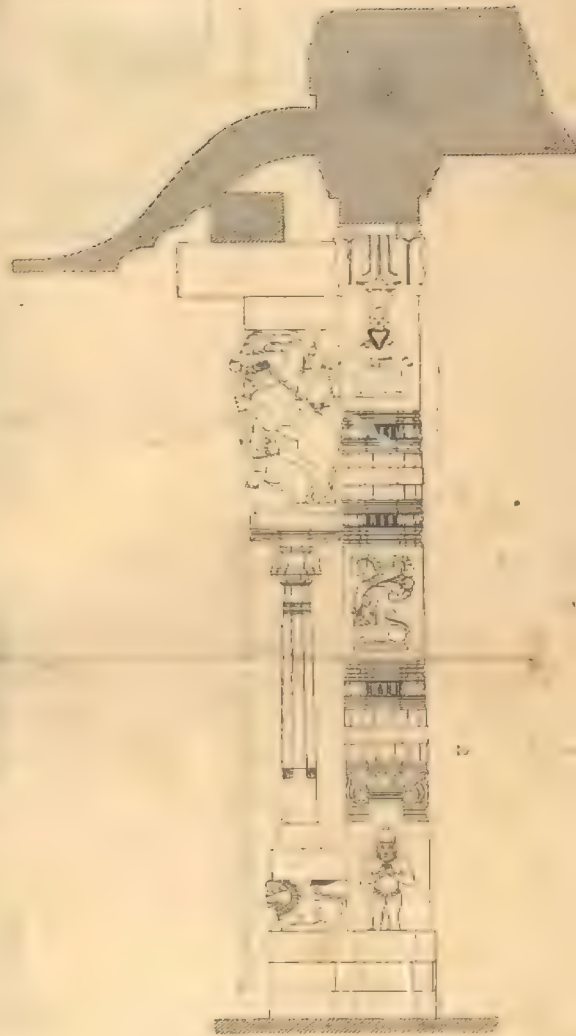

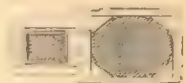
PLAN NO. A B

చిత్రము ౨.

PLAN NO. C D

చిత్రము ౩.

[illegible][illegible][illegible]

இனநாக்கல்

గానములు వ్రాసినవి. అందులకు నామములు క్రింది
 గానములు వ్రాసినవి. ఆ గానములు అను
 ములు చేయు. ము, ము, ౧, ౨ అను నక్షరములు
 ఈ గ్రంథమునందు వ్రాసినవి. అందు అను

1. S. B. E.—23, 58 ff.
2. Ibid.—23, 304.
3. Siyuki—I. 11.
4. Dated B. C. 300.
5. W. I. S.—16, 280, 399.

6. B. O. R. I. 59.
7. Bib. Ind.
8. India I. 171.
9. W. L. S.—16. 28!

[illegible]

1875

[illegible]

The above is a copy of the original
 and is not intended to be a
 copy of the original. The original
 is in the possession of the
 author and is not to be
 reproduced without his
 permission.

హామిర్తము - ద్విత్వము

[illegible]

10. Bib. Ind.—145.
11. Siyuki—I p. 77.
12. Ch. II ii.
13. Ch. xlix—ii.
14. B. I S—III². 7. f.
15. Ibid III; 10, 18.

16. Ibid III² 16.
17. Ibid III—4. 4.
18. Ibid III, 13 ff.

- ## 19 History of Ancient Sanskrit Literature

పోయి, వాటిని కాపాడువానికి అవకాశము లేదు. వా రివ్వరును వానినిగొనుటకును కాపాడుటయు సంపూర్ణ పోయి ప్రీ. భా. ౪ వ శతాబ్ది మధ్యమున నుండియును వచ్చి నాడుకలదున్నది. ఈ వాగ్వివాదము కలహిత తన్మతములందలి నుండియు వాదాదర్శములందులే వచ్చినవలయు. ఇదివాదాదులలో వాటిని కాపాడ్చు యను ప్రయత్నము. వాటినికాపాడుటకు ప్రత్యేకభాష వుట్టియుండెను. ప్రాకృతశబ్దము సంస్కృతమున కాదు నుండి యుత్పత్తి నున్నది. అది ప్రాకృతములో కన్పించునట్లు ప్రయోజించెను. అచటాచట మధ్య మున, శబ్దానుగమము, నిర్మాణము చెప్పుట వానిని వాచు నీక, అచ్చున నునుండు వానియందు 2౫ వ మున్నది. దీనివల్ల వాటి మధ్యనే వ్యాకృతముల యను మహాభాగవయ్యునునకు మనవారితాదవయన వచ్చినందున. ఇంద్రియముగననగా, వాటినిన నకునునుండుకాలము భారతీయోధులు దైవములుగ నున్నారనెడి, ముఖ్యము వానినికలదు. అందులో వానిని నుండును. అందులో వానిని, అందులో వానిని వానిని ప్రత్యేకముగా వానినికలదు. వ్యాకృతములకు కలనదిగ నుండియుండవలెను. భారతీయోధులు అందుకు ప్రీ. భా. ౧౨ వ శతాబ్దిము, అర్ధవిగ్రాహము ప్రీ. భా. ౪ వ శా. అనగా వాటిని ప్రీ. భా. ౧౨ వ శతాబ్ది మధ్యమున యుత్పత్తి నున్నది. వాటిని ప్రీ. భా. ౧౨ వ శతాబ్దిమున, కన్పించునట్లు వానినికలదు. భారతీయమున యుత్పత్తి నుండి వచ్చినవలెను.

శ్రీ మహావాయుసమము

ఇంగ్లీషుగాక వేదములందును వాది! సంబంధించిన
 వాక్యములును వానిని వివరించుముగల వానిని వివరించు
 వానిని వివరించుముగల వానిని వివరించుముగల వానిని
 వివరించుముగల వానిని వివరించుముగల వానిని
 వివరించుముగల వానిని వివరించుముగల వానిని
 వివరించుముగల వానిని వివరించుముగల వానిని

[illegible]

ఆకాలమున సంభాషింపఁజూచిరియందు నది
యొకరిది నిజమనఁజూచునది తెలియుచున్నది. బుద్ధి
మన ఆయురేషును (గిరి: ౧) సంభాషించు
నది నది నది. 2. బుద్ధిమనఁజూచునది నది
నది. 3. బుద్ధిమనఁజూచునది నది.

[illegible]

20. XVI - v. 14-15.

21. St. Petersburg Dictionary J. Dahalman—Das Mahabharata 188 ff.—S. B.

E. XXV India. Documents—Hemadri—
Danakanda Ch.7.p.544—Kamasutra I—3.
22. R. V. IV.—32, 18, Ibid VIII—32, 18.

[illegible]

౧ దినము = ౧౫ ముహూర్తములు

గ మహర్షము = గా క్షిప్రములు

౧ కృష్ణము - ౧౫ పుటలు

೧ ನೇ - ೧೫ ನೇ

செய்து கொடுத்திருக்கிறார்.

... ..

1. 2. 3.

५४ - ३

100

三

$$17 = \frac{1}{16}$$

నామక గలను. దాదాపుగాను "సో" "సో" యను
 పదములు "సో" యనీ మార్పునకు లోబడినవి. ఇవి
 సోమనాథుని వ్రాసిన పద్యములలో
 వాటిని పేర్కొనుటకు సమర్థముగ నుండును. ఆనంద
 మునిగార్లు, పూర్వగారి వ్రాసిన, వాని వ్రాసిన
 గ్రంథములు, వ్రాసిన పద్యములలో
 ముగ్ధమున పేర్కొనబడును నున పేర్కొనబడి యు
 న్నవిని పేర్కొని వ్రాసినది. వ్రాసినది
 తెలియదున్నది. వ్రాసినది శ్రీ. పూ. గారి వ్రాసిన
 వ్రాసినది పేర్కొనబడి యుండును.

నాగిని పూర్వము లిది

పాణిని ప్రార్థయమామి నీదేవమనం పురపరి

[illegible]

[illegible]

అచ్యుతాచార్య పూర్వపురి

(1) பிரதமம் - முதல் பகுதி. இது
 முதல் பகுதி, இது முதல் பகுதி. இது
 முதல் பகுதி, இது முதல் பகுதி. இது
 முதல் பகுதி, இது முதல் பகுதி. இது
 முதல் பகுதி, இது முதல் பகுதி. இது

[illegible]

தாய்மொழி - உருது

అంతా సంతోషంగా ఉన్నప్పుడు అంతా కలిసి ఆటలు ఆడడం ప్రారంభించారు. ఆటలు ఆడేటప్పుడు అందరినీ చూసి ఆనందం వేరు. అంతా కలిసి ఆడుకుంటున్నప్పుడు అందరినీ చూసి ఆనందం వేరు. అంతా కలిసి ఆడుకుంటున్నప్పుడు అందరినీ చూసి ఆనందం వేరు.

[illegible]

1. சென்னை - சென்னை நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 17-ஆம் நூற்றாண்டில்
 2. மதுரை - மதுரை நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 18-ஆம் நூற்றாண்டில்
 3. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 19-ஆம் நூற்றாண்டில்
 4. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 20-ஆம் நூற்றாண்டில்
 5. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 21-ஆம் நூற்றாண்டில்
 6. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 22-ஆம் நூற்றாண்டில்
 7. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 23-ஆம் நூற்றாண்டில்
 8. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 24-ஆம் நூற்றாண்டில்
 9. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 25-ஆம் நூற்றாண்டில்
 10. கரையூர் - கரையூர் நகரில் உள்ள பழைய கட்டிடம். இது 26-ஆம் நூற்றாண்டில்

25. A Isaac Taylor—The Alphabet, Vol. [II p. 304.
26. Numismatic chronical (N. S.) III
I. R. A. S. (N. S.) V. 1420—27.

27. C. II.—I. p. 52.
28. Asutosh Mukerjee Silver Jubilee Vol.
III p. 439, I. B. O. R. S. VIII, p.239.

[illegible]

హైందవ చిత్ర విధి

ప్రతిభా విజయమునకు ముందుగా
 మనస్సును శుభముగా ఉంచుకొనుట అవసరము. అప్పుడు మనము
 మునుపటికంటె ఎక్కువగా విజయమును పొందుము. అందుకే
 మనస్సును శుభముగా ఉంచుకొనుట అవసరము. అప్పుడు
 మనము విజయమును పొందుము. అందుకే మనస్సును
 శుభముగా ఉంచుకొనుట అవసరము. అప్పుడు మనము
 విజయమును పొందుము. అందుకే మనస్సును శుభముగా
 ఉంచుకొనుట అవసరము. అప్పుడు మనము విజయమును
 పొందుము. అందుకే మనస్సును శుభముగా ఉంచుకొనుట
 అవసరము. అప్పుడు మనము విజయమును పొందుము.

ಶ್ರೀಮತ್ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ.

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

3. నారసాము దురై చిరములు.

[illegible]

అంశమున ఎంబ వాడు నిలువెత్తుడు. అంశ వాడు
బుద్ధి. మన వాడుక నీతిలున్న వాడును అంశ
వాడును. అంశ అన్యమును అంశ అన్యమును
ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు. అంశ
ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు. అంశ
మన అంశమును అంశ అంశమును నిలువెత్తుడు
అంశ ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు
అంశ ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు
అంశ ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు
అంశ ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు
అంశ ప్రశ్నించున వాడు అంశమును నిలువెత్తుడు

సహదాతము

ఈ పాఠములు వాక్యమునకును పేరున కనుక్కునావు, వి. ప., కట్టవడి సేకరించుచి. అరవి
నాటకమునందును పుట్టించు, పాటించు, పలుకు, వాటియవలన (Idioms) ముక్త యునుగొను
మొదలగునవి వాక్యమున నున్నవి. ఈ పాఠములలో చాలావిని వాక్యమున వ్రాసియున్నది. ప్రతి
కావ్యమున వినియున్నదియును, అంతయును వ్రాసియున్నదియును.

[illegible]

1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 25

౧. విద్యార్థులకు విద్యార్థుల యుద్ధములు నడపటం వీలగుటకు, వారి ప్రయత్నములను, విజయములను, వారి విద్యార్థులకు వీలగుటకు యుద్ధములను నడపటం.

[illegible]

53. Traditional lore about the *giant*.

[illegible]

—పేకుమర్ల అయ్యక రావు.]

ಜೊ ಲ ಪಾ ಟ ಲು

౧
 ఈ చక్క పూగలే ప్రయోగము
 పాదము నీడపాదు పట్టి అచ్చాయి.

२
వికాశవల్లన విడిచిదిగారి
విజయపురపున్న తెలిందె వాడు

వర్తకుడి పేరేమి వాడ పేరేమి
వాడలో పోసిన్న దినుసు పేరేమి
వర్తకుడు అబ్బాయి వాడ నా వాడ
వాడలో పోసిన్న దినుసు ముత్యాలు.

3

ఇంతెంత నీకమ్ము యిట్లు వెలుగు
ఈశ్వరుడి చందమామ జగత్తు వెలుగు
గోరంత నీకమ్ము కొండ్లు వెలుగు
గోపాంశ్చక్రమ్ము మందల్ వెలుగు
మాడంతనీకమ్ము మేడలకు వెలుగు
మారాజు అబ్బాయి మాకల్లి వెలుగు.

౪

సూర్యుడు చంద్రుడు అన్నదమ్ములు
సూటిగుట్టలెక్కి జాడమాడేరు
అబ్బాయి తమ్ముడు అన్నదమ్ములు
లక్కపావా లెక్కి లెక్క రాసేరు.

౫

ఏటిగట్టుమీద సంధ్యలు వార్చి
ఎట్టొన్ని చినవాడు ఎవరి అబ్బాయి
నాగగంధపు చెవులపోగు బున్నాయి
నా మేనల్లుడు రార అబ్బాయి!

౬

ఏటిగట్టుమీద కరివేపచెట్టు
గాలివానవచ్చి కొమ్మ లల్లాడె
కొమ్మలల్లాడెనే గొలుసు లల్లాడె
కొనికొన్ని ముత్యాలచేరు లల్లాడె

అచెట్టవైనూడి అబ్బాయిరాగ
బంగారుతలపాగ చెంబు లల్లాడె.

౭

ఏవాడ వైపు అబ్బాయి, నువ్వు
ఎవ్వరు కట్టేరు కార్లమువ్వలు
కలవారికట్టెన్ని గారాములన్ని
కంచారికట్టెడె కంచుమువ్వలు
తనతోడి పట్టెన్ని తనకు ముద్దెన్ని
అన్నయ్యకట్టెడె పెంపేమువ్వలు.

౮

చిక్కుడు పువ్వులుపు చిలకము క్కెరుపు
చిగురెరుపు చింతల్లి దోరవం డెరుపు
రిక్కినందెరుపు రాగిచెం బెరుపు
రాచవారిళ్లలో మాణిక్య మెరుపు
తామెరుపు అమ్మాయి తనవారిలోన.

౯

ఏనుగు యెక్కియ్యె ఓరాజురాగ
ఏకదివాణమ్ము యెవరి లోగీలి
పల్లకి ఎక్కియే ఓరాజు రాగ
బంగారుతలుపుల్లి యెరి లోగీలి
అందలా లెక్కియ్యె ఓరాజు రాగ
అద్దాలతలుపుల్లి యెవరి లోగీలి
ఏనూగ యెక్కియ్యె అబ్బాయిరాగ
ఏకదివాణమ్ము వదిలె లోగీలి
పల్లకియెక్కియ్యె అబ్బాయిరాగ
బంగారుతలుపుల్లి వదిలె లోగీలి
అందలా లెక్కియ్యె అబ్బాయిరాగ
అద్దాలతలుపుల్లి వదిలె లోగీలి.

జంబుకేశ్వరదేవాలయ శిల్పచిత్రములు

౧. జంబుకేశ్వర దేవాలయ స్తంభమునకు (జంబుకేశ్వరము తిరుచినాల్లికి చేరువ నున్నది)

೨. ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ದ.ಗ.ಕ.ವಾ.ಯು.

౧౦

గంధమ్ము తీసిన్న సాన చల్లన్న
సభలోన అబ్బాయిమాట చల్లన్న
ఇంచూవ తీసిన్న నీళ్లు చల్లన్న
ఇంట్లోన అమ్మాయి కడుపు చల్లన్న

౧౧

గోపాలకృష్ణమ్ము పెళ్ల మ్యేనాడు
గోరింట పూచింది కొమ్మలేకుండ
మాయించి ఆబ్బాయి పెళ్ల మ్యేనాడు
మల్లెలు పూచేయ మొగలేకుండ.

౧౨

ఉద్యోగలో బాం వున్న కేడుస్తే
ఉత్తమ్ము యేకోడ పూచి వున్నాయి
ఇల్లకోలో బాల పాలకేడుస్తే
బలభద్ర మాలక్ష్మీ పాడి పాలాయి
ఏటిక్కి-కాలువ యెంతదూరమ్ము
యెత్తిపెంచినట్లి కెంత మోహమ్ము
కాలువ నీళ్లన్ని కడుగుముద్ర మామె
కడలేనిమోహమే కన్నతల్లిక్కి.

౧౩

ఉరిక్కి ఉద్యోగరాజు వచ్చేడు
విడిమట్టు చూపండి విందు నాయిల్లు
ఉరిక్కి ఉద్యోగరాజు అబ్బాయి
విడిమట్టు నాయిల్లు విందు నాయిల్లు.

౧౪

ఆటల్లు పాటల్లు అత్తవారింట
అతి గాచచిటికనూలు అమ్మగారింట.

౧౫

తోటాకూరా చెట్టెయ్యవలెను
దొగ్గలి పెరిగింది దొడ్డిముందార
రాచయిటా కన్నెయ్యవలెను
అబ్బాయియిటికే వచ్చింది కన్నె.

౧౬

చిక్కుడాకుమీద చిలక వాలింది
చిల కెక్కి ఓరాజు చిక్కివున్నాడు
అరిటాకుమీద హంస వాలింది
హం సెక్కి ఓరాజు అమిరివున్నాడు
కొబ్బరాకుమీద గోర వాలింది
గోరెక్కి ఓరాజు కోరివున్నాడు
మామిడాకుమీద మంచు వాలింది
మం చెక్కి ఓరాజు పొంచివున్నాడు
గుమ్మడాకుమీద గువ్వ వాలింది
గు వ్వెక్కి ఓరాజు గూడ్గినాడు
చిక్కుడాకుమీద చిలక అబ్బాయి
చిల కెక్కి అమ్మాయి చిక్కివున్నాడు
అరిటాకుమీద నే హంస అబ్బాయి
హం సెక్కి అమ్మాయి అమిరివున్నాడు
కొబ్బరాకుమీద గోర అబ్బాయి
గోరెక్కి అమ్మాయి కోరివున్నాడు
మామిడాకుమీద మంచు అబ్బాయి
మం చెక్కి అమ్మాయి పొంచివున్నాడు
గుమ్మడాకుమీద గువ్వ అబ్బాయి
గు వ్వెక్కి అమ్మాయి గూడ్గినాడు.

౧౭

వేనంగికాలాన ఓ పెళ్లికొడకా
వేనతోరణాల నీడనే రమ్మ

మాయునిటి అబ్బయి పెట్టియ్యెనాడు
మామిడినోకాని మరీ దూరిరమ్మి.

౧౮

దేహాడిగుల్లోను దేవు డాడిని
దేవేంద్రనభలోన జూద మాడిని
దరమేష్వరుడు గుల్లోను పాము లాడిని
దగితి నా నట్టింట బాల లాడిని.

౧౯

పిల్లి పిల్లిపిల్లి పిల్లలకుతల్లి
పల్లెరుముళ్లలో పాలిచ్చి పోవె
పిల్లిలికి పాలోసి పల్లెలికి బంపి
అబ్బయికి పాలోసి అడుకో బంపు.

౨౦

వీధి నెందరు వున్న విసరేగాలి
రచ్చ నెందరువున్న రాదమ్మ వాన
నా చిన్న అబ్బయి వీధి నిలుచుంటే
ముగిలివుప్పులగాలి ముత్తానాన.

౨౧

చిలక లాడేనమ్మ హంస లాడేని
పావురా లాడేని పందిళ్లలోన
చిలక నాలబ్బయి హంస అమ్మాయి
పావురం కుజ్జవాడు పందిళ్లలోన.

౨౨

పిల్లెమ్మకన్నులు బీరపువ్వులు
అబ్బయికన్నులు కలువరేకులు
కలువరేకులవంటి నీ కన్నులకు
కాటుకలు పెట్టుతే నీకు అందమ్ము.

౨౩

ఏడవకు ఏడవకు వెజ్జినాతల్లిడి
ఏడుపైసీకళ్ల నీరు కాకేని
నీళ్లునుకాగితే నేమాడలేను
పాలైనకారవే బంగారుకళ్ల.

౨౪

చింతచెట్టుకింద చిటిచామ్మరిళ్లు
వాటిక్కి వాకళ్లు బోరుతలుపులు
బోరుతలుపులకింద పొందైనమేడ
ఆమేడనున్నాయి యిద్దరు హంసలు—ఆమేడ.
ఆయిద్దరు హంసలు పేరేమీపేరు—ఆయిద్దరు.
రాచిలక అబ్బయినింభ అమ్మాయి. రాచిలుక.
చిలుకలకు చెలికాడు తాను అబ్బయి-చిలుక
హంసలకు చెలికడై తాను అమ్మాయి. [అడుగు]

౨౫

అబ్బయిమామల్లు యెటువంటివారు
చెవికిచెవికి బాకడేసి పొగుట్లవారు—చెవికి.
అంచుపంచెలవారు అంగీలవారు—అంచు.
పట్టుపంచెలవారు పాగలవారు—పట్టు.
పెనరకాయలంటి పెదమ్మలవారు—పెనర.
కందికాయలంటి కనుబొమ్మలవారు—కంది.
మిరపకాయలంటి మీసాలవారు—మిరప.
వారు మా అబ్బయి మేనమామల్లు.

౨౬

తామలపాకులమీద రేకల్లువాసి
తమ్ముడంపినాడే తనముద్దమాట
తనముద్దమా కాకటి దబ్బపంపకటి
“నాచిన్నతమ్ముడు రాక అబ్బయి.”

౨౭

గోరింటపువ్వుపంటి కొడుకు నట్టుకొని
బాలింత వచ్చింది బావిసీళ్లకు—
ఏదేది బాలింత యెంత చక్కందో
మో చిన్ని పట్టచీర మణమొక మువ్వ
కళ్లదీ కాటుక పళ్లదీ యెరువు
మావాడ బాలింత అబ్బాయికల్లి.

౨౮

మోర్పున్న అబ్బాయి యిల్లుకట్టడు
దూలాలుమోసకు దూదిపరువులు
పనమటను అబ్బాయి యిల్లుకట్టడు
పట్టెలు మోసరు పాలకావిట్లు
దక్షిణాన్ని అబ్బాయి యిల్లుకట్టడు
దండెల్లు మోసరు ధనముపెట్టెలు
ఉత్తిరాన అబ్బాయి యిల్లుకట్టడు.

* * * *

౨౯

తాతల్లు గట్టిన్న ధర్మశాలల్లు
అవ్వలు అలికిన అరుగుల్లమీద
ముత్తైవ్వలు పెట్టిన ముగ్గులమీద
కూదోర అబ్బాయి కుదిమట్టుగాను—కూ.
ఊచనే అమ్మాయి పుయ్యించెను—ఊచనే.
పాడనే అమ్మాయి బంగ మందర్ని—పాడనే.
ధరనేచే రట్టుకొని తనవార్ని పాడే—ధరనే.
భూమిచేరట్టుకొని పుత్రున్నవాడే.

౩౦

ఊరీముందర దేర తవ్వరివి
ఉత్తిమ్మబిరుదుల్లు రా తవ్వరిమ్మ

ఊరీముందర దేరల్లుమావి

ఉత్తిమ్మ బిరుదుల్లు రా అబ్బాయి.

౩౧

అయిఅయిఅయి అవలు గాయి
చిన్నవాళ్లనుకాయి శ్రీసంక టేశ
గాయిగాయిగాయి ఏదమ్మగాయి
అంగళ్ల ఆడేటి అబ్బాయిని గాయి
పోతేరమ్మ పొత్తుల్లుగాయి
పొత్తుల్ల నాడేటి అబ్బాయి గాయి.

౩౨

చిన్నారిపాచికలు మావిలోగిట్లు
చిన్నబాలా ఆడు చినబాల్లుతోడి
బంగారు పాచికలు మావిలోగిట్లు
బాలలాడకు మా అబ్బాయి తోడీ.

౩౩

కోటంత దేవుడికి మేటంతపత్రి
బ్రహ్మాంత ఆయుస్సు నీకు నా బాబు.

౩౪

జోలల్లుపాడితే జొన్నల్లుపెండు
జోలలకు జొనబువ్వ నీకు నరిబువ్వ
ఏళ్ళేటి అబ్బాయికి యెఱ్ఱావుపాలు
నాచిన్న అబ్బాయికి నల్లావుపాలు.

౩౫

అబ్బాయి కొట్టిన కొట్టు మోరెల్లు రట్టు
నేరే మా అబ్బాయికి ముత్యాలబొట్టు
ముత్యాలబొట్టుకి మూడుకేకల్లు
రత్నాలబొట్టుకి రావిరేకల్లు

వజ్రాలుస్థాపించిన వారి మామలు
మాణిక్యాలు స్థాపించిన వారి బాబులు.

3౬

అగ్నిని కొట్టిన కొట్టు పూర్ణు రట్టు
తేరే మా అబ్బాయికి తేనె గాజులు
ముత్యాలు పూర్ణు పట్టుచీరగట్టి

ముద్దవచ్చింది మా అబ్బాయిమోము-ముద్ద.
అద్దమైతొడిగింది నద్దనూమలకు—అద్దమై.
మేలిమై తొడిగింది మేనమామలకు—మేలి.

మేనమామలముద్దు మేలిమ్మి ముద్దు—మేన.
తాతలకు తమ చిన్న అబ్బాయి ముద్దు.

3౭

చిట్టి నాలిబ్బాయి చిలుముగము చూచి
సిగ్గుకడి చంద్రదూడూ పొడవబాలాడు.

3౮

ముద్దులు ముద్దులు ముచ్చికాయలు
అమ్మాయి ముద్దులు గచ్చకాయలు.

[న శేషము.]

కవితాప్రణయిని

చలమయ్య ప్రసాదరావులు

క్రామానూబంధు సాధవిధులు సనంగి జ్యోతియో మోహిని

వేదోన్మేషవిలాస రాశియగు నావిద్యుల్లతా తస్యయో

అపాంబుని మేఘనాథ! నిను నాహ్వయింప వేంచేసె ను

ద్వోషించన్ గకుమరవిధి సుమనఃకోదంక లుంకారిముల్.

అరణ్య భూమిటివాఁడుప్రయసి దృగంత-మాలికలయందు సనురాగపాళికలయి

బారుచున్న కజ్జల శిఖర జారిలాడి-మోహరించిన యువతీమరోహయందు.

స్థలవిరోధినీ మధువు పుక్కిటిబంటిగఁ ద్రావి వద్దినీ

వల్లభఁ డస్తమించె బరిపాశనిఁ బొత్తిటిలోన నిల్చి నన్ను నా

తల్లి నమార్చివృక్కుల సుధారసధారలఁ దేల్చుచుండెఁ—వి

ద్యులతి కాంతిన్ వితుకుచుండె దరిక్కునఁ దాండవించుచున్.

క్షేత్రలక్ష్మీ కుమారు నారీర్వదించి-కనకవర్షంబు గురిసి యుత్తత లొసంగ
శ్రీ సరస్వతీదేవి నర్పించియుంటి-పూలతోఁ బత్రితోఁ గళాశాలయందా.

అంత రైకమోహితుడనై విహరించితి భావకన్య శు
ద్ధాంత రహస్యతోపై నడయాడితి నాసెలయేటిపాట త్రు
ష్టింతలు బాలకృష్ణమురళీకలగానపువిత లస్సరః
కాంతల రంతుంక గని నిగారపుకైతల నిగ్గులేరితిక.

మధురగళింబునెత్తి మధుమానసికాంగన శ్రావ్యగీతముల
మధు మాలికించునాఁడు రసలాలనవృత్తిఁ జరించు మన్మథః
సగమునఁదోచె నొక్క కలభాషిణి కావ్యకళావిభూషణు
అధరమునందఁ గెంపువిడియంబు చెలింపని లింకన్యనాన్.

అభినవకవితాకన్యవో, ప్రభాతసంధ్యానంతలక్ష్మీవో, భాషా
ప్రభు నూత్నప్రణయినివో, త్రిభువనమోహిని, -వలక వె తీయము లాలుకన్ ?

ప్రకృతీతాలు పాడేడిమచువాడ-ప్రేమభీతింబుకొఱకుఁ బ్రార్థించుచుంటి
రసికు లొననఁ నాంధ్రభారతికి నాకుఁ-బోహదించ వె వన్నీఁ పూలుపాన్పు ?

వలకుకలకంఠ మాధుర్యుల్ గిలకరించి-జోలపాటలుఁ బాడి యుమ్యాల లూఁపి
పెంచి ముచ్చట్లఁ దీర్చ నాపెద్దతండ్రి-అతని కాదని యేల వచ్చితివి చెలియ !

కానియందలి గడ్డిలు ఘల్లులనఁగ-క్రీడ లాడించి రచ్చ కక్కించినాఁడు
లజ్జ వివనాడి పినతండ్రి పజ్జనుండి-యింతలో నేల వచ్చితివే లతాంగి ?

చిన్ననాఁటిముచ్చటలు కిచ్చినది యొకఁడు-తనువు పూకింపఁ గీర్తి తెచ్చినది యొకఁడు
ఇంటికోవలినట్లు మన్నించినాఁడు-ప్రౌఢ నేనచ్చియుంటి యశావనకుమారి !

పెద్దమామ పోకెల్లలోఁ పెరిగియుంటి-చిన్నమామ శిశులయందఁ జిక్కి-యుంటి
పాలవంటి యశావనము నీపాలుచేయ-నేను వెంబడి ననుఁ గటాక్షింపు మనఘ !

మూలయ్య

ఎక్కడ కనిపించాడు నీకు?

పుట్టయ్య

కావేరిగట్టున కళ్లు మూసుకు కూర్చున్నాడు.

మూలయ్య

ఇంటికి తీసుకురా లేకపోయావా?

పుట్టయ్య

పలకరిస్తే పలకడు. కళ్లు మూసుకు అదే కూర్చో
నడం. తిండి లేదు. నిద్ర లేదు.

మూలయ్య

మరేమి చేస్తూ ఉంటాడు అన్యమూనం అగట్టున
కూర్చుని?

పుట్టయ్య

ఏమి చేస్తూ ఉంటాడని చెప్పను? ఎక్కడైనా
కళ్లు తెరిచినప్పుడు 'రంగా' 'రంగా' అని ఒళ్లు
తెలియని కేకలు వేసి గొంతులు వేస్తూ ఉంటాడు.

మూలయ్య

బ్రాహ్మణ్లో పుట్టవలసినవాడు మనలో తప్పి
జారి పుట్టాడనుకొంటాను.

పుట్టయ్య

అన్నింటికన్న ఆశ్చర్యం ఏమిటో? విన్నావా?

మూలయ్య

ఏమిటా ఆశ్చర్యం?

పుట్టయ్య

ఒంటిపొడ చెప్పలే. ఒళ్లంతా రాళ్ళిదెబ్బ
లతో కనుములు కట్టింది. రక్తాలు కారుతూ
ఉన్నా ఏమీ తెలియనట్లు ఎవ్వరూ "రంగా
రంగా" అని అరుస్తూ ఉంటాడు.

మూలయ్య

రాళ్ళిదెబ్బ తొడుకు తగిలినవి? కళ్లు మూసుకు
కావేరిగట్టున కూర్చున్నవాడికి రాళ్ళిదెబ్బల
కర్మ మేమిటి?

పుట్టయ్య

ఏన్న ఉదయం బ్రాహ్మణులు ఏనుగుమీద బం
గానుమించి పెట్టి కావేరికి నిల్లకోనం వచ్చా
రుట.

మూలయ్య

ఎందుకు?

పుట్టయ్య

బ్రాహ్మణవాడిలో శ్రీరంగనాయకులు దేవా
లయం లేదురా?

మూలయ్య

అవును, ఉంది, ఉంది. వీటివరకు పుత్రో వంగిన
వేసుములాగ వాని గోపురము ఆకాశంమీద
కనిపించడం నేను దూరంనుంచి చూచాను.

పుట్టయ్య

శ్రీరంగనాయకులకు ప్రతీదినమూ కావేరిజల
ముతో మజ్జనం చేయిస్తారుట.

మూలయ్య

అందుకా వస్త బ్రాహ్మలు?

పుట్టయ్య

అప్పుడు శేవునక్క ఇసుకలో పాణయ్య కట్లు
మూసుకు కూర్చుని ఉన్నాడట.

మూలయ్య

బ్రాహ్మలు నన్నే మరి లేచి దూరంగా వెళ్లి
లేదా?

పుట్టయ్య

ఎవరు నచ్చాలో ఎవరు వెళ్లాలో వాడి కేమైనా
తెలిస్తేనా?

మూలయ్య

ఏమి జరిగిందన్నా?

పుట్టయ్య

బ్రాహ్మలు పాణయ్యను చూచి లెమ్మని
కేకలు వేశారుట. ఎంత లెమ్మన్నా లేవక
పోతే రాళ్లు విసిరారుట.

మూలయ్య

బ్రాహ్మలకు అడ్డంగా కూర్చుంటే విపరీతమరీ?

పుట్టయ్య

అందులోనూ దేవకార్యం కోసం వచ్చిన
బ్రాహ్మలాయెను!

మూలయ్య

పాపం రాళ్లు పోగిలేయి కాబోలు పాణయ్యకు?

పుట్టయ్య

చెప్పానుకాదూ, ఒళ్లు కదములు కట్టిందని.

మూలయ్య

చివరకి ఏమి జరిగినట్లు?

పుట్టయ్య

వాళ్లు విసిరిన రాళ్లు వెబ్బులవల్లో, ఇక్కడ వేళము
వల్లో పాణయ్య కొంత నేపటికి కట్లు తెరిచి
బ్రాహ్మలందరినీ చూచాడట. చూచి తటా
లువ లేచి, "రంగా, రంగా, ఎంతమంది రంగల్లో,
ఎంతమంది రంగల్లో" అని వాళ్ల వేపు పరు
గెత్తాడుట.

మూలయ్య

ఎంతవని చేశాడు!

పుట్టయ్య

బ్రాహ్మలందరూ ఎక్కడ మీద పడతాడో అని
వాలుగుదక్కులా పరుగెత్తుకు వెళ్లి వాడిమీ
దకు మరి బెడ్డలు విసిరారుట.

మూలయ్య

పాపం. తెలిసి చేస్తాడో తెలియక చేస్తాడో
ఇలాంటివనులు వాడు?

పుట్టయ్య

తెలిసి తెలిసి ఆలాగంటివనులు చేసేవాడు కాదు
మనపాణయ్య.

మూలయ్య

వాడికి వెయ్యమే కట్టందో భూతమే కట్టందో
మరీ?

పుట్టయ్య

ఆ రాళ్ల వెబ్బులవల్లో మరి ఎంచేలో వాడు
ఒళ్లు తెలియకుండా క్రింద పడిపోయాడుట.
వాడని తప్పించుకొని బ్రాహ్మలు శేవుకు వెళ్లి
నీళ్లు ముంచుకు వెళ్లి పోయారుట.

మూలయ్య

వాడి సంగతి ఏమైనట్టు?

పుట్టయ్య

కొంతనేపు ఆలాగ వడిపించగా వర్షం వడింది. అతనికి వెలివి వచ్చింది. వెలివి వచ్చాక అతను నాలుగువైపులా చూచి, “అయ్యో! ఏరీ నా రంగళ్లు, ఏరీ నారంగళ్లు” అని తల బాదుకు ఏడ్చాడు.

మూలయ్య

అయ్యో సత్యకాలమా!

పుట్టయ్య

అలాగ ఏడ్చి ఏడ్చి తరవాత తనను కొట్టిన రాళ్లనన్నింటినీ ఎంతో భయభక్తులతో పోసు చేసి ముద్దుపెట్టుకొని, మళ్ల ఆ ఇసుకలోనే కూర్చుని ఆ రాళ్లతో చుట్టూ ప్రాకారంలాగ కట్టి ఆ ప్రాకారంలో రంగనాథుడి దేవాలయం చిత్రించి, దాన్ని చూస్తూ, రంగా, రంగా అంటూ కళ్లు మూసుకొని ఒళ్లి మరిచి కూర్చుండి పోయాడు. ఎవ రెంత పిలిచినా పలకడు.

మూలయ్య

ఏ దిలాంటి పనులు చేస్తూఉంటే మనందరికీ ఏమి వస్తుందో అని నాకు భయంగా ఉంది.

పుట్టయ్య

మనమీట కేమి? వాడిమీట ఆలోచిస్తున్నాను, నేను! ఇది నిజంగా భక్తి అంటావా, పిచ్చి అంటావా?

మూలయ్య

తన్ను కొట్టి రాళ్లను భయభక్తులతో పోసు చెయ్యడం ఎందుకో?

పుట్టయ్య

ఎందుకా? “మా రంగళ్లు నాకిచ్చానీ రాయ్! మా రంగళ్లు నాకిచ్చాను. వీటితో నన్ను దేవాలయం కట్టాకోమన్నాను. నా రంగడికి వీటితో దేవాలయం కట్టాను. మా రంగళ్లు ఎంత మంచివాళ్లు. మారంగళ్లకి నామీద ఎంతదయ” అని వాడు అరుస్తూ కట్టాడు ఆ ప్రాకారం!

మూలయ్య

ఇది పిచ్చిలాగే ఉంది నామట్టుకు.

పుట్టయ్య

రంగనాథుడి దేవాలయం ప్రవేశించి సొంతంగా రంగనాథుణ్ణి తాను చూడగలుగుతే ఈ పిచ్చి పోతుండేమో అతనికి!

మూలయ్య

ఎందువల్ల?

పుట్టయ్య

ఎరగరా? చిన్నప్పటినుంచి ఏ మనీషాహ్? “ఆ దేవాలయంలో రంగనాథుణ్ణి మనం ఎలాగ చూడాలి? రంగనాథుడికి మనమీద దయ లేదా? ఉంటే మన నెదుకు దూరంగా ఉంచుతున్నాడు? మనవి మాత్రం హృదయాల కావా? మన హృదయాలు మాత్రం రంగనాథుణ్ణి చూడనతని దేహదేహ పడవా? రంగనాథుణ్ణి

చూడలేని జన్మ ఎందుకు? ఎప్పటికైనా ఈ జన్మ లో రంగనాథుణ్ణి నేను చూచి తీరుతాను" అని.

మూలయ్య

అదే వాడికి పిచ్చి!

పుట్టయ్య

ఈ పిచ్చికి మందేమిటో బ్రాహ్మణునే అడిగి తెలుసుకుందాము.

మూలయ్య

ఇది మన కులానికి అనర్థం కలగడానికే వచ్చింది. లేకపోలే మనకి రంగనాథు డేమిటి? బ్రాహ్మణులు అంటే ఎవరు? వారు కొలిచే రంగధాముణ్ణి మనం కొలవడ మేమిటి? బ్రాహ్మణుకి అనాచారం చేస్తే ఎంతపాపం!

పుట్టయ్య

అవును మరి. పాణయ్యకి పుట్టుకతోనే పుట్టింది ఇలాంటి బుద్ధి. ఇది మంచికే వచ్చిందో చెడ్డకే వచ్చిందో.

మూలయ్య

అయినా దేవు డెక్కడ లేడు? ఆ దేవాలయం లో ఉండే రంగనాథుడే తనకు కావా లనడం ఎందుకంట?

పుట్టయ్య

ఏమి చెప్పను?

మూలయ్య

ఇదేదో అనర్థం కోసమే వచ్చింది.

పుట్టయ్య

ఉండరా ఉండరా. అదగో చూడు. బ్రాహ్మణులు ఎందుకో చెప్పా మన మూలశిల్లెకు వస్తున్నారు?

మూలయ్య

నే చెప్పలేదూ? ఇదేదో మన కొంపమీదికి వచ్చేటట్లు ఉంది. ఇక్కడ ఉండకుండా మన్ని పొమ్మనే అంటారో, శిక్షించనే శిక్షిస్తారో!

పుట్టయ్య

బ్రాహ్మణు మూలశిల్లెకు ఎందుకు రావాలో? మనపాపం వండింది. బ్రాహ్మణు మూలశిల్లిలో కాలుపెడితే ఆపాపం ఎవరిదీ?

మూలయ్య

ఊరుకో, మాట్లాడకు. ఈమూల నిలుబడదా ము రా. వాళ్లకు అడ్డు నిలవరాదు.

పుట్టయ్య

అలాగే. ఏమి చేసే దివ్వడు? చూడు చూడు. మన వాళ్లంతా గొల్లున గోల పెట్టుతున్నారు: "రావద్దు, రావద్దు. స్వాములారా! ఇది మూల శిల్లి రావ"ద్దని. మనముకూడా రావద్దని కేకలు వేద్దామా?

మూలయ్య

వేద్దాము. లేకుంటే ఆపాపం మన్ని చుట్టు కుంటుంది.

పుట్టయ్య

బాబుల్లారా! ఇటు రాకండి, ఇవి మూలకొంపలు. బ్రాహ్మణు రాకూడనివి.

మూలయ్య

స్వాములారా! రాకండి రాకండి. చెప్పని పాపం మాడి. చెపుతున్నాము. మీరు బ్రాహ్మణు. ఇవి మూలకొంపలు. రాకండి. ఇటు రాకండి

పుట్టయ్య

తెలియక వస్తున్నానేమో, మా దేవుళ్లు మీరు.
రాకండి. ఇటు రాకండి. ఇవి మాలకొంపలు.

[ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశము]

[దూరముగా ఉండి పుట్టయ్య, మూలయ్య
సాష్టాంగపడతారు.]

మూలయ్య

బాబుల్లారా! క్షమించండి. తెలియక చేసిన
తప్పులు. మా తప్పులు మీరు కాయకపోతే
ఎవరు కాస్తారు?

పుట్టయ్య

మా పాణ్యకు చిన్నప్పటినుంచీ పిచ్చే. ఆ
పిచ్చిలో వాడు ఒళ్లు తెలియని పనులు చేస్తూ
ఉంటాడు. తప్పులు క్షమించండి. ఇక ముందు
వాడి విషయంలో జాగ్రత్తపడరాము.

దేశికాచారి

ఎక్కడరా పాణ్యు?

పుట్టయ్య

బాబూ, వాడు పిచ్చివాడు. ఈమాటికి వాడి
తప్పు కాయండి. మమ్మల్ని రక్షించండి.

మూలయ్య

తిమరు నర్తిమానం చేస్తే మేము రామా?
తాము మా పాడుపల్లికి రావాలా ప్రభువులు?

దేశికాచారి

ఏమిగా ఆ అనంబద్ధ ప్రలాపము? ఎక్కడరా
పాణ్యు!

పుట్టయ్య

[మూలయ్య ముఖము కేసి చూచి మాట్లాడక
ఉరుకొనును.]

మూలయ్య

[చేతులు జోడించుకొని] రక్షించండి నా తం
ద్రులు. వాడు పిచ్చివాడు. వాడిని బతకనివ్వండి.
ఈసారికి మా తప్పు కాయండి.

దేశికాచారి

మూర్ఖుడా! ఏమిరా ఆ ప్రలాపము. చెప్పరా!
పాణ్యు ఎక్కడ ఉన్నాడు? రాజుగారి ఆజ్ఞ
అయిందిరా!

మూలయ్య, పుట్టయ్య

అమ్మా! బాబో! మా కొంపలు ములిగేయి.
రాజుగారి ఆజ్ఞ.

దేశికాచారి

అవునురా, ఇంకో గడియకు రాజుగారే వస్తా
రురా, పాణ్యును చూడడానికి!

పుట్టయ్య

రాజుగారు రావడమే, రాజుగారు రావడమే!

మూలయ్య

రాజుగారు స్వయముగా శిక్షిస్తారు కాబోలు!
రాజుగారు స్వయముగా శిక్షించేటంత తప్పు
చేశాడు కాబోలు పాణ్యు!

దేశికాచారి

శిక్ష ఎందుకురా మూర్ఖుడా! రాజుగారు స్వయ
యముగా వచ్చి పాణ్యును రక్షించి ఉండ
గిస్తూ తిసుకుపెడతారు.

పుట్టయ్య

తెలియక అడుగుతున్నాను, తీయించండి బ్రాహ్మణదేవుల్ని. మా పాణయ్యను శిక్షించడానికి కాదూ వస్తూఉంట రాజుగారు?

దేశికాచారి

కాదుగా, పాణయ్యను రంగనాథుడి దగ్గరికి స్వయముగా తీసుకు వెళ్ళడానికి వస్తున్నారు.

మూలయ్య

స్వాములు మనలో వేళాకోళ మాదుచున్నారు. రక్షించండి, మీ నేమా దేవుల్ని. మీరు తలుచుకొంటు చెయ్యలేని దేమిటి?

దేశికాచారి

మీరు శుద్ధమూర్ఖులు. చెప్పితే తెలియదా? పాణయ్యమీద రాజుగారికి దయ గలిగింది. ఇక మూర్ఖుడక ఇక్కడకు అతన్ని తీసుకరండి. లేదా, రాజుగారు వస్తున్నారని చెప్పి వాడిని సిద్ధంగా ఉండమని చెప్పండి. ఇక మూర్ఖుడక వెళ్ళండి.

[మూలయ్య, పుట్టయ్య వెళ్లిపోతారు.]

వేదాంతం

ఈమూలపల్లెలో కాలు పెడితే నాకు ఒళ్లు గరి పొడుస్తోంది.

దేశికాచారి

ఎందు పల్లెలో?

వేదాంతం

నాజన్మలో ఇటువంటి అకార్యకరణము చేస్తానని చెప్పడా అనుకో లేదు. అందువల్ల ఈ గగుర్పాటు.

దేశికాచారి

శ్రీరంగనాథ కటాక్షముచేత పాపనమైనది కాదా ఈమూలపల్లి. ఇంక నీనికి రంగక్షేత్ర మహిమ కలిగిందన్నమాట.

వేదాంతం

అవును. కాని ఆమూట మనస్సు విసిడంలేదు.

దేశికాచారి

ఆచారము ఒక్కొక్కప్పుడు ధర్మాన్ని నాశముచేస్తుంది. ధర్మమని తెలిసిఉండిన్నీ ఆచారానికి దాసు, మాతున్నాము మనము.

వేదాంతం

అవును. తెలియని విషయంకాదు. ఆమూటకి వస్తే భగవంతుడు లేని తావేదీ? రంగధాముని కటాక్షమున మెలగనివా రేదీ? రంగధాముడికి జాతిమతాలు కావాలా, భక్తికావాలా? ఇన్నీ తెలిసిఉండినా ఆచారానికి భిన్నంగా ప్రవర్తించడమంటే మనస్సు ఒప్పుకోదు.

దేశికాచారి

అది మూనవస్వభావమేమో? లేక పూర్వాజ్ఞిత కర్మఫలమో!

వేదాంతం

ఈకలికాలంలో ఇటువంటి వింతలు పుట్టడం మాట చెప్ప.

దేశికాచారి

రంగనాథుడు కావేరీ తీరవాసి, ప్రత్యక్షవైవం. ఇంకా సందేహ ముందా?

వేదాంతం

పాణ్యమును కొట్టినదెబ్బలు రంగనాథుడి ఒంటి మీద కనిపించడం మాట చెప్పి.

దేశికాచారి

పాణ్యము ఎవరో మిలవా దనుకొన్నాము కాని ఇటువంటి భక్తాగ్రేసరుడని ఎవరూ అనుకోలేదు.

వేదాంతం

రంగనాథుడి కలాటంవల్ల ఒక భక్తాగ్రేసరుడు మనకు తెలిశాడు.

దేశికాచారి

అంతే కాదు; భక్తుడూ భగవంతుడూ ఒక్కటే అని కూడా నిరూపించాడు శ్రీరంగధాముడు.

వేదాంతం

ఎంతమహత్తు ఎంతమహత్తు మన శ్రీరంగనాయకుల వారిది!

దేశికాచారి

మానవులు ఆ దేవప్రియులూ, ఆచారణరహితులూ కావడంవల్ల రంగనాథుడే రాజుగారికి కలలో స్వయముగా ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

వేదాంతం

కాకపోతే పాణ్యము రాళ్లదెబ్బలకి ప్రాణాలు విడిచిపెట్టవలసినవాడే.

దేశికాచారి

అగ్రజాతుల భక్తిలేశము అతిమాత్రముగా మనము వర్ణిస్తాము. అంత్యజుల అవినభక్తిని తృణీకరిస్తాము. ఈలోపము సవరించడానికి

రంగధాముడు రాజుగారి కలలో కనిపించి ఉంటాడు.

వేదాంతం

తనతోపాటు తనభక్తుణ్ణికూడా ప్రజలు పూజించవలెనని అట్లా చెప్పిఉంటాడు రంగనాథుడు.

దేశికాచారి

పరిమిత జ్ఞానముతో సర్వజ్ఞవిజ్ఞానముల గ్రహించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాము మనము.

వేదాంతం

జన్మదోషమో, వర్ణదోషమో కాని, భగవంతుణ్ణి మనమే గుర్తికొంటున్నాము. మనము కట్టికొన్న ప్రాకారాల మధ్యనే భగవంతుణ్ణి బంధించుకోలే మన ఊహలు తప్పని ఇష్టమబోధపడింది.

దేశికాచారి

భగవంతుడి కాగిలి మానవుల కందరికూ క్రీడాంగమన్నమాట ఇష్టమే తెలిసింది.

వేదాంతం

కాని ఒకమాట చెప్పితాను, విను. పాణ్యము మన మిష్టమే మనకూటములో చేర్చుకొంటాము కాని పాణ్యమునంటివా డింకొక్కడు మళ్లీ పుట్టితే నాడిని రాళ్లతో రుప్సతాము; తప్పదు.

దేశికాచారి

మళ్లీ రంగనాథుడు తనమహత్తు చూపించాలి. అందాకా ఒప్పుకోము. అమాట నిజమే.

వేదాంతం

దినమూ రంగనాథుణ్ణి పూజించే పూజారికంటె
మూరాన్నుంచి రంగధాముని అలయ గోపు
రము చూచే మాలవాడికే భక్తి ఎక్కువ
పుట్టుతుంది కాబోలు!

దేశికాచారి

రంగనాయకుని దయవల్ల భక్తి అగ్రవర్ణంకాగా
మని బోధపడింది. ఈ తరమువారి కుబుద్ధ లింత
టితో లింత మొందినట్లు!

వేదాంతం

తరువాతి తరములవారు దీని సీతిని స్మరించు
కోక ఆచారమునకు దాసు లాతారు సుమా!

దేశికాచారి

రాజుగారు వస్తూ ఉన్నట్లు తూర్వస్వములు విని
పిస్తున్నవి.

వేదాంతం

ఇంకా పాణ్యును వాళ్లు పోలేదు. ఏమి చేస్తు
న్నారో ఈమాలవాళ్లు ఇంత నేటినుంచీ!

దేశికాచారి

ఈనాడు పాణ్యు హృదయపుష్పాన్ని రంగ
నాథుడి పాదపద్మామీద అర్పిస్తాడు.

వేదాంతం

ఇదివరకే చేశా దానిని. పాణ్యుకులమువారి
కీనాడు రంగధాముని దర్శన భాగ్యము లభి
స్తుంది. రంగధాముని కటాక్ష వీక్షణములలో
స్నానము చేస్తారు వారు.

దేశికాచారి

వైష్ణవగ్రామ్యు లవుతా రీహోజన వారు.

అరుగో అరుగో, పాణ్యును వాళ్లు లాగుకు
వస్తున్నారు.

వేదాంతం

అగోచిగుడ్డతో వాడిని రాజుగారి యెదుట
ఎలాగ పెట్టడం?

దేశికాచారి

అభక్తిభామునికి ముస్తాబు ఎందుకు?

వేదాంతం

భక్త్యావేశమే అతని ముస్తాబు.

[మూలయ్య, పుట్టయ్య, పాణ్యు ప్రవేశం.]

పాణ్యు

వదలండి నన్ను వదలండి. నారంగడిదగ్గరికి నే
వెళ్లిపోతాను నన్ను వదలండి నన్ను వదలండి.
ఏడీ నారంగడు? ఏడీ, ఏడీ, ఏడీ? కావేదినది
గట్టున కూర్చున్నాడు నారంగడు. నన్ను
రిమ్మంటున్నాడు. నే వెళ్లిపోతా. నారంగడి
దగ్గరికి నే వెళ్లిపోతా.

పుట్టయ్య

ఉండరా పాణ్యు, ఎందుకు వెనుగులాడ
తావు? నీకోసం బ్రాహ్మణ్యులు వచ్చారు
చూడరా.

పాణ్యు

వచ్చారా నారంగళ్లు వచ్చారా! నాకోసం
వచ్చారా నారంగళ్లు; నారంగళ్లకి నన్ను
చూస్తే మోదయ; నారంగళ్లు నన్ను దేవా
లయం కట్టికోమని నాకు రాళ్లు ఇచ్చారు
కాదూ? నారంగళ్లకు మొక్కుకొంటాను.

ఏదీ నారంగులు?

[అంటూ వైష్ణవులు పాదాలమీద నడుచును.]

వేదాంతం

ముట్టకు ముట్టకు. [అని దేశికున్నచూచి నాలుకకరచుకొని]

లే, పాణయ్య, లే; నీకోసం రాజుగారు వస్తున్నారు.

దేశికాచారి

నిన్ను రంగవాయకులవర్గికి రాజుగారు వ్యయముగా తీసుకు వెళ్ళితారట; అయినో, రాజుగారు వస్తున్నారు.

పాణయ్య

[సూర్యోదయో గంభీరమేస్త్రా]

నన్ను రంగవాయకులవర్గికి తీసుకు వెళ్ళితారా! రాజుగారు వస్తున్నారా! నా రంగవాయకుల దేవాలయంలో నేను చూచుకోవచ్చువా, నేను కొలుచుకోవచ్చువా, — నారంగవాయకులగి?

దేశికాచారి

అ! సందేహం లేదు!

వేదాంతం

నిన్ను మూర్ఖు రంగవాయకులకి చాలా ప్రీతి.

పాణయ్య

రాజుగారు ఎందుకు వివాహం నన్ను? నా కిక్కడ నారంగవాయకుల వామా? నా కిరంగడు చాలామా? నారంగడు కాకేరీరాన్ని ఇసుక తిన్నట్లుగా ఆడుకొంటున్నాడు. నేను నారంగడివర్గికి వెళ్ళిపోతాను. నారంగుల నేను కొలుచుకొంటాను.

దేశికాచారి

నీవు వెళ్ళిపోకు. రాజుగారికి కోసం వస్తుంది.

వేదాంతం

నీవు వెళ్ళితే నిన్ను తిరిస్తారు సుమా.

పాణయ్య

నాకొద్దు దేవాలయంలో రంగన్న! ఆ రంగడు బ్రాహ్మణరంగడు. నే నాతలయంలోకి వెడితే బ్రాహ్మణికి కోపం రాదు! బ్రాహ్మణికోపం వస్తే నాకు పాపం రాదు! బ్రాహ్మణి కోపం వస్తే నారంగడికి నామీద కోపం రాదు! నాకి రంగడి చాలు. నారంగన్నతోనే నే నాడుకొంటాను. నారంగన్ననే కొలుచుకొంటాను.

దేశికాచారి

నీవు దేవాలయంలోకి వస్తే బ్రాహ్మణి కోపం రాదు. వెయ్యిమంది బ్రాహ్మణులు రాజుగారి వెంట వస్తున్నారు నిన్ను తీసుకు వెళ్ళడానికి!

వేదాంతం

రంగడునిన్ను తీసుకురమ్మనివారితో చెప్పామట.

పాణయ్య

బ్రాహ్మణి వస్తున్నారా నాకోసం? అమ్మా, బ్రాహ్మణదేవుల్ని నూ ఇంటికి రానచ్చా? రంగడు నన్ను తీసుకురమ్మన్నాడా? నిజంగా, నిజంగా? నారంగడి నన్ను తీసుకురమ్మట? నారంగడి?

దేశికాచారి

రంగడిబంటికి నిన్ను కొట్టిన దెబ్బలు తగిలించుట!

పాణయ్య

ఎవరి బంటికి?

వేదాంతం

శ్రీరంగనాయకులవారి ఒంటికి.

పాణయ్య

ఎందుకు తగిలాయి?

దేశికాచారి

మేము నిన్ను కాల్గితో కొట్టాము కామా? ఆదెబ్బలు రంగడికి తగిలాయిట.

పాణయ్య

అమ్మో, అమ్మో, మా రంగడికే దెబ్బలు! నా కొడుకు తగిలేయకావు ఆ దెబ్బలు? నా ఈ పాపదేహానికి తగిలితే అది భగవద్రాధనకు స్వాధీనమయ్యేదే! నా రంగడికి దెబ్బలు తగిలాయా? అయ్యో, అయ్యో! [వచ్చును.]

దేశికాచారి

రంగడు రాజుగారికి కలలో కనిపించి నిన్ను దేవాలయంలోకి తీసుకు రమ్మన్నాడుట!

పాణయ్య

నిజంగా, నిజంగా?

దేశికాచారి

నిజమే.

పాణయ్య

మారంగయ్య నన్ను తీసుకురమ్మంట నిజమే?

వేదాంతం

నిజమే.

పాణయ్య

మారంగడు నన్ను దర్శనం చేసుకోమన్నాడా? నిజంగానే?

పుట్టయ్య

నిజంగానే.

పాణయ్య

శ్రీరంగనాయకులవారికి ఎంతటి ఆశ్రిత పక్ష పాతం! నన్ను రమ్మన్నారా? నన్ను రమ్మన్నారా? నన్ను రమ్మన్నారా? నిజంగానే?

మూలయ్య

నిజమేనటయ్యా!

పాణయ్య

నారంగయ్య నన్ను దేవాలయంలోకి రమ్మన్నాడు. నిజమే. నిజమే. ఇన్నాల్లకి నా దేవుడిక్కడం నా కవుతుంది. ఇన్నాల్లకి నేను కవుతుంటే నా రంగస్థి చూచుకొంటాను. రంగస్థి చూడని ఈ కల్లెందుకు నాకు? రంగస్థి మెక్కుని ఈ చేతు లెందుకు నాకు? రంగస్థి చలకని ఈ నాలుక ఎందుకు నాకు? రంగస్థి తలవని ఈ హృదయ మెందుకు నాకు? నారంగస్థి నేను మనసారా కొలుచుకొంటాను. నా రంగడు నన్ను రమ్మన్నాడు. బ్రాహ్మలు రంగస్థి చూడమన్నాడు నన్ను. రాజుగారు రంగస్థి చూడమన్నాడు నన్ను. నా రంగడే నన్ను రమ్మంటున్నాడు. నేను వెడుతున్నా! నేను వెడుతున్నా! నారంగడికోసం వెడుతున్నా! నారంగడిని చూచుకొంటాను. నారంగడిని కాగ లించుకొంటాను. నారంగస్థిని చూచుకొంటాను. వెడుతున్నా నారంగడివద్దకి. రంగా, రంగా, నాల్లకి, టంగా! వస్తున్నా తండ్రి, నీబిల్లకి. వస్తున్నా నాయనా, నిన్ను మెక్కుకోవనికి! వస్తున్నా ప్రభూ, నీ పాదాలవద్దకి! వస్తున్నా రంగా, వస్తున్నా, రంగా, రంగా.

[అని వెళ్లిపోవును.]

దేశికాచారి

రాజగారు వాద్యములతో వస్తున్నారు. ఆగు పాణయ్యా ఆగు.

వేదాంతం

వెయ్యిమంది బ్రాహ్మణులతో కూడా వస్తున్నారు.

పుట్టయ్య

ఆపేదా, బాబూ వాణ్ణి?

మూలయ్య

పరుగెత్తుకు వెళ్లి పట్టుకోమన్నారా?

దేశికాచారి

పట్టుకోండి పట్టుకోండి.

పుట్టయ్య, మూలయ్య

ఆగరా పాణయ్యా, ఆగరా, ఆగరా.

[అని మరిగెత్తి పోతారు.]

వేదాంతం

మరి వాణ్ణి ఏట్లు పట్టుకోలేరు? మనం ఇక్కడ ఉండదామా? వెళ్దదామా?

దేశికాచారి

రాజగారు వస్తారుగా! వారికి వర్తమానం చెప్పవద్దా? ఆగుదాము లే.

వేదాంతం

చూడు చూడు. వాడు మూలయ్యలో జనాన్ని అందరినీ తీసుకుపోతున్నాడు రంగనాయకుల గుల్లోకి! గంతులు వేస్తున్నాడు! పాటలు పాడు తున్నాడు! మూలవాళ్లందరూ అనితో కలిసి పాడుతున్నారు!

దేశికాచారి

వెయ్యిమంది బ్రాహ్మణులూ వాణ్ణి చుట్టవేసి పట్టుకొన్నారు చూడు చూడు. ఔరా, ఆళ్ళ

ర్యం! వాడిపాదాలకు మొక్కుతున్నారు, వారంతా!

వేదాంతం

మన మెంత తప్పు చేశాము! వాడి పాదాలకి మొక్కువలెననే తోచింది కాదు మనకు!

దేశికాచారి

అది మన దౌర్భాగ్యం. పూర్వకృత కర్మదాటడం ఎవరి శక్యం.

చూడు చూడు. వాడిని రాజగారి రథంలో రాజగారివక్క కూచోబెట్టారు. రాజగారు అతన్ని కాగలించుకొంటున్నారు.

వేదాంతం

పాణయ్య రథంలో మూర్ఖపోయాడు, మాడు.

దేశికాచారి

ఓసలో, ఎంతటి దివ్యదృశ్యము! ఎంతటి పుణ్య దినము! అనంత కాలములో ఈ ఒక్కదినమూ ఎంతటి పుణ్యదినము! మూలలూ బ్రాహ్మణులూ కలిసిమెలిసి రథం వెనక శ్రీరంగనాయకుల దేవాలయానికి వెళ్తున్నారు చూడు.

వేదాంతం

మూలలు పాటలు పాడుతున్నారు. బ్రాహ్మణుల వ్యస్తి వాచకములు చెప్పుతున్నారు. రంగడి పేరు మిన్ను ముట్టుతోంది.

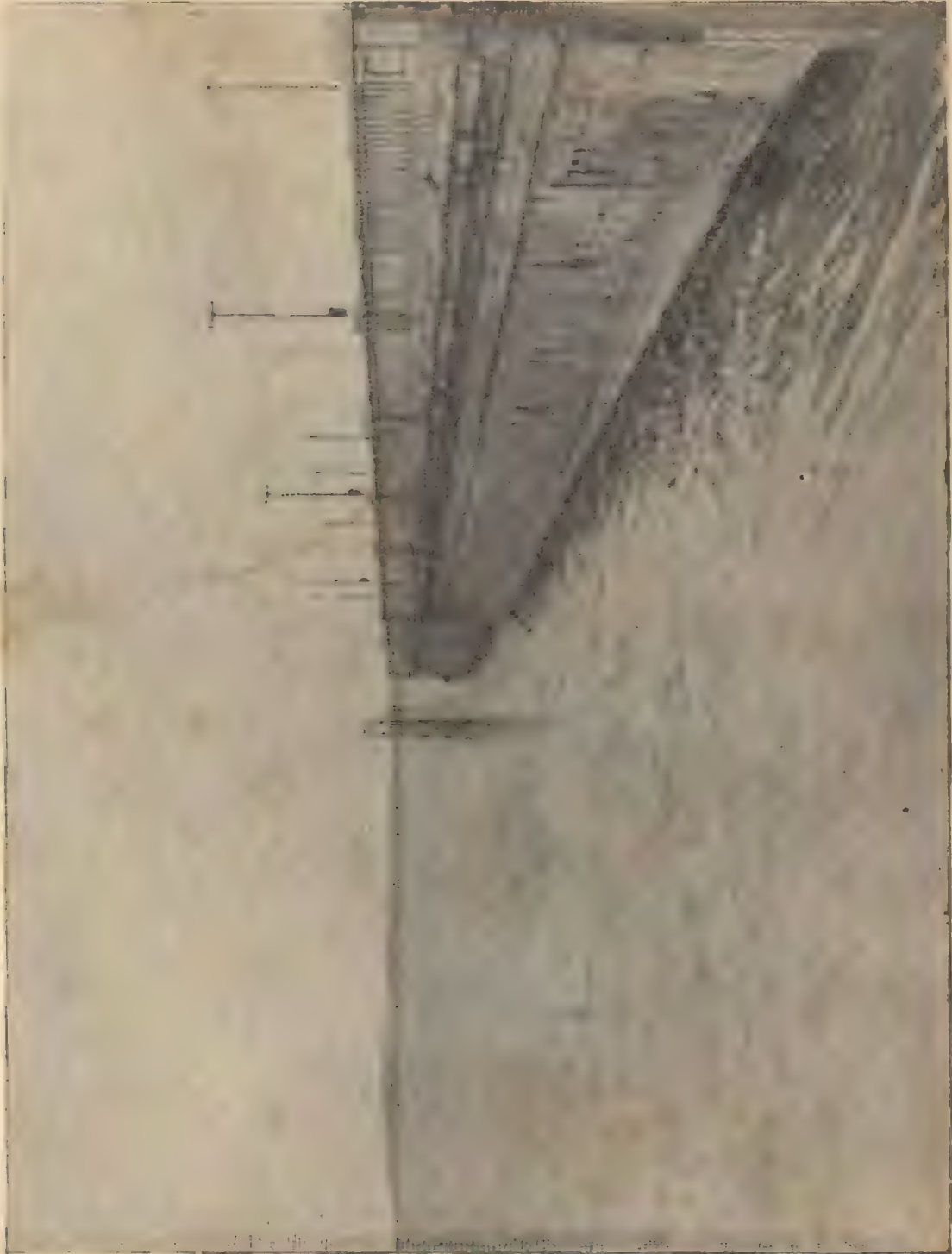
దేశికాచారి

వెళ్దదాము పద. మనం మాత్రం ఇక్కడ ఒక్కళ్లమూ ఉండడం మొదలుకు. రంగడి ఉత్సవములో మనమూ కలుద్దాము.

వేదాంతం

పద. చెప్పన పద.

కృష్ణరాజసాగరచిత్రములు

౧. కృష్ణరాజసాగరము అనకట్ట-లోపలిభాగము

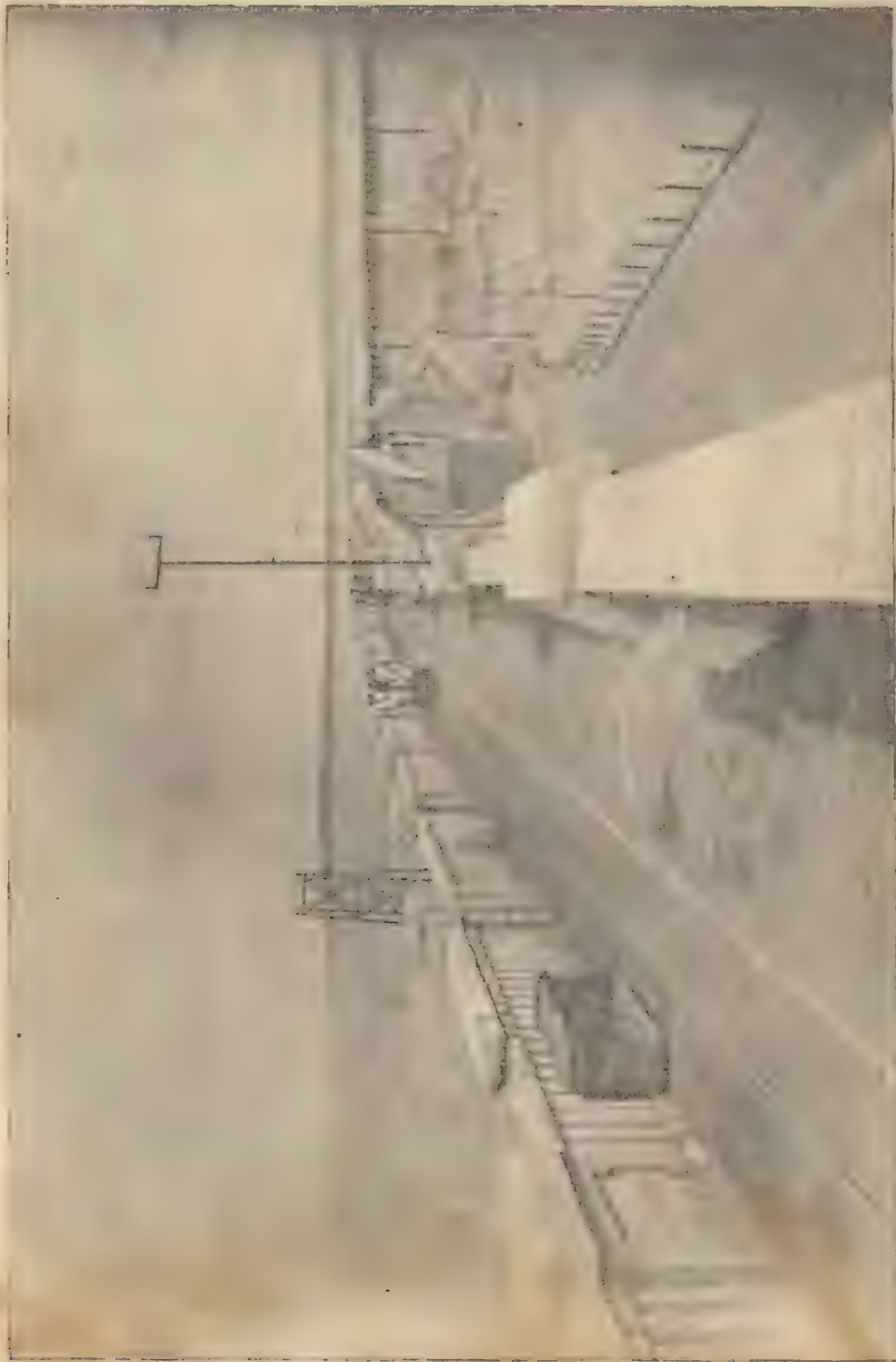

౨. కృష్ణరాజసాగరము అడ్డంకు తూముఃనుండి ప్రవహించుచున్న కావేరినది

2. కృష్ణ రాజనాగరము అనకట్ట-వెలుపల, లోపల

ర. కృష్ణరాజసాగరము అనకట్టయొక్క అద్భుత నిర్మాణము

అంబుజకేళి కాయతనమందుఁ బ్రసంగవనూసి రాత్రి సౌ
ఖ్యంబుల నోలలాడి యుదయంబున లేకుమటన్న భ్రాంతి చెం
దంబునఁ బుట్టిదేలి? కుముదప్రభతుల్ ముకుటాంజనోచ్చైః నీ
యంబుజవల్లభుండు దయమయ్యెను వేళగు లెమ్ము భృంగమా!
రాత్రియంత నిద్దురఁ దాకున నున్నది చాల దొక్కొ? సౌ
ప్రీతి మీరినీ విరహవేదన లెల్ల నవంగఁ జొచ్చె; బ్ర
భాతక మాయతె క్షయంబుల ముదానహమై జగజ్జన
వ్రాతమునెల్ల మేలుకొలువంగఁ దొడంగను లెమ్ము భృంగమా!
వారిజబంధపుం దెదటవచ్చి హసించిన జేలవోదు నొ
య్యాము మీఱఁగా మధుకరాంగర ముంగ మేలుకొంది యుం
కార మనోన్మగ్నత రసగానముల నిను నిద్రలేపి కా
సార విహార కౌతుకవశంబున నీ దరిఁజేరు భృంగమా!
కమలాన క్తమరందపాన వశతః గాయంబు మూర్ఛియైవో!
కమలానందన బాంజేనకు మైకంఠించెవో! లేక దు
ర్దమవేదంబు విశాలశక్తిహతి చేతఁ ప్రుక్కితో! నిందు నీ
రమణీరత్నము సీమింబనను నోర్వొజాలునే భృంగమా!
నీమోహతిశయంబు సౌఖ్యయుతియు నీ నన్నిధానంబె వృ
ద్ధామాదంబుని వీదవర్చనమ సర్వాభీప్యతార్థంబుగఁ
నీమాధుర్య సుధామయోక్తులె జగన్నిత్యేయం చెందు నీ
భామాత్మము నావరింపును సతీవాంఛారతుల్ దీరంగఁ.
విమలంభోరుహ సత్రభాజనముల వింబరగింపంగ మో
దముల కమ్మని పుష్పాదీ శ్రమరకాంతలగుర్చి యుంకార నీ
తముల నాదెనువెంటగాఁ బ్రకృతి మీదానవత్సనై పుష్పభా
గ్యముల గాంచి నుతింప విందు లుపంగా రాగదే భృంగమా!

[ఈదీన్ని కథ చాలకాలమునాటిది. ఇప్పటికిని కీనిని పాటగ ముసలమ్మలు పాడుచుంటు వినుచుంటము. ఆ పాట నాధారముగఁ జేసికొని కొందఱి మార్పుతో కీనిని వ్రాయుచున్నాను. కథ వ్రాసినగుటచేత ఇందలి భాషయు నించుక పూర్వసంప్రదాయానుసారముగ దిద్దికొంటిని. అందుగల యా వైపరీత్యమును సారకులించుక మన్నింతురుగాక!]

౧

తీవరరాణి నెన్నడుముపైఁ దూఁగు యావన సారము జ్ఞాతనందలించి, తీవరకాననంటి యూఁగి యామ పరువంపు విరితెఱుగున నట్టికై, పర్వత్రంబుపై నటించు నీటిముత్యము ననువుని దిలుక నేనెక్కి, మధుమాసనమయబంధుని ప్రకంబు ప్రకారంబున వింతవింతగంతు విడుచుఁ జూలాలియెడలన క్షణవిరామం బెఱుంగక పట్టదప్పు పెరిగిడఁ బ్రొక్కుచుండును.

ఆ నాటికి యువయమునఁ బన్నిట మజ్జనం బాడి, యెడలంటిన చలువతెరలోనూడి నేరీర కాంతులు నీ రెండతో వియ్యమంద, విరియఁ జూపిన పెచ్చెఱుఁ గొనగోటఁ జిక్కుకీయుచు, గిలుకుటందయలు మెల్లన మ్రోగ సౌధాగ్రం బునఁ బచ్చాయనేయుచుఁ దరుమలాంబ యట్టె నిలిచి నిద్రావించి విట్టార్పు విడిచి గాలపురువ్వ

నలఁ జయ్యనఁ దన వాల్చాపుల రాజమార్గం బున నిగుచ్చి పిల్లయెలుంగునఁ బ్రియదాసి యగు భ్రమరికం కేరఁ బిలిచెను.

తిరుమలాంబ యున్నత రాజకుటుంబ మునఁ బుట్టిినది. విద్యావతి. మానవతియును, తొల్లి చంద్రవేళుగు లావణ్యంబుఁ జూచి. యానెడను సామాన్య రాజకుటుంబములోని వాడని యెఱిగియు వానియెడ వల పెగ్గిలంబగు డు నిజజననీముఖంబున జనకు నియ్యకొలిపి మన సార వానిఁ బెండ్లియాడినది. తనమనోహరుని తోఁగూడ నవిలాసముగఁ బ్రణయప్రవాహ తరంగమాలికల పోలిక లూఁగుచు జగంబు మఱచి మఱచి నేఁడంతర్వత్తియై యున్నది.

అట్లు చేరవచ్చిన భ్రమరికకుఁ గొనఁజేసి రాజమార్గంబు తలనున్న యొక యువతిని హాపుచు, “నచ్చెలీ! కనుఁగొనుము! గుఱులు గుఱులుగఁ జిగిరించు మాధవీంత మాడ్కి పెడవడవవంకు నెన్నడుముతోఁ గూరకులు మోసికొనినచ్చ నాజవరాఁ! లలితయావిలాసనందంబు గంజలాలామ నీమె యెంతమనో హరిణియై విరాజిల్లుచున్నది! ఆమె మునుక్రేళ్ళు నంటిన కూర యెట్టిదయఁ నీనునో. నీ వనలీల నందు జని యమ్మందగమన నిండుఁ దోడ్కొమ్ము. ఆకూరఁ దిన నాకు మననగుచున్నది.” యని యె. భ్రమరిక యించుక యోచించి యిట్లు

అనియే: "అయినతి విక్రమమునది నల్లికూర. ఆకూరఁ దిననలసినవారు వేరు. నీవు రాజుఁ డిన్నివి! ఆగర్భ శ్రీమంతురాలవు! ఆకలములు దిన మన నెట్లు పోయినది? అదియునుంగాక యిట్టివేళ విన్నే భ్రమించి జీసిన జనరాలి సంతి పురముఁ జేరనియవచ్చునా? " అనుటయుఁ దిరుమలూబ భ్రమరికను బామముడితోఁ జూచుట జూచి, "ఆకూర నేను తినకలేదు" దనెను. రాజుత్తి! అందును గర్భనతి! ఆమె కోరునది కాదనువా రెవరు? నల్లెయని భ్రమరికఁ దుగునగునగున జోయి యా నల్లికూర నమ్ము నెలంతం దోడ్తచ్చె.

అయినతి సాగర్భారము కడ నిలిచి చిలు నవ్వు మోమునఁ బొదులాడఁ, జిక్కులువడ్డయల కలు ఫలమున నటించి తిరిం బట్టిపోయక యాచుచు, "నల్లికూర" యని కేకవెట్టు నంతఁ దర్కరిసరింబుల నల్లినసంతోషయ మును నట్లయ్యెను. ఆమెలావణ్యచ్ఛాయను క్షేపకు వి ల్లెక్కువెట్టి విరివింటివాచు నుత్తికై తొంగి తొంగి చూచుచుం నెను. లోమల జులకమాడి తడి మొట్టికొనుచున్న చంద్రశేఖరుఁ జాకూఁ త విని నివ్వెఱఁగంది గవాక్షమునుండి బయలు చూచెను. నీలాకాశంబున నిగనిగలాడు చంద్రవరింబులునడిచి, కాక్కొన్న పాదలోని పూలగుట్టిలోలె, బయల్పడ్డ గవిలోని నద్మరా గంబు చందంబునఁ దత్తప్రదేహంబు ననన్యపా మాన్యకాంతిం వెదఁచెట్లు నయ్యుతిం గనం గొని యాతఁడు విస్మయంబున ప్రాన్యదీ విశాల

ములయిన లేన కనురెప్పలఁ జలింపింక యామం బాడఁ జొచ్చెను.

సౌందర్య మేరి నాకర్షించెను? స్వస్తిసౌ దర్యముం జూచి కవికలము గానమొనర్చుచు న్నది. పుష్పసౌందర్యముం జూచి పుష్పాలు పైతము సమాధింబడి రెక్కలఁ బాల్చి మ్రొక్కిం తె లాడుచున్నవి. సంధ్యాసౌందర్యముం జూచి పులుంగు లెలుంగెత్తి పాడుచున్నవి. ఉదయూ రుణ సౌందర్యప్రభలలో మందమానము కావ్యగిరిగమాలికలఁ గడలు కొల్చుచున్నది. యునతిసౌందర్యమునఁగరింగని పురుషుఁ ముందు నా? ఆకూరించుచు ప్రసరించు సౌందర్యప్ర సారమాలికల డోలిక లూఁగుచు వరుండు క్షేం గంటఁ జంద్రశేఖరుం జూచి, దిగ్గన దిగి, చెలకు విల్లి సంశించి యాచునుముంగడు గల నల్లి గంప మఱుంగున వంగి యాలోకి పాదపద్మపై నన మల్లి కాశరంబుం బూన్చి చంద్రశేఖరుని హృద యసీమ గుడిరానె. ఆ నల్లిపాచయు మల్లికా మాలికల వెల్లిగొలుపు తన నల్లిలితవ్యగ్న యుల నల్లనఁ జంద్రశేఖరునిపై విరిచెట్లె. గర్భిత శ్రీలకువలెరాజులకుఁ గూడ మహావికారిం బులు విశీతంబులై యుండునని పెద్దలు చెప్పె దును. అనుభవాకాంక్షం దగిలె ప్రవర్తిల్లు మానవహృదయమునకు భనము ముఖ్యాభి రము. తిక్కటాకింబునం బ్రవర్తిల్లు రాజుల మానవ మదగజంబులకు వెదలినదీ నీతి!

చేటకొమ్మునఁ జీరెను చిరుముత్యముల వెలపిసి భ్రమరిక నల్లికూరఁ గొనవచ్చునది.

నాధాంతరమునుండి చెక్కిటఁ జేయి నెట్టికొని
రెప్పవాల్చుకుండఁ దిగుమలంబ నెల్లిపాపఁ
జూచుచున్నది. ఆమె మునుప్రేళ్ళ నంటి యిడ్డ
నెల్లికూరఁ జూచి యువ్విహ్ని రుచున్నది.

౨

ఐశ్వర్యాశాతరుణీ ముఖంబును దూచి
సింహూరకేళి లిడి యలంకరించుచున్నాఁడు.
నన్నబాజితీవియకన్నె, మావిగున్నపై విరితలఁ
బ్రలంఘన బోయుచున్నది. పొన్నపలకాని
మాధవీలతక విగ్నియారఁ గాఁగిలించుకొనుచు
న్నది. మాటతీ కుడుంగము మందానిలరిసికు
నితో గుఱుచున లాడుచున్నది. మల్లె పొద
చుమగవనంబుల విచ్చి తూరుపుకోనఁ దొంగి
చూచు చందమామను బలుకరించుచున్నది.
ఆసామూహ్న సమయమున నవ్వననీమను
శృంగారదేవత చి త్త ము న్నవలు సందడింప
స్వల్పే మాడుచున్నది. ఈ పొదరింటఁ గోక
నలరించి నెట్టికొని చూ మ్రానిక్రింద నెట్టివాల్చు
విడిచి, చెక్కుల బొడము చీలు చెమ్మట ముత్తై
ములఁ గొనగోటఁ జల్లులాడుచు మోగన్న
నడు కన్ను రెప్పలను బ్రయత్నిమున విడలింది
కొనుచు, నెట్టివనీనమాముతో మందమంద
గమనంబున వెన్నెల పాలమడుగున నీడ
లాడు రాజహంసవలె దన నెట్టికుశీమమును
డాయనచ్చు నామెయే మన నెల్లిపాప! నెల్లి
శాలను తేరవచ్చిన కొలది నామెయడుగులు
తడఁబడుచున్నవి. చూక్కు లానందమునఁ దళి
తళి లాడుచు బెగడున వెడవెడ లాడుచున్నవి.

ఎట్టుకేలకు తన గృహంబును తేరి యానెల్లిపాప
బెదమున నల్లవలఁ బరికించి యింటఁ దనతల్లి
తక్క నన్యులు లేకుంట నెఱింగి వెడవెడ
చూపుతో గగ్గడక నవరించకొని విన్నబా
టున వోరమోమిడికొని ముగింగు కొన
ప్రేళ్ళఁ జట్టికొనుచు 'అమ్మా' యని పిలిచి
మిన్నకుండెను. తల్లియు కూఁసుముఖవైఖరిం
జూచి దీప మగ్రోసి తీసివచ్చులఁ దనయ
నెగాదిగ నుపలక్షించినది. పెదపుల ముడిచికొని
మూతి విగించికొని తల తూఁచినది. తెగిన
క్రోవలోని ముత్తైములవలె నాకీకపు వెలుం
గున విరివిరి కాంతుల నీచుచు నెల్లిపాప
కనులనుండి నీటి గట్టు బాటబాట రాలినవి.
కట్టపెగిన ప్రవాహజలమువలె వెక్కు వెక్కుల
నామె యూక్కుల బుచ్చినది. భోరుమని యే
చ్చుచు నెట్టుకేలకుఁ నేలు సాచి నెల్లిపాప తన
తల్లి కంబులును గాఁగిలిందికొనినది!

భగవంతుని కనురెప్పలలోని స్పష్టివలె,
ముత్తైపుచ్చిలోని నీటిబొట్టు పోలిక, హితుని
హృదయంబున రిహస్యంబునదుపున, మారుత
తేరింగములలోని పారథంబు తెఱంగునఁ
దల్లికొఁగిటఁ దనయ నాతన సౌభాగ్యంబున
విరాజిల్లును.

* * * *

తెంతెల వాఱుచున్నది. నెల్లిపాప మనో
వీధిని నూతన ప్రణయప్రభలు ప్రాకుచున్నవి.
దిక్కులఁ బక్కుల మధురాలాపములు పిక్క
టిల్లుచున్నవి. నెల్లిపాప హృదయప్రదేశము

పుట్టువు మఱచే గాఢోలు! మఱవదా? విరితేనె మరంగిన భ్రమరము తన తొంటి గతిఁ దలంచునా? ఇట్లు విశ్వరూపరవశమై పర గడలు ద్రొక్కుచున్న నీని కించక హితబోధఁ గామించెను గాక" యని తిరుమలాంబ "భ్రమరి కా" యని తన ప్రియదాసింబిలిచి యేమేమియో యామెకుం జెప్పి పుట్టెంచె.

౪

అది సాధాంతరములోని భోజనశాల. ఆ శాలకు నమమ నొకతెర వ్రావఁబడియు న్నది. అవ్వలిభాగమునఁ దిరుమలాంబ భాజిం. నీనల నల్లిపాప యాహరించుచుండును. చుట్టగుడ్డలయిని గూర్చుండి యడమచేత నంజాడు గొలుకుచుఁ గుడిచేత మలకలోని యంబలి జాఱుకొనుచు లొట్టులువైచు నల్లి పాప నేడు నట్టుదిండ్ల పీటవైఁ గూర్చుండి బంగారు పళ్ళెరమున నిడ్డ పకవాన్నముల నార గించుచున్నది. ఇదియ యడనని వంటలక్కయు నొకానొక కూరం దెచ్చి యామె పళ్ళెరమునం బెట్టును. నల్లిపాపయు నాకూరఁదన మును ప్రేళ్ళ నంటి నాల్కకు రాచికొని యొడలించుక జలదరించికొని వంటలక్కం జారచురం జూచి, "ఇదియేమి కూర? నిన్నెవరు దీనిని వండ్ నియమించిరి? ఇంత పెగటుకూర నెవరైనఁ దిందురా?" యని గద్దించి యడిగెను. అవ్వల తెరలోఁ గాచికొనియున్న తిరుమలాంబ నల్లి పాప చిడిముడిపాటు విని, "చెల్లెలా! కోపింప కుము. ఆకూర వండ్ నేనే నియమించితిని. పాప

మూకూర నేడు నీకు పెగట్టె తోచినదా! ఆ కూరపెరయున నీ వెఱుంగవు గాఢోలు! అయి న నేమోయె. నేను నీకు దానికథ నవిస్తర ముగఁ దెల్పెద నాకర్ణింపుము.-

చిక్కులుగొన్న నీ చికురాలలోన మణిభూషణై తొల్లిమలసిన నల్లి-
మాసిన నీకోక మడతలలోన
ముత్రంపుటంచులై మురిసిన నల్లి-
వాడిన నీగండభాగమ్ము నంటి
మకరిక లిడ్డ కమ్ము లెతెనల్లి-
మలినమా నీసోగమై నాశ్రయించి
గొఱంగివాననల్ గురిసిన నల్లి-
మఱచితే! నేటి సంకడలోనఁ జెల్లి!

* * * *

కోల చేకొని పెద్ద కొమ్మల వంచి
కూరిమి నీయన్న కోసిన నల్లి-
నకనకలాడు నెన్నడు మెత్తికుండ
వంగి నీతల్లి కుప్పగ నిడ్డ నల్లి-
ముంజేతు లులయంగ మోపులు గట్టి
నీచెల్లి లలి గంప నింపిన నల్లి-
తట్టల నెత్తి యాదలఁ దాల్చి తొల్లి
వాడవాడల నీవు పాడిన నల్లి-
మఱచితే నేటి సంకడలోనఁ జెల్లి!

* * * *

సాధాంతరమునుండి చల్లనివేళ
ప్రేమమై నేఁ జేరఁ బిలిచిన నల్లి-
చేట కొమ్మున మంచి చీరుముత్యాలు

వెలఁచెట్టి నాదాసి విలిచిన నల్లి -
 యలవోక మన్మథోహరుని హృద్గుళిక
 గిలకొట్టి కరఁగించి కరలిన నల్లి -

యవలిల నీచైన్య మఁగించి మించి
 నిను బోగములలోన నిలిపిన నల్లి -
 ముఱచితే? నేటి సంపదలోనఁ జెల్లి! "

భావిదృష్టి

శ్రీ. శ్రీనివాసరావు గారు (కవితాసమితి)

అట కవితాప్రపంచము లహర్నిశమున్ రసవన్నవీన వి
 స్ఫుట నటనాప్రసక్తిమెయి సోలును, తేలు ననంతహర్ష పుణ్
 ఘటికలలో సహస్రరవికాంతులు మేదురరమ్యవర్ణ సౌ
 ఘటనముకూర్చి నాకదియె కామ్యభమ్ము భవిష్యదాశుఁ.

నాతలపోతలీడుము నక పరువెత్తు నదృశ్యపక్ష సం
 పాతముతో రయోద్ధత సుపర్వ విమానవలాయనక్రియా
 తీతములై సుధామధురదివ్యఃఖాలకు, భావికాల వి
 ద్యోతిత నాట్యశాలలకు, జ్యోతిరఖండ యశోంగణాలకు.

భావి వికాస వాటికల బాటలలోచను నాకు నాకవి
 త్యాన్వృత గీనుచే విజగనాను చంద్రగుదంచలమ్ములై!
 వైవధునీప్రసన్నసికతాఘటలంక విహరించు నాకు నా
 పూవులపాటలే వరదవోవును తేనియతెట యూటలంక!

నే నిపుడే నదించిన అవేకరహస్యశ్రుతి లాలకించగా
 లేవి జగత్తులో ప్రతిఫలించు నాహృదయమ్ము నేడు; సం
 ధ్యావిశితారుణ ప్రభలు దాచిన యామినితో చరించు నా
 మాససమిక భావి సుషమావికసద్రుచు లాస్వదించెడుఁ.

౧

ఓ శృంగారీ! ఆట్టి గర్వంవకు. విరాగి
పాదములకడఁ గూర్చుండి ప్రేమపాఠములు
చదవు. అతనిభక్తినుండి బయలుదేరు ప్రేమ
తరంగములు నిన్ను ముంచి మెత్తఁ గలవు.

౨

ఈశ్వరునితో నిలుచుచో మీ కాచార
ములు బంట్లు. కానిచో ఆచారములకు మీలే
బంట్లు.

౩

లోకమునఁ బనుఁబాటు ముడివద్దులే
తనూపా. వారియం దీశ్వరప్రతిబింబములు
కానిపించును.

౪

వ్యాకరణము భావ - పట్టు. వేదాంతము
మనస్సు - పట్టు. సాధనలో సాధ మున్నది.

౫

నీమీఁద దృష్టి యుండుచో సంతయు
నీమయమే. నీమీఁద దృష్టి లేనిచో సంతయు
నయోమయమే.

౬

ఓయీ, నాసిక్తాగ్రమున దృష్టి నిలుపుట
కొన్నిదేండ్లు నేర్పితివి. ఇంక నాసిక్తాగ్రమే
యీశ్వరుడై పోవుఁజూమి.

౭

ఎఱుంగక చేయు నాత్మార్పణముకన్న
ఎఱిగి చేయు తిరస్కారము మేలు.

౮

ప్రమాణములందు నిన్నుఁ దలపోయుచు
నడవకయే ఊరు చేరుకొందును.

౯

నీతి నీ విభూతి.

౧౦

ధ్యానములో రాయి, పనిలో పాట.

౧౧

పద్మాసమునఁ గూర్చుండి ధ్యాని
పఁగా ధ్యానింపఁగా కాల ముక నిమనమేని
కదలదు.

ఎఱుక లేదు; తలఁపు లేదు. మనస్సు
మనకమనక.

ధ్యానమార్గియే? వాసనా భావమే?

ఇట్టి యాఁటుఁ బోటులలో నీ కొకతూరి
ప్రమొక్కి లేవ నెంచి చిగి రెండుచేతులు నేల
నిడి మోకారిండితి. ఆరెండు చేతుఁక్రిందను
నీ రెండు పాదములును.

ఉన్నవా యని కనులు తెఱవఁగా నేనీ?

నెహ్రూని వేదిక ఆంధ్రానువాదము రెండవ కూర్పు వెలువడినది.

ఇట్టి యుక్తమ రాజకీయ గ్రంథ మిదివరలో వెలువడియుండలేదు. రాజ్యాంగవిభాగమును వెలిసికొనకొను ప్రతి ఆంధ్రుడును చదివి తీరవలెను.

శైలి సులభము

కొలది ప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నది.

వలయువారు వెల 1-0-0 మాత్రమే తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము
మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, పోస్టుబాక్సు నెం 212, మద్రాసు, అని వ్రాయవలెను.

ఆంధ్రపత్రికా సంవత్సరాది సంచిక

ఆర్యా!

ఎప్పటికీరున రాజోపు ప్రమాదూరి సంవత్సరాది సంచికను బ్రకటింపరాజోపుచున్నాము. అందు సారస్వత, సాంఘిక, రాజకీయాధికారి విషయములగు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రకటింపబడును. ఈము పూర్వమువలెనే దయ యుంచి అమూల్యములగు తమ సృష్టములతో సమీక్ష నలుంకరించి మాయుద్యమమునకు దోడ్పడఁ బ్రార్థింతులు.

ఈ సంచికయందువిషయవిభాగమును గావించి యేవిభాగమునకు సంబంధించిన వ్యాసములు సావిభాగమునందే ముద్రించి సంచికను ఉగాదినాటి ఆంధ్రుల కర్పితం గలఁచినాము. నియమిత కాలమునకుఁ బూర్వమే వ్యాసము లన్నియు ముకుఁ జేరినగాని అట్లు విషయవిభాగమును గావించ ననుకూలము గానేరదు. సంచికాముద్రణ మారంభించినదిదఁ బంపు వ్యాసములను సంచికమునకుఁ జేర్చుటకు ఏ లుండదు. కావున వ్యాసములు 1929 నవంబరు 15 వ తేదిలో పలు మా కందవలెను. ప్రతి వ్యాసమునను, 'సంవత్సరాది సంచికకు' అని వ్రాసి యుంకవలెను. వ్యాసము లును, వ్యాసీ సంబంధించిన చిత్రములును, ఇతరచిత్రములును, సంపూర్ణవివరణములతో నియమిత కాలమునకుఁ బూర్వమే ముకుఁ బంపుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాము.

చిత్తూరు

కాశీనాథుని న గోశ్వరరపు,

ఆంధ్రపత్రికాధికారి.

AMRUTANJAN **అమృతంజనం**

BEST INDIAN
PAIN BALM

అమృతంజనం
శిక్షిత

మేధూరు దుర్గరా వ్యవహారంలో అమృతంజనం ప్రదర్శనము

మైసూరు దసరా ఎగ్జిబిషనువారు ఇచ్చిన యోగ్యతాపత్రము

AMRUTANJAN

THE BEST
INDIAN PAIN BALM

AMRUTANJAN DEPOT
BOMBAY & MADRAS

౧౨

ఓ దేవా! ప్రతిభ్యాసమును ఏల విలాపాంతముగాఁ జేయుచువు? నీ కార్యమునకు శోకమే రసమా?

౧౩

మనుజుఁడు నియతకాలములఁ దినుటకుఁ బండుటకుఁ జదుపుటకుఁ గుటకు నెచ్చెను?

౧౪

ఊదటచే నీ యుదరము తిత్తి, దీనిని గమ్మర వాని దాఁగటికిఁ గొంపొమ్ము.

౧౫

అలోకించితి నను అనిందముపొల్లెనను జేయుము, కనుఁగొన లేకపోతి నే యను కాకి యాపొల్లెనను జేయుము. గొంకిం జరిగి నేనను జేయవలదు.

౧౬

నా యాశకు వితియు, మేరయు లేదు. ఒక్కమాపులో నీ నృప్తి సంతయుఁ జూపి నయి.

౧౭

కవితాగానముకొఱ కేల పొందెద ? ముదిరి జేనగానము చూచు !

౧౮

ప్రపంచ మొక అద్భుతము. అం దెక్కడను నీ ప్రతిబింబములే.

౧౯

బుద్ధి యగ్రహించి బుద్ధి క్షీణన పైన దేద ? ఒక్కనాఁ జీమలమున నీవు ముద్రాకి వచ్చివు.

౨౦

మనస్సు సుఖదాశిము సద్గుణ కాకితము.

౨౧

వైకల్యము వికత్తోపవే నది. గ్రంథారంభము కానరాదు.

౨౨

న న్నిర్మలలో నారతి యెట్లు ప్రియముగాఁ జేయుము.

౨౩

నేను నీ పిచ్చివాడను.

౨౪

ఇది యొక ఘోరసర్పగ్రామము. ఓడుచు నది వాద మూరికుండినది. అంత యందక నీవు ముట్టొచ్చి వెళ్ళెదయు మోచువు.

౨౫

సాధన నీ నామరూపము.

గీ. ధన్యులగుములుఁ జివితములు గడసి,
ధన్యులగుములు విసి మెచ్చు ధన్యురాజా?
ఆత్మజీవితచరిత లత్యంబు గాఁగ,
ధన్యులగుములు వ ధన్యురాజా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. హక్కులేని రాజులమునకై యుద్ధమున
గడ్డిగఱచి, దాయల నొంచు ఘనగుఱుండా?
కరగతంబగు రాజ్యసౌఖ్యముల వీడి,
సముద్రై నన్ను గలిపింప వాననుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. స్వగురులగుధురజులచేత బాధపడిన
నై, వెనుక నెఱుంగుచు పన్నులమునము?
సంధ్యారోగమునై నుండు నుండు
ప్రజాభిమానములు బాధించుచుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. పరులు చెరిగిన వనితనే పట్టమహిమ
జేసి సాధుల నవమతి నేయు నలఁడా?
ఏకపక్ష ప్రతుం డయి లోక మందు
సత్సత్వ ప్రభువయ్య జాలు లుఱుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. పలువురకామానందానికి నశితార్థము జను
సైరహింసా విధాన విశారదుండా?
వ్యప్తి జీవ ధనంబులు నష్టపఱచు
పన్ను జీవైక్య రైత్య ప్రచార కుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. పలువురకామానందానికి నశితార్థము జను
యద్రాత్మ సందిన కితవ ప్రవరుండా?
తనదు జీవిత సౌఖ్యముల్ ధార వాసి
మొల్లు జీవుల సౌఖ్య దీక్షించు ప్రభువందా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. భార్యగర్భైకవాంఛ వృద్ధులు గూసి,
గురుజనముల వందించిన కుటిలమతియే?
తాత్వికనుభూత వాంఛ సత్యము వదిలి,
నంచనపటంబు మొదలంటఁ జిరుదణియే?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. చెరక సంతర్పహిర్యధిష్ఠిత లేని
నామమాత్ర స్థిరుంకగు నటవరుండా?
పలుకరాల్గియ పురుష సత్త్వియు నలము,
మూలలోకవిజేతయూ వీర వరుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. పలువురకామానందానికి నశితార్థము జను
స్వీయార్థైకావతీ నారాయ న్మకుండా?
ఆత్మబాధానుభవమే సౌఖ్యముగ నెంచి
జీవకామయ్య సత్త్వియు జుగుగు మునుండా?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

గీ. పలువురకామానందానికి నశితార్థము జను
ప్రీతిమాన్మయ రుద్ర ప్రలుఢమతియే?
నకలజీవుల కభయ మొనఁగునైనను
మృత్యు సత్త్వి ప్రశంస ప్రలుఢ మతియే?
“ఎవఁడెచారిత్రాపురాణం నెఱుంగువాఁకొక్కా?”

పితృమారకము.

290

అంతలో బాసి వచ్చి సంగీతోపాధ్యాయుడు వచ్చి నాచరిచెట్లుగ మీ నాక్షి లోనికి బోయెను. ఒకడురగంబ గవలిన పెదవ నేదియొ పనిగలిగి మీ నాక్షి సాంజికడకు వచ్చి బోయెనామోనది? యేమో, నామాన్న పురుషునియొ కడకులన వరుసయ యాసనములనుండి లేచి, ఆ! ఆ! మునుము మును నేరక తాత్తి మొక్క తోకకు గట్టిక బుట్టకొను నుండితి. నాని కేమయి దీ ప్రమాదము వాటిల్లియో? తోట్టునాక్షిలో మీ నాక్షి నాక్షి నాక్షి! నాక్షి నాక్షి! యని నిగ్గూళగ వలచెను. ఏమేమి! యనుచు జేరున్న ఫిడేలుకమానుతో రంగవా సొక్క పరుసని చెప్పెను. మీ నాక్షి? యే, నామాన్న పురుషుని క్రోధతో నాక్షి జూపి ధయముచే వడలిపోవుచు నించుక చెనుకకు బోయి నిలువబడియెను. దామోదరరావు, నామాన్న పురుషుకు నప్పు డిట్లు మాటలాడజొచ్చిరి:—

దామో—నారాయణశాస్త్రి! నిన్నంతకాలము నీవను జూచితివోయి!

నారా—దామోదరరావు! నిన్ను గాంచెమైన నానవాలుపట్టకాలవైతిని సుమీ!

దామో—మనము విడిపోవునది! మీ సకట్టులేన నీవే. అగువునీయింకమును తాత్తిగ బాసిపోయినది.

నారా—మనము నేదీవిధముగ మరల గలసికొ నుట కేమి దైవసంకల్పము.

మీ నాక్షి యీ మాటలు వినునది! వారిరువురు జీర కాలమునకు గలసికొనిన ప్రాణమిత్రులుగాని కీత్రులు గాదని,—వారియొందోరుల బాహు బంధనములు ప్రియ మై ప్రేమింపబడుటలు వృథానిగ నుండునని కలహముగ ములుగావని,—లేట తెల్లమయినందున తానొసరించిన కలిగిమినుల కిట్లవచ్చినా మల ప్రాప్తితోనే తొలయబోవలసి బోజిపోయెను. సంగీతోపాధ్యాయుడు నీయునింత మొ రయు గ్రహించి నవ్వుకొనుచు చెనుకకు బోయెను.

3

నారాయణశాస్త్రి దామోదరరావునకు బాల్యస్నే హితుడు, బహుభాయి. బోవన దెవనినది క్లాసులో

గృహస్థుడైన బామోదరరావునకు బాల్యశిష్యుడును నగు శైవ్యునితోగ, నారాయణశాస్త్రి శిష్యు డనాస్థియవాదమున నుండు కాశీకాశ్యపమునితో యును. ఇంతప్రమాదమునకుగనిమున కేరెణియులు జనున నున్న నామాక్షి రావును, సోస్థిశ్యాస్త్రమున జగదేవ పండితుడని ప్రఖ్యాతి గాంచి బిశ్వా ప్రసిద్ధులమాలమున ప్రవ్యాప్తులము నీయు నెల్ల దేశములు చదువునున్న నారా యణశాస్త్రియును మరల తోకవికకపు కలహించుటగాని, యెకవికకపు బోవరు నిలువగాని తెలిసింపవచ్చును.

నారాయణశాస్త్రి కేరెణియును కేయులు మొగ్గ కినులతోబాటునిగించుచు గ్రామము లేరి బిశ్వశి క్షాస్త్రోన్నతి ఎప్పుడొనర్చు పునమంజరమున నాపవ్యసించు నుండును. య, ఇకనుము నీయు ప్రవ్యాప్త, కేయు స్త్రీ కేరెణి పె గ్రామమునామలయునీయు నుద్దేశించి పున మంజర్యాప్తినినను నీవనిచ్చింక చెప్పును. సంభాషణా వలెను నీయును బరచ్చగము నుద్దించుకొని ప్రహేళికాంస పరచులైరి. దామోదరరావారిని మినుల నాదరించి తన యింకా నాంతక నీ యొ నాటి యున్నవలన నున్నను విని, కినునామలమనిగొన్చి నామ తొని ప్రేమభాషణములతో ప్రోద్దులు గడవజొచ్చెను. అసంభాషణముల నకును సోస్థిశ్యాస్త్ర ప్రవ్యాప్తులనొన్చి చాస్త్ర మిరువను మాపు లయిన ను కట్టిక, ఒక నాక్షిగవలతో నారాయణశాస్త్రి దామోదరరావుతో గట్టిక నిట్లు చెప్పెను:—

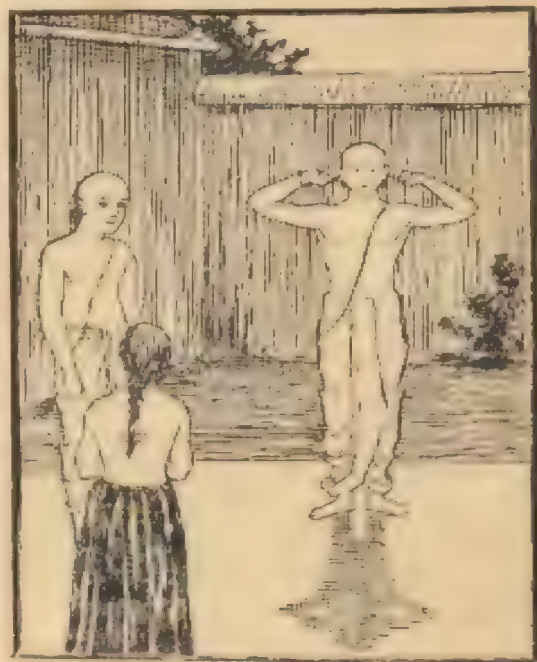
“నీవనకాలభుటికాగణనము రప్పు. కావున నీబా యకలములు వనిన తెప్ప కినులేడు. అర్థ విసుటికాకాల ము క్ష్యాప్తి సువమాత్రమున భలములన్నతిమొగ వినిగిరిగు లయి బోవునుండె, బామోదరము మాటమాటుంచి నీవంజి మహాస్థిమంతులై వెను కినులే వ గణిపోవునట్లు మరి మిగు లేక నెట్లు కట్టగలతో నీవు చెప్పును! వందలకొలది గ రేయో గములలో నేకంబికి బాంవిక లేవవును నీవు లేన నాధారము గ కీకొనగలవు? ఋగు శేపములబట్టి, కళిదాసులబట్టి గ్రామిగ్రామమునకు గాలము కేదించునుండె, మదిరాము వైశ్య పై మొకనది, గలకత్రా వైశ్య పై మొకనది తాలూకా కచేరి పై మొకనది వేరుకాశ్యము లట్లు పరమప్రమాద

[illegible]

పుట్టిన నిమిషకాలమున గ్రహించెను. ఇంతకుముందు
 చాలయొకటి గూడ బడుచునే వాతకు తూలన లేచి పరు
 గుపరుగున చెరటిలోనికి వోయెను. అతడు లీచపడి పరు
 గుత్తివాళ్ళును గూడ వెలుగుక పోత్రువడిను దామె
 నెరంగ వానిచే ముక బను నుత్తి పుగిలోనికి వోయెను.
 వారియ కాస్త్రీ యొక్కో ను నేటి కరుగుగ నుం
 బునకాంక్షతో మును కన్ననగ్గుములు గుండు పానములతో
 దననీడను గొందుచుండెను. అంతలో వోక బాలిక
 బుగ్గుతోచును నన్ను "చాచయ్యగారూ! మాకు బ్రతి

అందుకు పుట్టి నాటిదిని దప్పి, చావేనామక రావణ మొనము
చేయింపు తనము.

之

“కన్నులు తల్లికన్నులాలె విలాపముగ పండును.
మొట్టమొదటి కన్నులు—మొదటి—మొదటిను. ననునగు
విలాపమును, ఏ కన్నులమొట్టమొదటి కన్నులమొట్టమొదటి
యొకప్పుడు కన్నులు కన్నులమొట్టమొదటి కన్నులమొట్టమొదటి
మొట్టమొదటి కన్నులు కన్నులమొట్టమొదటి కన్నులమొట్టమొదటి

౬. కృష్ణరాజవారిరము (అలుగు)

౨. కృష్ణ రాజనాగరము అనకట్ట-వెలుపలిభాగము

నానా—అట్లు చెప్పినది! అప్పుడు నాకు నాకు అప్పుడు
జరిగిన గుర్తుగను లెంకిన మించిన లుక లేదు. ప్రకృతి
నిచ్చిన వైన నోర్చివచ్చి వచ్చినా నే నోర్చివచ్చినా మన
గీతలుమూల నొకట మనల,—కావ్యగ్రహము నొకట. తె
చ్చిన తె రుదా నుట్టి నొకట మనల—అది నే నొకట మన
లేచిన నొకట మనల. నామాట బూలుకొనెన నా
చ్చును.—అని నారాయణకావ్యగ్రంథోక్తిగ వక్కాణిం
చెను. ఇంకగ తెచ్చునన్న భుజిక నూరకొనరాదని మిను
నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల
నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల
నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల
నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల నొకట మనల

[illegible][illegible][illegible][illegible]

దామోదరుని యాత్మశాంతి నిమిత్తము తనక
నిమిత్తోపకారములు విధించి యాత్మశాంతిని సేయఁ
చున్న వారాయనాశాస్త్రుని పేరుపై నొక్క చుట్టము
నిత్యనందము లేపెను. దానితో వతడు కన్నులు తెరిచి

“అ! అ! నీవేమేనా? యెవరు.....నూగుమనియెను.”
యెప్పుడొకప్పుడు దామోదరరావును జూచి యెప్పుడ
లేచి బిగ్గలగ నొలిచిపోయెను. దామోదర రావును
శాస్త్రుని రిప్టు వారి జూపించెను. అతడా వారి జూచి,
దామోదరరావుమోము జూచి, నిన్నుజూచి, మమ్ము
జూచి నేలపై జరికిలబడిపోయెను.

2

“ఎంతసేపటినుండి యటుచుచున్న నెవ్వరు విని
జిందుకొనకలె?” అనుచు మీనాక్షి బిగ్గలగ నుండు
చున్నట్లు వివరణగ నందఱులు దిరిగి చూచి మంతముమీది
కాలు నేల మోపరానంత పచ్చిచాలెంతరాలు పురిటిగది
దాటివచ్చి యట్లుచుచున్నందుక కండ్ల బాళ్ళకర్మపావును
నలు బరునెత్తిరి. కండ్లదాకు పురిటిగుమ్మముకడ నడ్చిరి

మన మందుకొనియుండెను. మీనాక్షి గజగజ మని
డికినది. దానిని చూచి, “యాయన పావుగంటక్రిత మిద
టలే కన్నులేమియున్న నన్ను గడింపుమిందగ నీయన
చేరితోనున్న యలూపుగడిగూడము కంకు కంకు మని
గంటలు కొట్టెను. సరధ్యానముగ నుండుటచే గాబోలు,
వా ధ్వనితో నులికిపడి గడియారము నట్టె

నెమక కిట్టె యొరిగి పడిపోయిరి. ఎంతపిలిచిన బలంకుట
లేదు కనలుట మెదలుట లేదు. పడుటలో దెబ్బ తగిలి
మూర్ఛిలైపోయెను. దాక్టరుగారిని కాడచును”డని
చెప్పెను. దామోదరరావు యిటు సేయుచుని యతడు
దాక్టరు రంగదాసు శరీర వెళ్ళి, ముందు పోయెను.
“యితరంగదాసు శరీరము సదీనశరీరముగా”డని చెప్పి
యిరునికి జోమొను. ఆ మూట విని యందఱు బాష్పిశ్య మిం
న్నునై కొయ్యగడిపొయిరి. పురిటిగుమ్మముకడ నీయన
కనుక వేమి లేవుగా! యనుచు మీనాక్షి మంతముమీది
జరికిలబడిపోయి నెక్కినెక్కి మేడగుకొచ్చెను. సొంబ
శివరావు ముగ్గురై క్రొలుపెట్టి కొలి నిష్కంఠుడాయెను.

ప్రకరణ త్రితయ విభక్తజీవితము నెఱిగించు భర్తృహరి ప్రసక్తి
బృందాచర న్నందనందన మురళి బల్కించు లీలాశుకగీతశక్తి
మది నెఱిగి యేతత్పుణామసురిమంబు - ననుభవించుట కన్యభాషానుభూతి
తోడునదే నానె చాలు చేతులు మొగుడు - సాంస్కృతికశారదా, నమస్కారమమ్మ!

ఆశ్రయభాషా ప్రథమ స్వాంత్యంబు నహియించు నన్నయభట్టు చెలిమి
అహ్వగనంచర స్థిర కావ్యప్రవాహమునఁ జేలించు తిక్కన్న నేవ
కవియగ్మరచన లొక్కట జేపనయు సాహిత్యకాంతు సాంగత్యగరిమ
భక్తికైంకర్య సంభాషనయే జీవితావధానున పోలన పరిచితి
నీ కృపాకటాక్షంబున నాకుఁ గలిగ - నేమి యొనరించి నీ ఋణ మీఁగువాడ
నెన్నిజన్మాలు కైనను నిన్ను మరవ - నాంగ్లశారదా, వందనమమ్మ నీకు.

హిమవన్నగంబుపై శృంగారపూజంబు స్పృశించు పెద్దన శిల్పకటిమ
చ్యానవాత్మకి కావ్యద్వంద్వ మొక్క వాక్కుననె కల్పించు సూరనద్రశస్తి
వివ్వదాపద మయఁబడంబు స్పృశించిన కళావిలాసు శ్రీరాధుకవి
నగి తిరింగి యు కన్నకుమార్త కల్యాణమును బండు రామభూషణుని సాగను
నీకృపాకటాక్షంబున నాకుఁ చెలిసె - నేమి యొనరించి నీఋణ మీఁగువాడ
నెన్నిజన్మాలు కైనను నిన్ను మరవ - నాంగ్లశారదా, వందన మంగకొనుము.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య కళామేళనంబున వన్నె కెక్కిన రవిబాబు కవిత
బ్రదుకు తెన్నె యొకపాటయై కరఁగిపో బాడు సరోవి పలుకుఁ జేసె
జగమెల్ల రక్తచేజఃపరీతముగాఁగ కల్పించెడు హస్తీద్రు కావ్యగర్జ
సుకుమారపేశలతకు జీవితంబె యాదర్శమై తగు తోడనత్తుపాట
నీకృపాకటాక్షంబున నాకుఁ చెలిసె. నేమి యొనరించి నీఋణ మీఁగువాడ
నెన్నిజన్మాలు కైనను నిన్ను మరవ - నాంగ్లశారదా వందనమమ్మ నీకు.

౧

తా జీవన్ముఖం వేస్తే పట్టా ఎక్కింది ఆ బాలిక బెజవాడబండి. కూడా ఒక చిన్న పిల్లవాడు ఆ బాలిక చేయిపట్టుకుని దారి చూపుతూ వున్నాడు. చినిగిపోయిన గుడ్డల్లో మేఘాల్లో చంద్రుడులా వుంది ఆమె. ఆమె అందం ఆమెకే తెలీదు.

“వినవే పల్లవా మృదుాచరణా

కరుణా-విరరాణా సునా భరాణా!”

అని పిల్లని ప్రారంభించింది. ఒక్కసారిగా పెట్టెలుతా నిశ్చిబ్బం ఆవరించింది. విరిచిన నవంశోదయంలో మల్లికార్జును సుగంధంలా ఆకిన్నెరస్వనం, మహానేగ్రాతో పరుగెత్తుతున్న రైలు హోరు శ్రుతికాగా, ఆ పెట్టెలుతా ప్రవహించింది.

“జనవిభు డానాతిచ్చిన దండాకాటవికి—”

అందరి హృదయాలు కదలిపోయినవి. కొండచిలువ పెనవేసుకున్న జంకల్లా చిత్రస్వం రహితమై వింటున్నారు యావస్మందిన్నీ.

“మునివేషధారిణై చనియేద ననా వీని—”

ఎవరిభావగాంభీర్యం ఎంతవుందో ఆలోతు వినిపిస్తూ, వినిర్మలమై కాంతి తాల్చింది.

ఆమె తలముడి కంఠాదుగా విడిపోయి నీరులేని మేఘంలా చెదిరివుంది. కళ్లు చూస్తూ

పున్నపై పున్నవి కాని సంజ్ఞాజ్ఞాన రహితాలై ఎసిపోయిన చెరువుల్లా మెగుస్తున్నవి. తీర్చి దిద్దిన కనుబొమలు, సమమైన ముక్కు, చిన్న నోరు, వణికేపెదవులు ఆమె మొహాన ముదరశ్రీ సాక్షాత్కరింప చేస్తూవున్నవి.

ఆమెపాట ఒక సునయేరులా మర్మం చింది; రాళ్లగుట్టల్లో జలజలలాపింది; మిసిగుండాలు చుట్టింది; చెట్టినీక సమతలంలో పోయింది; ఆగింది; ఒక బుడరాయి కింద మాయమై, అవతల తిరిగి ప్రత్యక్షమైంది.

ఆగానం బ్రాహ్మమానవు పచ్చికలా అల్లుకుపోయింది. శరద్కాలం పుష్పాలై వికసిం చింది. నవనసంతం నల్ల ఆనంద పర్వమై పోయింది.

౨

అప్పుడే ఒక స్త్రీచదులో నిక్కామ ఒక బ్రాహ్మణోద్దీనుడు. వచ్చిరాగానే ఆపాటకు అడ్డంవస్తో ఒక హాస్యవచనం అన్నాడు. ఆత్మానందా మానవాతీతం కాబట్టి లోతు నీళ్లల్లో మునిగినవాళ్లల్లా మనుష్యులు ఆ ఆనందం ఆట్టేసేపు భరించలేరు. ఈ హాస్యవచనం ఒక్కసారిగా ఆ పెట్టెలోపున్న మానవ లోకానికి నిట్టూర్పు యిచ్చింది; తెప్పిరిల్లి చేసింది. ఆ బాలిక పాట మాసిచేసింది.

కౌత్తిగా వచ్చిన హాస్యకారు జబ్బు హాస్యంతో ప్రారంభించాడు. తనకు తగని జబ్బున్నాడు. అది తిండిజబ్బు. భోజనానికి వెడితే మొగపెట్టివారికి చేసిన శాకపాకాలన్ని తన విస్తజ్ఞోనే మాయమాతో వుండేవిట. వైద్యుడు ఇది 'మహా రోగం' అన్నట్టే. దానికి ఉదయూన్నే మినహనున్ని తాటి కాయలంత మాత్రలు చేసి ఒక శేరు తేనె పాకం అనుపానంగా ఒక డజను సేవించ మన్నట్టే.

ఇత్యాది హాస్యంతో కోమటి హాస్యం, బొవనహాస్యం, గొల్లహాస్యం, బుడబుడక్కల హాస్యం, కుక్కకూతలు, నక్కకూతలు కుప్పేశాడు. ఆరైలుపెట్టెలో మనుష్యులు రిరగబడి నవ్వారు. కళ్ల వెంటడి అందరికీ నీళ్లు కారివై. డొక్కలు నొక్కు కున్నారు; ఒకళ్ల మీద ఒకళ్లు పడ్డారు. ఎంత హాస్యానికన్నా చిరునవ్వులు మాత్రం వెదజల్లుచుంది హిందూ స్త్రీజనం. అక్కడ ఆడవాళ్లు ఒళ్లు మరచి నవ్వుసాంగుల్లో ఊగిపోయారు.

అక్కణ్ణుంచి డబ్బు వసూలు చేయడం ప్రారంభించాడు. కాడ్లు, అణాకాసులు, అర్థణాలు, రెండణాల కాసులు గళగళ అతినివ్వడానికి ప్రవహిస్తూ అక్కడే మాయమయ్యాయి. అతిగాడు కొంచెం 'గుంటుకల్లి భాస్కరుడి' ఇంద్రజాలంకూడా ఎరుగున్నవాడిలా కనబడ్డాడు. ఒకపన్నెండణాలు దాకా పోగుబడింది కాబోలు. అదంతా హూత్తిని తెల్లపోయి చూస్తూవున్న

ఒకకుట్టువాడి లాగులోంచి గలగల రాలించాడు—చిల్లర అంతానూ; 'అమ్మదొంగ' అన్నాడు. పెట్టె అంతా ఘొళ్లుమని నవ్వంది.

"మీరు చల్లగా వుండాలి; నేను నచ్చగా వుండాలి; మీధాన్యాలు నాగాది నిండాలి; మీనవ్వులోంచి ధనవర్షం కురియాలి; జయ విజయూభవ! దిగ్విజయూభవ!! మీ రెప్పడూ రైలు ప్రయాణం చేస్తూ వుండాలి. బాబూ, సెలవండి" అని తర్వాత ప్లేషనులో దిగి పోయాడు. వేరేపెట్టె ఎక్కినాడు కాబోలు.

3

ఇంతసేపు ఆ గుడ్డిపిల్ల నిర్ణాంతపోయి నిల్చున్నది. అప్పుడప్పుడు ఆవేశాకోళం మాటలికి చిరునవ్వు నవ్వుకుంది. కూడావున్న ఆపిల్లవాడు పకాలున నవ్వుతూవున్నాడు హాస్యం పాడుగునా.

ఆబాలిక గొంతుకు నవరించుకుంది.

"ఎంతనీ వేడినా ఎక్కడా వుండువో కంతుజనక రామా!"

అని హాయిమ నేక్కుతి వక్కటి ఆలూన చేసింది.

ఆహాసిగాడి మాటలే వక్క ఆయనికి జ్ఞానకంచేస్తూ విరగబడి నవ్వుకుంటూవున్న ఒకమునలి కమ్మాయన "వునీ; పిల్లా, వుండు" అన్నాడు.

ఆబాలిక అల్లాగే నిలుచుండిపోయింది. ఆహాసిగాడి డబ్బు అడగడానికి వస్తే 'ఫీపో', 'ముట్టు కుంటావు', 'చిల్లర ఆయిపోయిందరా' అని వరసగా అంటూనే వున్నారు.

అబాలిక అల్లాగే చైతన్యరహితంగా నిల్చునే వుంది: రయిలు కదిలిపోతూనే వుంది.

అంధకాన్లు వసూలయ్యాయి. ఆ అంధ బాలిక జ్ఞానతూన్యాలైన కళ్లల్లో నేడీనీళ్లు తిరుగుతునే వున్నవి. ఆ మెనిర్బలవ్యాధయం మాటలేని ఏడుపులో నుడితిరిగింది. పిల్లవాడు వచ్చి ఆ అంధుని ఆ బాలికచేతుల్లో పెట్టినాడు. ఆ మె మొహంపంక తెరిచార మాళామ. ఆ మె చేయ్యి పట్టుకున్నాడు. వాడి లేతమనస్సు చివు క్కుమంది. వాణ్ణిదగ్గరకూ ఒకల్లిపాదయం ఒకల్లికి విన్నవ్చేమే. ఇద్దరూ ఒకతెలుపుమూల యిరికి కూలబడ్డారు; ఒదిగిపోయారు. చూపు లేని ఆ బాలికకళ్లు, చూపు పుట్టని ఆ పిల్లవాడి వ్యాధయం ఒకటికొకటి ఆలింగనంచేసుకున్నవి. ఆ బాలకుడు కూర్చోకు ఆ బాలికచేతులు అడ్డు కుని ఆపుకోపోయాడు.

౪

బాలిక పాట ప్రారంభించక ముందు ఒక వ్యక్తి ఆరైలుపెట్టె ఎక్కాడు. అతడూ రైలు బిచ్చగాడే. ఒక చెయ్యి లేదు.

ముప్పైయే స్టాంబాయి. చింకిగుడ్డ, కిరిగి పోయినచొక్కాతో ఒకపిల్లగ్రోవి ఎడంచేత్తో పట్టుకుని రైలు ఎక్కాడు. అప్పుడే ఆ బాలిక తనదవ్యగానం ఆలాపనచేసింది. తర్వాతి జరి గినకథ అంతా చూస్తూనే వున్నాడు.

ప్రపంచం అంటే కోపంగల మనిషి. పనుక రైల్వే పార్టీయగా వుండే, రైలుకింద పడిపోయి చెయిపోగొట్టుకున్నా బిచ్చగాడు.

నాలనేవారు లేకుండా వుండేవాడు. జీతంలో వచ్చిన నాలుగురాళ్లు మిగుల్చుకుంటూ, గుడ్డువేషమలో అప్పుడప్పుడు దొంగతనంచేసి ననస్తువులు అమ్మగా వచ్చిన నబ్బూ, రైలు లోంచి దిగిన ప్రయాణీకుల సామానుమోయ డంవల్ల వచ్చిన కూలి, టిక్కెట్టు లేనివాల్నిను ఇంజనుదగ్గరినుంచో, గార్డుపెన్సిడగ్గరినుంచో పోవచ్చినందుకు లంచం, మామూళ్లు, అంతా కలిపి సూరురూపాయలు మూటకట్టాడు. ఇంత స్తో చెయ్యి పోయినందుకు రాజమగ్గరి రైల్వే ఆఫీస్లో మూడునెలలు వున్నాడు. అప్పుడు తన ముంటిలో దాచుకున్న డబ్బు ఎవ్వరో మట్టమాయం చేశారు. ఉద్యోగం పోయింది. పెళ్లి లేదు. దాంతో అతనికి మతి పోయింది. చిక్కు లేనివాడికి దేవుడుకాద, శిశి: మే దక్కు. చిచ్చుగాళ్లకు కొందరు గునివులు పుట్టాయి. అతనిదగ్గర పిల్లగ్రోవి మాంచి బాగా పాడ డం, అందుమీద వేదాంతం పాటలు, భక్తి పాటలు పాడడం నేర్చుకున్నాడు; రైలుబిచ్చం సాగించాడు. పైడిగా ద్రోహంచేసింది. ఆ వచ్చినప్పుడు కామోట్లలో తీసుకొని; పిల్లు వాకడగ్గరి గార్డు పుల్లమ్మకూతురు పోసేధవతి సుధారనం గతగ్రాహంగా నేమింది, సింఘా రానిమిషన్యూ, మహాయాగంలో ముకంకంపా దించి అమరు జాతూ వుంటాడు.

అలాంటివాడు అనుజ్ఞిపిల్ల పాట విన్నాడు. ఆతని మొఱకుమనస్సు గాలిలో పూగిపో యింది. దోహదం చేసిన మొండిచెట్టు విక

సింపినట్లు చిగురు దాల్చింది. ఏ ఆవేశమో అతనికి తెలియదు, అతనికి కళ్లపిల్ల తిరిగినై.

మనుష్యులు చెంచలత్వమూ, కళినత్వమూ అతనికి అసహ్యం వేసింది. ఎవ్వరూ లెక్కచేయకుండా ఆగుడ్డిపిల్లను నిరసించగానే అతడు ముట్టై నెంచిన కారుదున్న అయి పోయినాడు. తాను దౌర్బల్యించి పోగుచేసుకున్న ఆరణాలవల్లూ ఆ అమ్మాయి చేతిలో వేసి రైలు ఆగగానే దిగి చక్కాపోయాడు. ఆ అమ్మాయికి ఇంతవల్లూ ఎవ రిచ్చారో తెలివలేదు. "జేవుడులాంటి దయగల వ్రాభువు ఎవరిచ్చారో!" అనుకున్నది.

గ

ఆ గుడ్డిపిల్లకు జ్ఞానం నచ్చినప్పటినుంచీ ఇల్లా ముష్టి ఎత్తుకుంటూ రైలుచక్క గ్రామంలో ఒకబహుకుంటుంటికుడు మంచి అంతఃకరణగల ఒకరైతు ఇంటిలో ఒకపంచను వుంటూవుండేది. పిల్ల ఒకపెద్దనంసారి బాలికకు సంగీతం నేర్పిస్తూవుంటే వీధివాకిట్లో కూర్చుని సంగీతం చెవులార వినేది. ఏకలవ్యుడులా అమ్మ తమైన గానవిద్య సంపాదించుకుంది. ముష్టి బాగా వచ్చేది. అమ్మ "మహాయల్లాలైన" రైతుభార్యకు దాచ ఇచ్చేది.

పెద్దదవుతూన్న కొద్దీ ఏవో భయం, సిగ్గు కలుగుతూవుండేది. ముష్టికి తిన్నగా వెళ్లక ఇది వరకు పోగుచేసుకున్న వల్లూ కర్చుచేసుకుని గుడికాచుకుంటూవుండేది. తల్లి ఎవరో, తం

డ్రి ఎవరో, ఎల్లా ఆరైతుఇంట్లో చేరిందో ఆ పిల్లకు ఏమీ తెలియదు.

ఒకరోజున చేబ్రాలో ముష్టికి పోయి మధ్యాహ్నం కాల్వగట్టున వంటచేసుకుంటూ వుండగా ఒకపసిల్లవాడు మూడేళ్లవాడు ఆ అమ్మాయి దగ్గరకు వచ్చాడు. ఎక్కణ్ణించి వచ్చావో. ఆగుడ్డిపిల్ల అతన్ని వళ్లకి తీసుకుంది. అప్పట్నుంచివాళ్లద్దరూ ఒకతల్లికడుపునవిడ్డల్లా అయ్యారు. అతడు దారి చూపించడం, ఆమె పాటపాడడం: అల్లా నాలుగేళ్లు గడిచినై.

ఓ

ఆరోజుసాయంత్రం కాల్వగట్టున వంట చేసుకుంటూ వుంది. పిల్లవాడు చితుకులు ఏరి చచ్చి యిస్తున్నాడు. ఆసమయంలో ఆసంధ్యా రుణకాంతుల్లో ఒకపురుషుడు ఆచెట్టుకిందికి వచ్చాడు. అతనిమొహం చిరునవ్వునవ్వుతూ వుంది. కళ్లలేని ఆకబోది చెవులు, శరీరం, యావత్తూ అతిసున్నితమైన గ్రహణశక్తి సంపాదించుకున్నవి. ఆ కొత్తమనిషి రాక కనిపెట్టింది.

"ఒరే ఎవరురా ఆవచ్చింది?"

ఆపిల్లవాడు ఆమనిషిదగ్గరకు వరుగెత్తుకుని వెళ్లాడు. అతనికుంటిచెయ్యి చూశాడు. పిల్లగ్రోవి చూశాడు.

"ఆరోజుమనిషి."

ఆపిల్ల గ్రహించింది. ఆమె తెలతెల పోయింది. గుండె కొట్టుకుంది. తల వాల్చుకుని వంట చేస్తూనే వుంది.

అమవిషి పిల్లంగ్రోవి తీశాడు.

“ఏదిర లక్ష్యాణ సీత

పర్లకాలలో లే దెతుకాత-”

అని పాట పాడినాడు. ఆ తేనెచుక్కల స్వని
ఆసంస్కృతిలంతా ఆక్రమించుకుంది. ఆపిల్లవాడు
ఆశవిద్యకగా శీరి మొహం చూస్తూ కూచు
న్నాడు. ఆ అమ్మాయి మంట చేస్తూనే వుంది.

“రాలోరి చిన్నవాడా మావాడా

రాలోరి చిన్నవాడ-”

చీకట్లు పూర్తిగా అలుముకు వస్తూ
వున్నవి. నక్షత్రాలు మినుకుమినుకు మంటూ
ఆకాశాన్ని ఆలంకరించాయి.

“ఏందుకైనా ప్రుంచినానా బ్రంధికానాలో
రామమృతండ్రి-”

ఆబాలిక మంట పూర్తి అయింది. నిప్పులు
ఆగ్నేసింది. బిచ్చగాడు ఆమె దగ్గరగా పోయి
కూచున్నాడు.

ఎడంచేయి మొండిది. అది పిల్లంగ్రో
వికి నొక్కికొని కుడిచేతి నేళ్లతో ఊదుతాడు.

“నాకూ సేవారు లేదు నాకూ నావారు లేరు

ఏటిబడ్డనా ఇల్లు కడదాం పదరా-”

ఆపాట ఆమృతమయంగా ఆచీకట్లలో వ్యాపి
చింది. రాత్రిపొద్దు నిర్మలంగా ప్రవహించినై.

“నాకు పెళ్లి లేదు. నేనూ చూడవాడినే. మనం
యిద్దరిం ఏందుకు పెళ్లి చేసికోకూడదు?”

ఆ అమ్మాయి ఆలోచించుకుంటూవుంది.
నేను ఆలోచిస్తు పోతూను. ఒక్క ఒక్కసారి.
అప్రయత్నంగా ఆశవి దగ్గరకు జరిగింది. ఆశవి
మొహం తిడిమింది. దేహా తిడిమింది. అమ
నుష్యుడికి వల్లి జంబరించింది. ఆచిసిగుడ్డ
అమ్మాయి అస్పృశక లా పోచింది. తనజీవితం
క్షాళకంవచ్చింది. ఒకసారిలో దేవతకడ మో
కారింది. భక్తు పోయ్యాడు. ఆబాలికను గట్టిగా
తనసుండకు అదముకుండా మునుకున్నాడు.
చూపులేని ఆపట్ల చూచి కళ్ల స్పష్ట నింపుకు
న్నాడు. ఆబాలిక ఆశవి తెలు నిలుచింది. కళ్లు
తుడిచింది. ఆశవిసుండకాలు ఏలా అడ్డ
మయ్యమో!

“ఆపిల్లవాడు నాకు తమ్ముడు. చిన్నత
నాన్నుంది పెంచుకున్నా.”

“నాకూ తమ్ముడే, నాబిడ్డడే అవు
తాడు. ఇక్కణ్ణుంచి నేను పెంచుకున్నా.”

ఆ నక్షత్రాలే సాక్షిగా, నక్షత్ర ప్రస
హించే గోదావరినీ సాక్షిగా వాల్చివ్వూ ఆ
శుభముపూర్వంలో భార్యాభర్త అయ్యారు.
ఒకళ్లు కౌగిలితనూ ఒకళ్లు కలిసిమెలిసి కలిసి
పోయారు. ఆపసిపిల్లవాడు హృదయంతో
“తథాస్తు”అని నవ్వుకున్నాడు.

దొరకు స్వతంత్రము, ప్రియ సుం
దరి కలుక, నమ్మిపునుమనకు శాంతగుణం,
బెజిగినవానికి బల కుట,
యెఱుంగని మొఱకునకు మానమే శోభించుకా.
సుందరుడు. 3-౪౧

వడికి చెమరించు వేల్లకు వశముగాక
నిలిచి నడవక బాటు నీకలము తోడ
స్వస్తిశబ్దమే ముగియించె బాలవైతి
కమ్మ నికేమి వ్రాయంగ గలను చెలియ?
అంగుడు. 3-౪౨

ఎనబియును నన్న మై పోవు నకులకు
దైవకరుణ కొంత తప్పేనేని;
ఏమిదనికీ దొడగిరేనియు మూలమే
కూడి కుదుర దిసుకగోడవోలె.
అంగుడు. 3-౪౩

అత్తి! నేను దానమాడుచునుండ నా
నీటుకాడు వచ్చి యేటిదిగువ
ననపుడేదు నీను పట్టి త్రావుచును నా
యల్లు మెల్లఁ గ్రోలె నొక్కమాట.
అంగుడు. 3-౪౪

చనిన యావనంబు పెనుకకు రాదు; తీ
వంబు చూడ శాశ్వతంబె కాదు;
ఒక్కనాఁడువోలె నొక్కనాఁడుండదు;
జనుల కింత కటికతన మదేల?
హాలుడు. 3-౪౫

పుడమి తెడ్డవారు గడియించు నాస్తికి
బాత్రు లెవ్వ రట్టి వారె కాక?
వేషమానఁ బండ్లు పెరిసినఁ గాకులే
వచ్చి వానిఁ దినఁగవలయుఁగాదె?
పాలిమడు. 3-౪౬

ఇలను సుజను లొదుల కలుగనే యలుగదు;
అలిగిరేని చెడుగు దలఁప రాత్మ;
తలఁచిరేని వెలికఁ బలుకఁబో; రొకవేళఁ
ఒలికిరేని సిగ్గుపడుదు రెపుడు.
అల్లుడు. 3-౪౭

వలసినప్పుడు చేతిలోఁ గలదె ధనము;
వ్యసనములఁ జెత విడువనివాడె న్ముడు;
అమలగుణములు లోఁగొన్నయదియ మాపు;
విదితధర్మంబు వీడనియదియ తెలివి.
హాలుడు. 3-౪౮

కనుపాపల నరమూయుచు
గొనగన్నులఁ జూచుచుండు కోడలితెఱంగుకా
గని యజమానుడు వలద
న్నను, తెరువరి మండిరాంగణమున నె విడిసెకా.
హాలుడు. 3-౪౯

పెనుఁగొండను బోలిన మను
జనినైనను రెండుసనులు చుట్టుపొలుముఁ; జే
యనివని చెప్పకొనుట, చే
సిన కార్యమునొరులతోడఁ జెప్పకొనుటయుకా.
గోవిందసామి. 3-౫౦

తడికనందులంగు నెడలు నాకులతోడఁ
దరుణతతికి నాముదంపుఁజెట్టు,
'ఇచటఁ గాఁపుఁగోడ లింతింత లేసి పా
లిండ్ల దున్న'దని వచించుచోలే.

ఉద్భవుడు. 3-౫౭

ఎందుమట్టిమాని యండకుఁ జేరి చ
పుట్టు చఱచి నగిరి పాంథు లపుడు,
తమ్ముఁ జూచి బెదరి దానియూకులపండ్లి
పగిది నున్న చిలుక లెగిరిపోవ.

అణులప్ప. 3-౬౩

తెలివియు గుణములు గల ని
ర్మలచరితులతోడి నగయు మంచిద; జననిం
దలపాలగు నల్పులతోఁ
జెలిమి పొసంగినను మాకు సిగ్గు పోవ మెదుర్.

నచనత్రి. 3-౬౭

తగుణ! నీమొగంబు దాఁకెడు సూర్యుని
జెటగు పెట్టి యెడ్డు నేయవలదు;
తామరియును నీదుమోమును దాఁకి యిం
దేది సుఖమొ వాని నెఱుంగనిమ్ము!

టీలుడు. 3-౬౯

ఏమి చెప్పినేర్తు నింతి చెల్వును! చూపు
దానివేన నెందుఁ దగులుకొన్న
పెడలి రాదు మఱల, నడవఁజాలని పేద
గోవు బురదఁ జిక్కుకొన్నయట్లు.

పవ్యయమారుడు. 3-౭౧

నీచిమిఁదివ్రాత నిజము దుర్జనమైత్రీ
చేయుచుండఁగ నె నశించుచుండు;
అదియ నజ్ఞనాథియందఁ జల్పితిమేని
తాత గీసివట్టి గీత గావె!

సరలుడు. 3-౭౨

మఱల నింతలోన తరలిపోవఁగ నీకు
నెలులు పుట్టె మనసు? కఠికవాడ!
తెరలుతెరలుగాఁగఁ దిరిగిన విపె చూడు
కురులు నేడుగూడఁ గుదురుకొనవు.

పరలుడు. 3-౭౩

మేము నేడుకొనినమీఁద నల్క యుంలి
చల్లఁబడియె గాని, చాలనేపు
నీదు తప్పలను గణించుచు నిరుగేల
ప్రేష్టి సాలకుండ వెలది యేడ్చె.

విజ్ఞాను. 3-౭౫

పండుమాట యుండనిం దల జైవంబు
చేత; దాని కేమి చేయఁగలము?
ఇంత చెప్పినేర్తు; మిండు నశోకంపుఁ
జివురుపంటిచివురు భవిని లేడు.

భీమపుడు. 3-౭౯

అనవరత బాష్పధారలు
కనుఁగడవలఁ దొరఁగుచుండఁగా నదగో! మా
నిని, చెక్కులఁ దోఁచిన చం
ద్రునిమచ్చను గడుగుఁజీఁ నోఁచెమఁ గంటే!

విసమరాయడు. 3-౮౧

వేణుపూలనరులు వేయింటిలో విర
జాజి యున్న దాని సౌరభంబు
పోదు సుమ్ము; పాడుపూ విది; దీని నె
త్రావి గుబులుకొను విధంబె నేఱు!

వియపాడు. 3-౮౧

మానవంతుడైన దానిమఁగం బంత్య
దళలఁగూడ నున్నతంబె యగును;
మునిగి పోవువేళలను సూర్యకిరణముల్
మీఁది క్రక్కఁగాడె మెలయుచుండు.

చాపురాయడు. 3-౮౪

చదురునకత లేక, సత్కీలు నెరిగిన
 వారి లోకగౌనంగ వనము గాను;
 కడుగునీరు ముగుగడం బట్టి పొలుచు
 బ్రాతెల్లి బేలుపలుకగలమి ?

అనంతపురం. 3-౨౬

తేలి చని తమారే దివి త్రాగవలెన
 వడవిగడ్డి మఱియు నడవివీరు
 లోలు లయ్య వలపు లామరగాతము
 లేళ్ళ కిట్టులకుం జలంప వపుర !

అనంతపురం. 3-౨౭

మాడ్చుచుండు గ్రీష్మమధ్యాహ్నమునఁ గూడ
 ప్రేమబద్ధులైవ కాముకులకు
 విసుప్రకరిలింతె లగునట్లు, గంధంపు
 గలకములును జలువ గావు సూపె !

అనంతపురం. 3-౨౮

ఇట్టిసత్తు నెరిగియుంటే జేరుకోవ
 లడచిపెట్టుకొనెడు నాత్మలోన
 పైలుపెట్టుకుండ బ్రకలకోర్కీ , బా
 ధువులు చేసివట్టి దొనంగుబోలె.

విక్కిరుడు. 3-౨౯

బాటుచుండెడు కొమ్మను జీరిముడియు
 రెండుచేతులతో నెనరించుకొనుచు,
 మంగిలిని జూచి వెనుచి పాటుగఁ గొనుకు
 నంటి పరుగెత్తుచున్న దిల్లాలు కంటె !

అనంతపురం. 3-౩౦

బట్టబయలె పరికించెడు;
 గట్టిగ నొచ్చెను; మిన్నకయన వచ్చెడు; న
 బుట్టలెకడు; నేమా
 పట్టెదరి కీనిమదికి భావింపంగ !

అనంతపురం. 3-౩౧

చెవులకమ్మలనీలాల జగులు దగలి
 దయితనును తెక్కిలొం వోచు ధవళచంద్ర
 కరములఁ బ్రియును కాలుక జరిగెనట్టి
 బొప్పములటంచు ప్రేక్షతో బయఁచుడిచె !

అనంతపురం. ౪-౧

చక్కదనము గలుగు చానలు జగములో
 నెందఱున్న నేమి ? యింత వినుము;
 ఒడిచెలుపునందు నెడమనగొలుబో
 గుడిసగంబె సాటిగూడు తెలికి.

అనంతపురం. ౪-౨

నిలువఁగా రాని వలపుబందెమునఁ దగిలి
 యెడల వాయుచేనెట్లు నాడుచుండ;
 మ్రాను సాదాపు మ్రాదైకఁ గాని తేగ
 చొక్కి పెరిగెనె యద్దానమట్లు తెలియ !

అనంతపురం. ౪-౩

దొరకుట కస్తము దయితుడు;
 దొరికియు నెనమాగుల మఱియున దైత; మింక
 దొరికినను దొరికనట్టులె
 తెలుకే! మనమున్నకొలఁది దొరకాదేనిక.

అనంతపురం. ౪-౪

అనునయ సుఖము వలచి, చే
 యలంపమును కీర్తించుచుండెదట ! కా
 మిని, సరళహృదయుఁ డైనను
 పరివయిమిది దానె ముప్పదాక నీవ్వే.

అనంతపురం. ౪-౫

కవచ నిర్మనాద్దఁ గాలునెఱుఁగ్రేళ్ళ
 నొక్కటాకటిగాఁగ లెక్కపెట్టి
 ఇంతమీఁద యెను తిరుటి లెక్కింతు ?
 ననుచు కేచ్చుచున్న దకట ! ముగడ.

అనంతపురం. ౪-౬

చిలుకముక్కువన్నెచే నొప్పుమోదుగు
 పూలపరిపుపాలచే నేలనెల్ల,
 బుద్ధదేవుచరణములు మ్రొక్కఁ బుడమిపై
 వాలియుండు భిక్షుకాలమట్లు.

సూరణుడు, ౪-౪

పడఁతి! నీదుమేన బలువులౌ నంగంబు
 తెల్ల నిట్లు నన్నగిల్లె; నన్న
 మైన వెల్లఁ బోచత్తై తోఁచె; మింక నీ
 పాడుకోప మిట్లు పట్ట నేల?

పరిపుడు, ౪-౧

తమకు నాడుకైన దాని మెచ్చుచు గాని
 గుణము సూచి మెచ్చుకొనరు జనులు,
 ముత్తెయములు వదలి మోక్షార్థో గురిమిద
 లేకుకొనరె చెంచువార లడవి!

పరిపుడు, ౪- ౧

వడఁకుచును గందవొడి తన
 పడికిటఁ గొని ప్రియునిమీఁద నెదచల్లఁగఁబో
 యెదుముగుదకుఁ జెమ్మట న
 వ్విడ కలపంబయ్యె హ స్తమున నదియెల్లెక.

కాంతకుడు (?) ౪-౧౨

మగువ! పెరిగింటి నుడుగుమాని యాకు
 వీపునకు నంటుకొనియె; దల్మికొనవమ్మ!
 జాణుగు తోడికోడల్మ పైచియుండ
 చూడక నీ నేమిపాము నెఱుంగకున్న.

పండి. ౪-౧౩

రెండుచేతులఁ గన్నులు రెండు వానిఁ
 గాంచినప్పుడు కప్పుకోఁగలను గాని,
 చెలియ! మేనల్లఁ గడిమి పూచిన విధాన
 నుప్పతిల్లెడు పులకలఁ గప్ప పెట్టు?

నస్సీహుడు, ౪-౧౪

[నశేషము]

చక్రవాకి (విరహి)

విరహినివోడి, లల్లఁశెట్టి లచ్చయ్య గారు

సాంప్రదించాతి: వ్యచ్చయైకతి ప్ర-దేశములయందు నిర్మలాకాశమందు
 నందువెదకినఁ గానరా దింతమైన-ప్రియునివాడ; యింకేమందు వెట్టినెత్తి.
 కానఁబడదయ్యె నాయెమ్మికానిమోము-కటకటా! యెట్టిద స్థితి గలిగె నాకు
 ప్రియుఁడులేకున్న నేడు తీవించుపట్లు-యెవ్వరిని వేరీకొందు నేవెందుఁజొత్తు?
 నవనవోల్లసితోత్పలయువతులార!-ముసుగునైకొన్న కెందమ్మి ముగుదలార
 గగనసంగచారి పక్షిలోకమ్మలార!-కానలే మూడు నాప్రాణకాంతు నిపుడు
 విరహ వేదన చే చుట్టి వివశనగుచుఁ-గన్ను లుజ్జమాడ్చి నిద్రించుచున్న నన్నుఁ
 ప్రియునిరాక యెఱిగించి భీతివాపి-చిరయకోలబ్ధి కింక రక్షింపరా రె.

కామినియా నూనె

వేసకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?

కామినియా నూనె

పొట్టుకలు ఊడిపోవుటను ఆటంకపరచును.

కామినియా నూనె

తలను చుండులేక నుంచును.

కామినియా నూనె

తలకు నిల్లదవమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధులన్నిటిని మనుగ్గును. పై ముగా నున్న పుష్కల చల్లదవమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు పొట్టుకలు పెరుగుట కలహ మైన నిస్తువులు, మేన గుడు కావలసిన ఆకూర్చుస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన మువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము, ఇట్టి ముగుగుము బుంకులులైన నే వేలకొలది కుటుంబము లందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించుచుట్టివాడు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణమని" దీని యందు గల లాభకారియైన ముగుగుములను బట్టి తెలుపుచున్నాడు.

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1. వి. పి. ఖర్చులు ౮. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్డు 3 కి ధర రూ. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో ది ల్ బ హ్ ర్ (రిజిస్టరు) ట్రెడ్

హిందూదేశముం దంతయును దీనికి గల ఎవ తెనని ఆర్థిక ఆయుక్తమే దీనికి గల అపారధాగా మైన ప్రేమత్వమును గూఢచేయుచున్నది. కొన్ని చోట్లు చేతి గుమాలమైన ఇల్లిన నీరుపువ్వుములు, మల్లపువ్వుముల వాడవలసి మనోహరమైన నీర్లు మువాసనను గలిగించుచున్నది.

1/2 బో. బుడ్డి 1 కి రూ. 2. 1/4 బో. రూ. 1-4-0. 1 బ్ర. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తిపాలిదొక్కొక పంపిన కాంసిర్ బుడ్డి పంపవచ్చును.

కామినియా నూనె ఓటోదిర్ బహగు ముద్రపెట్టమైన స్టాగులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2132. బొంబాయి నెం. 2.

క తి య వా రు ప్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధుల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు
మీకు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—
తలనూనెలలో వాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చునది.

చల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ హోల్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):—ఈనీపువ్వులపరిమళము ముందుగలదు.
కోహిపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోదకమునగును.

చల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోహిపల్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):—పెంకాయనూనె తలనూనె పువ్వుల
గింయనని ప్రతివానిని తెలియును. కాని ఎట్లు నీద
ముచేసివో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777
నెం. గుం (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ పెంకాయనూనె
పెద్దచేయబడి గుర్తింపవారనియుగా చేయబడి
నూనెనువాసనాపంకలితముగా చేయబడినది. అం
దుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. చల సీసా 0-14-0

పుష్పనూలీ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—మాలతీ పుష్పమవాసనతో అతిమనోహరమైన పూయరంజక
మై మెచ్చు తలనూనె యిది.

చల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సుగంధమాలా హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార సువాసనగల తలనూనె.

చల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

అబ్బో సుగంధక నెం. 777:—ఈ అత్తరులందుగల సాగజైన పూలవాసనచే మోహితులై ఆనందమంది
యీ అత్తరును తమ యభిరుచిసారథముగా భావించుచున్నాడు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిన
ట్లుగును.

చల ½ డి. సీసా 1 కి 1-12-0

½ డి. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓబ్బో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డ్) పరిమళములం సామ్రాజ్యచిహ్నములు:—అప్పుడు కోరిన పూవులవాసన యీ అత్త
రులందు కలదిని సూక్ష్మప్రాయం లందిగును అంగీకరించిరి. సారా అర్ఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విను
నుచేందినచో మనోహరమునగు తలనూనె అత్తరు నిది సుకుమారమైన నూనెసారథము నుజ్జును.

చల ½ డి. సీసా గు. 2-0-0

½ డి. సీసా గు. 1-0-0

నెం. 777 ఓబ్బో బామ్బిన్, ఓబ్బో మీనా, ఓబ్బో ఖోత్, ఓబ్బో లిఫ్టాబం, ఓబ్బో హిస్సా, ఓబ్బో నీలారీ,
ఓబ్బో బునల్, ఓబ్బో చందర్ (ప్రతి- చల ½ డి. సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ½ డి. సీసా 1 కి రు. 1-0-0
వారింప వచ్చు ప్రత్యేకము. పెంకాయనూనె పంపినచోకి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా నేక
కోరిన తలనూనెల నీ పెంకాయనూనె మాదిరిగాను సాచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుము. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుము. ఏవికిబదులుగా నేర్పినను
అంగీకరించకుము. సుగంధనాగల ఔషధములు దుకాణములన్నింటియందను దొరకును లేదా,

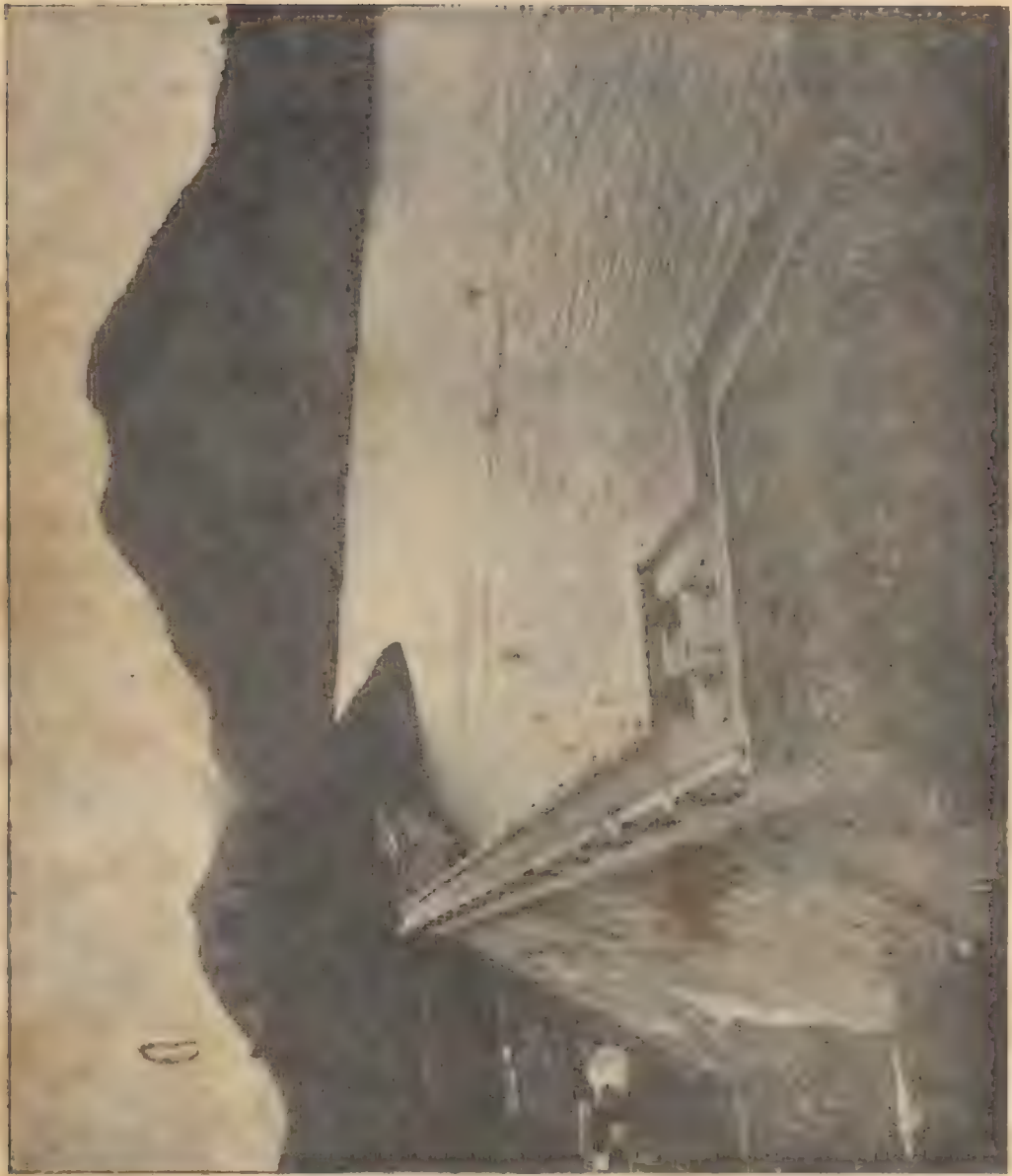
కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజెంట్లు:—కాదర్ సాహెబు అండు నన్స్

వాణివిలాస సాగర చిత్రములు

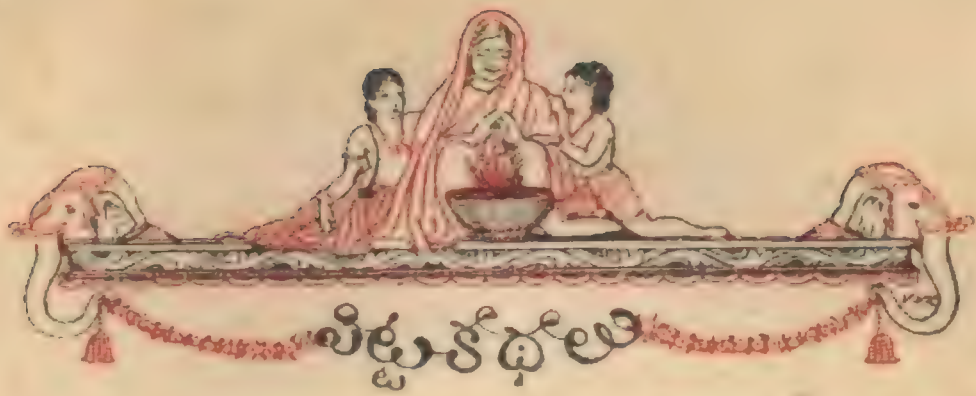

౧. వాణివిలాసము సాగరము అనకట్ట (వెనుకవక)

౨. వాణివిలాస సాగరము అనకట్ట (ముందరకొక్క)

“కూనూరక్కి”

ఒక సల్లెటూల్లో ఒక పేదరాలు ఉండేది.

ఆమెకు ఒకకూతురు తప్ప ఇంకెవ్వరూ లేదు. ఆ పిల్ల పేరు అక్క-మ్మ. పేదరాలు ఆ పిల్లని “అక్కీ” అని పిలిచేది. మగడి క్కె-వ్వరూ లేక పోవడంవల్ల ఆమె గ్రామంలో కూలినాలి చేసి, తనంత తాను, అక్క-మ్మ కలిపి పెట్టి ఎలాగో కాలం గడిపేది. ఇలా ఉండగా, ఓనాడు ఒకగంపెను ఇప్పపువ్వు వాకిల్లో ఎండబెట్టి అక్క-మ్మని కావలాఉంచీ గ్రామంలోకి కూలికి వెళ్లిందా పేదరాలు. దినమంతా కూలిచేసుకొని సాయంకాలానికి ఏవోకూలిగింజలు మూటకట్టుకొని ఇంటికి వచ్చింది. రోజంతా బాగాఎండి సల్లెటూల్లో ఇప్పపువ్వు అంతా గంపె కెత్తేసరికి గంపెను పుచ్చా గంపెనగానీకే వచ్చింది. పేదరాలు కూతురు మొహం చూసేసరికి ఆ పిల్ల మొహం కూడా వెలవెలపోయింది. పేదరాలికి అనుమానం పోచ్చింది. రోజంతా కావలాకాస్తూ పువ్వుంతా తిచేసిందని అక్క-మ్మని చెబితో ఉన్న

ఉలికర్రతో గట్టిగా కొట్టి, “దొంగముండా! ఇంట్లోనుండి పైకిపో” అని పైకి పంపేసింది. అమాయకురాలైన అక్క-మ్మకి తల్లిమాటలు బాధించేయి. నవీనం లేని అనమానం కలిగింది. ఏడుస్తూ ఉలికర్రతో వెళ్లిపోయింది.

రాత్రి వచ్చింది. నిశ్శబ్దమైన ఉలికర్రతో అక్క-మ్మకి భయంవేసింది. అనమానం దుప్పి వాంగా బాధించడం వల్ల తననిశ్చహత్వాన్ని తలుచుకొంటూ ఒకమాతిలో పడి చచ్చిపోయిందా పిల్ల.

అదే మల్లీ వస్తుంది కదా అనుకుంది పేదరాలు. కాని దాలేదా. మర్నాడు ప్రాగ్దాన పేదరాలి కేమీ తోచక కూలికి వెళ్లిలేదు. ఇప్పపువ్వు మరోగంపెను ఎండబెట్టింది. తన కావలాకాస్తూ అక్క-మ్మకోసం ఎదురు చూచింది. అక్క-మ్మ రాలేదు. సాయంకాలమైంది. గంపె కెత్తింది మల్లీ పువ్వునంతాను. కాని మల్లీనగా

నికే వచ్చింది. ఎడినందువల్ల పువ్వు తగ్గింది కదా అని అప్పుడా మెకి తట్టింది. కూతుర్ని చేసిన అక్రమం జ్ఞానకంవచ్చింది. ఎక్కడ లేని దుఃఖం పొంగిపొరలింది. వెంటనే కూతురు అక్కమ్మకోసం బయలుదేరిం దావడ. ఊరంతా వెదకింది. అక్కమ్మ కనపడలేదు. రాత్రంతా వెదకుతూ దా తల్లి చచ్చిపోయిన కూతురుకోసం. వెళ్లివారింది. నూతులూ గోతులూ అంతా వెదకేస్తోంది పేదరాలు. ఆఖరుకి అక్కమ్మ పడి చచ్చిపోయిన మీయి చూచింది. ఆ నిర్దోషి మైన బిడ్డ చచ్చి స్త్రీల సగం తేల్తోంది. పేదరాలు కన్నులు తిరిగిపోయినవి. ఆ దృశ్యా

న్ని చూడలేక పోయింది. “కూతురా అక్కీ” అని వెరికేకలేస్తూ అడివిలోకి పరుగెత్తింది. ఆమెమతి పోయింది. పిచ్చి వయింది. “కూతురా అక్కీ” అంటూ అడివల్లా తిరుగుతూ అడివిలో ఒక గువ్వపిట్టయిం దా పేదరాలు. అప్పటినుండి “కూతురక్కీ” అని అరుస్తు ఇప్పటికీ అడివిలోనే ఉండి పోయి దా గువ్వ పిట్ట. అప్పటిదాకా ప్రపంచంలో గువ్వపిట్టలు లేవు. అదే మొదటి గువ్వపిట్ట పుట్టడమిది. గువ్వపిట్ట అరుపు బాగా గమనిస్తే “కూతురక్కీ” అని స్పష్టంగా వివబడుతుంది.

వైకాఖి (ఓవితానమిత)

తెలుగువారికి

ఎన్నోకనులతో పరిపరగా వస్తూ ఇప్పటికీ మన వృద్ధులు చెప్పనూ ఉండే పట్టకథలన్నీ మనవారి సనాతనము లైన విశ్వాసాలూ, జాతీయమనోవిన్యాసాలూ అనేకము యథార్థముగా బోధపడుతవి. ఇవి మనము స్థిరముగా కాపాడుకోవలసిన జాతీయ సారస్వత సంపద. ఇటు పంటివే మన పాతవి పదాలూ, పాటలూ కూడాను. కాబట్టి అట్టి కథలు సొంత కృషిలై చొప్పుకుండా, విశుద్ధముగా,—ఉన్నవి ఉన్నట్టు, విన్నవి విన్నట్టు,—పంపినవారికి ‘భారతి’ కృతజ్ఞత చూపుతూ, వాటిని క్రమముగా ప్రకటిస్తూ ఉంటుంది. ఇప్పటి వృద్ధులారము గడచి పోతే, తర్వాత అవి దక్కడము కష్టమై విస్మృతవాద్యయములో చేరిపోవడము నిశ్చయము. ఏనో కొన్నయినా పోకుండా ఉండాలని యీ ప్రయత్నము. —సంపాదకుడు.

చీనా-రషియాల వైషమ్యము-యుద్ధసన్నాహములు

జయంతి వెంకటకీరీటిరావు గారు

“త్రైమాసిక చీనా వైషమ్యమును గూర్చి రషియా వారికిని చీనావారికిని నేడు కల్గిన సంఘర్షణము ఎన్నటికైనను రాక తప్పినది కాదు; ఆశీనాగ్రాంతమున పెంపొందుచున్న జాతీయతా విజృంభణమునకు ఇది నేరొక నిదర్శనము.”-గా. కె. ఎం. కెన్వర్థీ గారు ఎం.పి.

పోయిన జూలయి మాసమున మంచూరి యాలో సంభవించిన రషియా-చీనాసంఘర్షణమునుగూర్చి చర్చించుచు పార్లమెంటుసభ్యులగు కె. ఎం. కెన్వర్థీ గారు వైవిధ్యముగ చెప్పుటలో యథార్థమును వెల్లడించిరి. రషియాను సోవియటు ప్రభుత్వమువారిచే పరిపాలించబడుచున్న వైబుమార్గమును చీనా ప్రభుత్వమువారు వశపరచుకొని, అనటనుండు సోవియటు ఉద్యోగులను తమమగొట్టి, హర్షించుచున్న సోవియటు ప్రతినిధి కార్యాలయమును ముట్టడి చేసిరి. ఈచర్యకు సోవియటు ప్రభుత్వమువారు కినిసి, ఉభయదేశములది వర కంగీకరించిన ఒడంబడికకు ఇది విరుద్ధమనియు, వెంటనే తమ దేశీయులను చెరనుండి విడువకున్నచో తగుచర్య నైకొందుమనియు, బెదరించుచు నాంకింగు (చీనా ముఖ్యస్థానము) ప్రభుత్వమునకు తాకినా సంపిరి. దానికి ప్రతిస్పందనముగ చీనాప్రభుత్వమువారు సోవియటు

ఉద్యోగులు తమదేశమున కమ్యూనిస్టు ప్రచారము చేయుచుండుటచే బంధించబడిరినియు, 1924 నంపు ఒడంబడికను రషియానులే నిర్లక్ష్యము చేసిరినియు, రషియాలో నిర్భాగింపబడిన చీనావారిని వెంటనే విడుదల చేయవలెననియు, ఉభయదేశముల సభ్యమును గూర్చి చర్చించి తాముక రాయబారివర్గమును రషియాకు పంపుచున్నామనియు ప్రాసేరి. ఈజవాలు సంత్పత్తికరముగ తేనందున సోవియటు ప్రభుత్వమువారు యుద్ధ సన్నాహములు చేసిరి. ఉభయదేశముల సరిహద్దుప్రాంతమున చిన్న పోరాటములుగూడ జరిగినవి.

చీనాచరిత్రను గమనించుచుండిన ప్రతి వారికిని ఈచర్య యందుక ఆశ్చర్యమును గల్గించకమానదు. దక్షిణచీనాయందు ప్రారంభమయి, కీ. శే. జా. సనుయటు నేనుగారి నాయకత్వమున మంచూవంశపు రాజులను పడగొట్టి ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వము స్థాపించిన జాతీయ పక్షమునకు రషియామిగుల తోడ్పడెను. చీనా యొక్క జాతీయతాభివృద్ధియందును, యాలో పియనుల నిరంకుశాధికారము నెదుర్చుటయందును జాతీయపక్షము రషియా నాయకులసలహాను సహాయమును పొంది యుండెను. పెక్కిగు నగరమునందు జాతీయ ప్రభుత్వము స్థాపించబడి

మేరాజ్యములన్నింటిచే నక్రమప్రభుత్వమని గుర్తింపబడిన పిదప, ఒక్కమారుగ చీనాలో నున్న రషియాదేశీయులపై నిర్బంధచర్యలకు గడంగుట స్థూలదృష్టికి అక్రమముగనే వోచు ను. కాని కెన్నో గారు చెప్పినట్లు ఆశియా యం దలి జాతీయతావిజ్ఞానభావమున కిదియుక నిద ర్యమముగ నెంచి అందుకు తగు కారణముల నరసినచో ఇందాశ్చర్యకరమగున దేదియు నగపడదు.

జాతీయతాభివృద్ధి

పరిశ్రమాభిలాషులును ఒప్పునచి నని తేయగల సమస్యలును అగు 400,000,000 మంది జనసంఖ్యగల చీనాజాతీయులు విదేశీ యుల శోక్యములేకుండ స్వసమర్థతపై నాధారపడి యితరదేశీయులతో సరిసమానముగ నుండుటకు నిరంతరము కృషిజేయుచున్నారు. ఆశియాఖండమందలి అన్ని జాతుల కంటె నాగరికతయొక్క ప్రాచీనతయందును, జనసంఖ్య బాహుళ్యమునందును చీనావాశే ప్రాధాన్యము వహింతురు. పడమటిజాతులఅక్ర మణాభిలాష నరికట్టుటయందు చైనీయులు ముందంజవేసిరి. చీనాయందు నలెనే ఆశియా ఖండ మంతటను జాతీయోద్యమము నానా టికి పెంపొందెను. విదేశీయులదాడి నెవర్పుట యుండేగాక ఆధునిక పద్ధతుల ననుసరించి ప్రాచీనసాంప్రదాయముల సంస్కరించి నూత నాభివృద్ధిగూడ ఈ యుద్యమము తోడ్పడి నది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దపుచరిత్రయంతయు

స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై కావించిన ఆశి యాజాతుల విప్లవయత్నిముల పర్వతగ నెంచ నచ్చును. ఇరువదియవ శతాబ్దము ప్రారంభము నుండియు చీనాయందును, ఇండియా యందును ఆయాత్మీయులు స్వల్ప కొనసాగుచున్నవియు పాశుకులెఱిగినవియులే. కుమ్మరావము నందలి మట్టిని కుమ్మరి తన చిత్రిము వచ్చిన మాంమున ప్రతిమల చేయుటకు స్వల్ప విని యోగించునో ప్రాదేశీయులను అల్లు వినియో గించవచ్చునని కడమజిజ్ఞాసులవారు నలించిరి. కాని యామట్టి యందుక కరకుతనము చూస గనే మూరపు అమరికాదేశములు కినుకచొచ్చి ప్రాదేశీయులు తమమొక కృతిస్ఫురి జూపు చున్నారనియు, వారివలన తమకెంతో ముప్పు వాటిల్లినన్నదనియు (Yellow Peril) ప్రచారము జేయసాగిరి. ప్రాకృశ్చిమ సంఘర్షణము ఆశియాఖండమంతటలో ఇతరదేశము లన్నింటికన్న చీనాయందే ప్రస్ఫుటము కాగలదు. ఆచరిత్ర వివరములన్నియు ఇదివరకు భారతి సంచికలందు వివరింపబడెను. *

రషియా ప్రవర్తనము

నేటి రషియా చీనాతగప్రసూక ఈజా తీయోద్రేకముయొక్క చిహ్నమే. జూల యిలో జరిగిన దర్బలకు ప్రత్యక్షకారణ మెట్టి యైనను మూలకారణము మాత్రము పాశ్చాత్యరాజ్యముల నిరంకుశప్రవర్తనయొడ చైనీ యుల ప్రతిఘటనమే యని అంగీకరింపకతిప్పదు. ఆశియాఖండమునందు ఇప్పుడు సోవియటు

* విభిన్నవిభిన్న వార్తాశ్రవణము ననుసరిం.

పరిపాలన క్రిందనున్న దేశములయు రషియా వారిది కాదు. ఇతర విదేశీయులు జాతులన లనే రషియనులుగూడ ప్రవేశించి అక్రమించు కొనిరి. పైజేరియలో నక్కున భాగము పూర్వము చీనానామ్రాజ్యములోనిది. రషియ నులు బలవంతముగ పైటమటచే చీనాలోబడి నొసినచ్చెను. పైషియులు ఆయా రాష్ట్రములపై హక్కులను అప్పటికి వనలుకొలిపి, కాని శాస్త్రవేత్తముగ తమ దేశమును అన్యుల నశమొ నర్చియుచుండుచురని భావించరాదు. మంగోలి యారాష్ట్రమును గూడ సంగ రషియనుజారు చక్రవర్తి వశపరచుకొనెను. అతని తరువాతర మేర్పడిన సోవియటు ప్రభుత్వమువారు చీనా వారికి భాగమును విడిచిపెట్టుటకు బహు మంగోలియాపై తమ అధికారమును వృధాజుచు కొనిరి. తదనంతరము ౧౯౨౫ సం॥ న సోవి యటు సైన్యములు మంగోలియానుండి తీసివే యబడినను మంగోలియామాత్రము చీనా ప్రభుత్వముక్రింద నుండుటకు అంగీకరించెను. సోవియటు ప్రభుత్వస్థాపకులు మాస్కోనగర మున నివసితైదిగి కార్యస్థానము నొకొత్తెను. ఈరీతిగ రషియా మూలమున చీనా మంగోలి యారాష్ట్రమును గోల్పోయెను.

ఇక చీనాలోని ఉత్తరభాగమును మంగోలియా రాష్ట్రము మూడు దేశములకు అభిలాషపాత్రముగ నుంచెను. రషియాను సరి హద్దునుండి సముద్రతీరము వరకునున్న యీ రాష్ట్రము నాక్రమించినతో అనుమలముగు రేవుస్థానమును వశపరచుకొని వర్తకాభివృద్ధి

చేసుకొనవలెనని రషియా యోచించెను. అస లేచిన్న దేశమయి అనేకవిధములగు వర్తకపరి శ్రమాభివృద్ధియు, జనసంఖ్యాభివృద్ధియు పొంది పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యములతో సరిసమాన ముగనున్న జపాను విశాలరాష్ట్రముగు మంగోలియాను తనదిగ తీసికొనుటత్యంతావ శ్యకముగ నెంచెను. పైషియులు రాష్ట్రము తమదే యను భావముతో అందు ప్రవేశించి న్యనసాయాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. మంగోలి యారాష్ట్రాక్రమణ విషయమై చీనా జపాను రషియాలకు గత శతాబ్దాంతమున కొన్ని యుద్ధములు జరిగి, తత్ఫలితముగ ఉత్తరభా గము రషియావారికి, దక్షిణభాగము జపాను వారికి చెందెను. మధ్యగనున్న ముక్డైనునగ రము చుట్టుపట్లనుండు ప్రదేశము పైషియుడగు సైన్యాధికారి చాంగుట్సాలినుగారి వశమునం గుండెను. చాంగుట్సాలిను మరణించిన పిదప ౧౯౨౮ సం॥ న వీనికుమారుడగు చాంగు ఖులియాంగుగారు ఆప్రాంతమునకు గవర్నరుగనుండి నాంకిగు ప్రభుత్వాధికారమునకు వశమయిపోయెను. అందుచే మంగోలియా యుండిపుడు నాంకిగు ప్రభుత్వమే స్థాపింపబ డెను. ఈ నాంకిగు ప్రభుత్వమువారి ఉద్దేశపు ప్రకారమే రషియావారి పరిపాలన యందున్న తూర్పుచీనా వైత్వ ఉద్యోగులగు సోవియ టులు ఆరెట్టు చేయబడిరి.

తూర్పు చీనావైత్వ తగవు

ఈ రైలుమార్గమును జాగుచక్రవర్తి గారు నిర్మించిరి. వీని ద్వారా రషియాను నెన

లనుకూల జాపానీయులు దాడి సరికట్టుచుండిరి. తాము వర్తకవ్యాపారములను సాగించి ధన లాభమును పొందుచుండిరి. చీనావారును జాపానువారును ఈమార్గమును వశపరచు కొనవలెనని చూచుచుండిరి. కాని సాధ్యపడ లేదు. జారుపరిపాలన అంతేమొంది సోవియటు రిపబ్లికు స్థాపనబడిన పిమ్మట రషియాపైభరి మారుటచే ౧౯౨౪ సం॥న ఈ ప్రత్యేవిషయ మున రషియా చీనానుగ్ధ్య నొకసంగి జరి గెను. దానిప్రకారము వైత్స్వ పరిపాలకవర్గము నంగు సరిముమంది ప్రాసీయులునుమట కంగీకరిం చుచుండిను (అనవరకు ప్రాసీయులు లేనేలేదు). వివిధశాఖాధికారులు రషియా వారగుచో వారి దిగువనుండు అసిస్టెంటు యజమానులు చీనావారును, వైచారు ప్రాసీయులుయొకచో అసిస్టెంటులు రషియనులుగను నుండవలెనని ఒకపరిశీలకయందలి పరతు. ఈసీతిగ సమాన ప్రాతినిధ్యపు రీత్యా జరిగినను సోవియటు ఉద్యోగులు అగమ్యతమ కారణమున ప్రాసీ యులనునియమించుట మానిరి. పరిపాలకవర్గము నందలి రషియాప్రాతినిధులు సభలకు రాక సర్వాధికారమును రషియను మేనేజరుకు విక చిపెట్టుచుండిరి. వైలుమార్గమును తిమసైన్య ముల రవానాకు వినియోగించుకొనుచు, ము చూరగూ ప్రభవగు చార్గోన్లనుగాను తిమ సైన్యములకొరకు కోరినపుడు ధన మొసంగినను వైలుమార్గము నుపయోగించ నీయలేదు. అందుచే చార్గోన్లనుగా రున్నపుడే వైలు మార్గపు తగవు ప్రారంభమయ్యెను. పేరుకి

పరిపాలనయును ప్రాసీయులుగూడ భాగస్వాము లయియున్నను, కార్యాచరణయందు తూన్య ముగ నుండిను. కావున చీనాప్రభుత్వమువారు సరిసమానాధికారమును కోరుచుండిరి. సోవి యటు ప్రభుత్వము సర్వాధికారము వహించి యుండిను. ప్రస్తుత తగవునకు ప్రత్యక్షకారణ మిదియేమైనను, మై సెలిస్కనీతి ఉధయకాతుల మధ్య ప్రాతమ్యములు పెంపొందియుండుటచేత తే, మూన్వల్పవిషయముయధికారమయ్యెను. ఉధయరాజ్యములు ఒకరొకరుకు అంశ్యపం దేశములు నెలల సంశ్చ్యచానక యధమునకు దిగినవిషయము ముందే వివరింపబడెను.

అయినను ఇంతిమూత్రమున గొప్పయు

ధము జరుగునని యెన్య రెండుటలేను. ఎట్టి కమ్యూనిస్టు ప్రచారమునకై సోవియటు ఉద్యో గులను శిక్షించుచున్నామని చెప్పుచున్నారో అట్టి కమ్యూనిస్టుల ప్రచారబలముననే ప్రస్తుత మధికారమునందున్న చీనా జాతీయములు వారు నాంకిం గు ప్రభుత్వ సంస్థానము చేయ గల్గిరి. వైకి క్కతేఘ్నతగ నగమనగల్గి యీ కార్యమునకు ప్రాసీయులు గడంగుట బ్రతిభు వారి రాజనీతినిత్రముయొక్క ఫలితమనికొం దకు ఎంచెదరు. ఏమన, బ్రతిభు ప్రభుత్వము నకు సోవియటు ప్రభుత్వమునకు ఇప్పుడు సఖ్యముచేడి ఉధయదేశములందలి ప్రతినిధిత్వ కార్యాలయములు రద్ద చేయబడినందునను, (తెలిగి బ్రతిభు కాన్ఫిక్రప్రభుత్వమువారు ఇటీ వల రషియాతో రాజకీయసఖ్యము నొకొల్పిరి)

అంతేయుకను నో ప్రజలకు ప్రభుగాను చీనా ప్రభుత్వమునకు రాజకీయ సలహాదారుగ నుండు మింజుబిషింగునకు, అట్లు తిరుగుటకు అన కాశము కలిగెను. కాని కేవలము బ్రిటిషు వారి ప్రేరేపణచే చీనా ప్రభుత్వముట్లు చేసె ననుటకన్న చీనా రాజకీయము యుక్తిగూర్చి యిరువక యోచించుట ధర్మము. ఎవోవా మహానెంగ్రామమునందు చేరుటలో నూరి వారు భట్టి పోలివిశేటలనే యగుచిరి. చీనాకు లాభకరమగు కొన్ని పరతులకు మిత్ర ముండులివారి సంగీకరింపజేసిన విదేశ యుక్తము నందు పాగ్గానిరి. తత్ఫలితముగ ఆటమికు జూపాను పలుకుబడియందున్న పాంటుగు రాష్ట్రము చీనావారికి సంపూర్ణముగ వశమ య్యెను. చీనాయందలి జర్మను అధికారుము పూర్తిగ తొలగిపోయెను. ముంబంగీరెంకి ప్రకారము అమెరికా బ్రిటిషు ప్రభుత్వములు వారు చీనాయందలి కొన్ని ప్రాంతములలో తమకుగల ప్రత్యేక హక్కులను వీడికున్నచో అది వాణిజ్యమును పెంపిడిచేయునే గాని చీనావాయకులు అవివేకము పరితమాత్రిము కాదు. ప్రిషియులు న్యాయమగు తమపాక్కులను ఎన్నట్టికైన నాగించి తరెకను. భర్తను రషియా వెనక్కు తుటలోనూడ చీనావాయ కులు విదేశమును బాపిరియే చేపవచ్చును.

రషియను ఉద్యోగులు చీనాలో కమ్యూనిస్టులచేయించుచుండుటలో కొంత సజ్జము లేకపోలేదు. కుమింగుటంగు (జాతీయ) పక్షమునందు ఈకమ్యూనిస్టుల ప్రాచార్య

మధికముగ ఉండే తే అతీనాదులు కొందరు మిత వాదులు కొందరుగ విభజింపబడెను. మిత వాదులను అధ్యక్షుడు చియంగు కామి షేకు గారు, విదేశాంగమంత్రి జా. సి. షి. చాగార్ల అధికారిము ప్రభువుటచే అతీవాదులు ప్రక్కకు తొలగిపెరిపివచ్చెను. తమలో తమపట్టి కలహ కారణమునుబట్టి రషియానందరి మునుపదలు కొనుటయే ముందిదని చీనాఅధికారు లెంచిరి. ఉత్తమాగమ తరగతి తగవులను పెంపొందించుచు తమ ప్రత్యేకాధికారిమును వీడక స్వలాభమును చూచుకొనుచుండిన రషియా నిష్పక్షునినే యవచ్చుట యుక్తమని వారు దలంచిరి.

జపానుయొక్క వైఖరిని వారు బాగుగ గుర్తిచియుండును. ముఠామీనా యందు జపాను యెప్పుడును నిరింకుతముగ ప్రవర్తింపజేయు. తనకునూడ కక్షణమున యొక్కవైలు మార్చి ముందుటచే చీనా ప్రభుత్వమును ప్రక్క జెరుగుతోతే చూచుచుండును. కేమి రషియా వంశియ్యెను. దీని తనవంశిగునని నెరగొందు చుండును. కాని రషియాకు మూత్రము జపాను పరితమాత్రిము సహాయము చేయ జాలదు. బ్రిటిషు అమెరికా ప్రభుత్వములు రషియా వెనగించుచునే యున్నవి. పోలియటు చర్యలునేచివి నెమర్చిందజేరు. చీనా ప్రభుత్వము వారు చొకానభిర్యాణమునచ్చుటకై బ్రిటి షువారు పోషించుచున్నారు. విమానదళనిర్మాణమునకై అమెరికా భవనహానముజీయ సం గీకరించెను. అందుచే చీనా ప్రభుత్వాధికారులు

తమ కంఠవరకు సహాయపడిన రషియాను త్రోసివేసి వైరము తెచ్చిపెట్టుకొనుటకు సంకోచించలేదు. జాతీయదృక్పథము ననుసరించి యుక్తి యుక్తముగ ప్రవర్తించిరి. స్వల్పకాలే కంటగింపబడుచున్న రషియా సహాయమునకు బలవత్తరమగు ఇంగ్లాండు అమెరికాకాట్రో సఖ్యముగనుండుటయే సాఖ్యకడమవలెలంచెరి.

వర్తమాన పరిస్థితులను బట్టి చీనా ప్రభుత్వము కొంత లాభకరముగ వోచినను ఆలాభము బహుస్వల్పమైనది. ఈసంఘర్షణమునందు చీనావారే గెల్చినచో చీనాయొక్క ప్రతిభ యినుమడించు ననుటకు సందియము లేదు. రషియావో గలుపొందినచో అంత జాతీయ రాజకీయములందు రషియాకు విశేష ప్రాముఖ్యము నుచ్చును. సోవియటు సైన్యముగల ద్వేషముతో అమెరికా ఇంగ్లాండులు చీనాపట్ల నెంత సుముఖముగనున్నను స్వల్ప

భావేతి నవీడి ప్రవర్తించాలపు. తమకు ప్రత్యేకాధికారములుగల రాష్ట్రభాగములను సేద జాలపు. అవి వారు వీడినగాని, నానాటికి అభివృద్ధిచంది అనేకవిధముల ప్రకాశించుచున్న వైషయముల జాతీయోద్యేకము శాంతించి సంస్కృత్యచేకూరదు. తుదకది ప్రాకృత్తిమ జాతుల తీవ్రసంఘర్షణగ కొనసాగ గలదు. అట్టి యువ ప్రపంచ మేమియు నెంటునే సంభవించుటకు తెగుచిహ్నము లగపడవు. చీనా రషియాలు రెండిను జాతీయమితి సభ్యులుగుటచేతను, అమెరికా ప్రాచీనభిండిన యుద్ధవిషేషపు శాంతి పరిపాటికయొదా వివిధప్రాంతములవారు సంతకములు చేసినందునను, చీనాయందు వివిధదేశీయులకు నాంత బాధ్యత లేర్పడియున్నందునను, స్వల్పకాలిని యుద్ధము జరుగకుండు నుత్పన్నచేదరినియే విశ్వసించుచున్నను. ముందేమి జరుగునో చూడవలసి యున్నది.

నారి వచ్చాది సీతారామాంజనేయులు గారు

వింటికి నారినాం బరిధివిల్లును భర్తకు నారి; యుక్తచోఁ గుంటుగ వంపు నొందియును గొప్ప య నెకునఁ జూపు; వింకి నెట్లుంటయె కాక లుగొనియున్ జెలుపమ్ముగ వంట వంట; నీరెంట నమోఘులంధము గరిష్ఠము, క్రేస్తముఁ గావె మాధిగఁ.

“మనోక్రీయము.”

నిర్మలత, సరళత, సౌందర్యము

ఇవి అన్నియు మా వర్క్కుషావునందు తయారైన ప్రతి పెండినస్తువునందు గాంచ సగును. ప్రతివస్తువు చేతితో తయారైనదే. స్వచ్ఛమైన పెండిచే తయారైనది. అందుమీద మా రిజర్వర్స్ డైమండ్ ట్రేడ్ మార్కు గల్గియుండును. అదియే దాని నిర్మలత్వమును సూచించును. పెండినము బహు చక్కగా నుండును.

మీకుగ మహోత్సవములకు మిగిలినవియు మా పెండినామానులతో నలంకరింపుడు. మీ యంటికి సాతన ప్రకాశమును, మీకు క్రొత్త వికాసము కలుగును.

మా ర్కెటునందు దొరకు యిదేమాదిరి వస్తువులకుండు మాచే తయారైనవర్సబడినవి క్రేష్టుమైనవని మీరే కనుగొనవచ్చు. తూకమునకు అగ్గ పరిమాణములు గల్గియుండును.

సురాజ్ మల్ లల్లాభ య్ అండు కో.,

బంగారు, పెండినస్తువులు తయారొనర్చెడివారు,

313, ఎన్స్లవేడ్, మద్రాసు

మా యితర ఆఫీసులు:

బొంబాయి,

కలకత్తా,

రంగూన్,

తిరిచినాపల్లి.

359, కల్కత్తా రోడ్డు

12, లాల్ బజారు రోడ్డు

134, మొగల్ రోడ్డు

185, లిల్ బజారు రోడ్డు

బెంగాలు కెమికల్స్ వారి 3 దివ్యోపధములు

అక్వవీకోటిస్ కాంక్

అదీర్ఘ వ్యాధి, మందాగ్ని
మొదలైన ఉదర సంబంధ
మైన వ్యాధులకు దివ్యోప
ధము. నిత్యము భోజనానం
తరం నేవించిన కలగా రా
నీయకుండ కాపాడగలదు.

వికోటిస్ బిల్లులు

అక్వవీకోటిస్ కాంక్ వకు బదులు
తయారై పది. ఒకటిళ్ల నేవించినవెంటనే
అధి నివారణమగును.

లిక్విడ్

ఎక్స్ట్రాక్ ఆఫ్

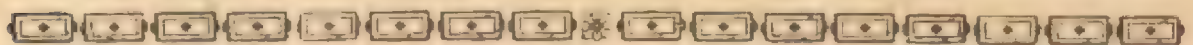
కాల్ మెగ్

లివర్ సంబంధమైన వ్యా
ధులకు సుమిష్యులగు. కె
డ్యులకుడ నేవించదగినది.

బెంగాల్ కెమికల్ వారిచే తయారైన దివ్యోపధములనే కోరుడు.
మట్టపురకం కొనకుడు.

బెంగాల్ కెమికల్ అండ్

ఫార్మక్యూటికల్ వర్క్సు లిమిటెడ్, కలకత్తా.

మధురమధురీ

అది మద పర గణిం. అద మందరి నీమకే అందరు వాటి నీమిచ్చా ।
 అందరు నీమకే పోలి నివారని కందులకి నీమకు పోలి ఆనీమిచ్చా ।
 అందరు వాటి మదకే వాటి పోలిచ్చి పోలిచ్చి పోలిచ్చి పోలిచ్చి పోలిచ్చి ।
 అది మధురమధురీ అందరి పోలిచ్చి అందరి పోలిచ్చి పోలిచ్చి పోలిచ్చి ॥

[అందరినీ పోలిచ్చి మధురమధురీ అందరినీ పోలిచ్చి అందరినీ పోలిచ్చి అందరినీ పోలిచ్చి అందరినీ పోలిచ్చి]

కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వముల ఆర్థికసంబంధములు

కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వముల మధ్య నుండు నడిపిన ఆర్థికసంబంధములను గూర్చి దేశము నందు తీవ్రమైన విచారణ చేయబడిన సమయ మేదెంచింది. ఒకప్పుడైదును విచారణ సంఘమువారు హిందూదేశ రాజ్యాంగవిధానములో ఎట్టిమాన్యులు చేయుటవసరమో విచారించి రిపోర్టుచేయుటకు సిద్ధముగ నున్నారు; వేరొకప్పుడైదును కాంగ్రెసువారు నెహ్రూరిపోర్టులో సూచించబడిన పరిపాలనా విధానమును దేశీయులచే ఆమోదించజేసి అమలునందుంచుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు; వేరొకప్పుడైదును సంఘమునకు సహాయము చేయుట కేర్పరుపబడిన రాష్ట్ర సంఘములు రాజ్యాంగ ఆర్థికవిధానములందు మార్పులు సూచించుచున్నారు. ఇట్టి సమయములో ఇప్పుడు రాష్ట్రకేంద్రప్రభుత్వములు ఎట్టికార్యములు చేయుట కేర్పాటున్నవో, ఏమే మార్గములనుండి ఏనేప్రభుత్వమునకు ఆదాయము వచ్చుచున్నవో, ఆ ఏర్పాట్లయందున్న మంచి చెడ్డ శేవో విచారించుటయు, ఇకముందు ఆ ఏర్పాట్లలో ఏవిధముగా మార్పులు చేయుట అవసరమో చర్చించి నిర్ణయించుటయు అవసరము.

ఇప్పుడున్న పరిస్థితులలో కేంద్రప్రభుత్వమువారి ఆదాయవ్యయములపై చివర యాజ

మాన్యము హిందూదేశమంత్రుల చేతులయందును, ఆతనిద్వారా ఇంగ్లీషు పార్లమెంటువారి చేతులయందు నున్నది. ముఖ్యముగా ప్రభుత్వమునకు వస్తులవలన వచ్చు ఆదాయమును ఖర్చుపెట్టు విషయములో హిందూదేశమంత్రుల మంత్రాధికారము కలదు. అట్లుండుట మన దేశమునకు చాల నష్టదాయకమనియు, దానిని మార్పుట ముఖ్యపరిపరిపరియు లేరుగ చెప్పవక్కరలేదు. మన దేశాదాయమును మన ధర్మమువచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టుకొనుటకు అధికారము లేకపోవుటవల్లను, ఆ అధికారము ఇంగ్లీషు మంత్రులయందు వున్నందున హిందూదేశ మంత్రుల చేతులలో నుండుటవల్లను మన దేశమునకు పూర్తిగా లాభదాయకము కానట్టియు, ఇంగ్లీషువారికి లాభ ముండునట్టియు పనులకు ఈ దేశపుసామ్య ఖర్చుపెట్టబడుటకు అవకాశములు చాల నుండును. కేంద్రశాసనసభ (Legislative Assembly) వారికి ఆర్థిక బిల్లు (Finance Bill) ను చర్చించుటకును, వోటు చేయుటకును అధికార మున్నది కాని వారి అభిప్రాయము ప్రకారము ప్రభుత్వమువారు పనులకొనునట్లు చేయుటకు ప్రస్తుత మమలు నందున్న మాంటేగ్యు సంస్కరణముల క్రింద వారికి ఏవిధమైన అధికారమును లేదు. దానికి

మొదటి కారణము హిందూ దేశ ఆర్థికవిజ్ఞానలో
వైద్యమునకు ఖర్చుపెట్టు సామ్యునుగురించియు,
ఇర దేశములలో నొకంధము లుండుటవలన
ఖర్చు సామ్యును గురించియు, పార్లమెంటు
వారికి బాధ్యతగల కొన్ని ఉద్యోగములపై
ఖర్చుపెట్టండు సామ్యును గురించియు అసెంబ్లీ
వారికి వోటుచేయు అధికారమే లేదు. రెండవ
కారణము గవర్నరు ఇతరులుగారు ఇతర విషయములనుగూర్చి తమవర్తిఫికేట్ (Certificate)
అధికారము నుపయోగించి ఇతరుల వచ్చినట్లు
పన్నులను ఎక్కువచేయుట, తగ్గించుట, తీసి
వేయుట, వాటివల్ల వచ్చు సామ్యును ఇతరుల
వచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టుట మొదలుగు విషయములను
జరుపజేయును. ఈ వర్తిఫికేట్ అధికారము
అనేక సమయములలో ఇదవరకు ఉపయోగించబడకపోవచ్చును; కాని కొన్ని సందర్భములలో
మొదటియు, ను ఖర్చుమైనట్టియు సమయములలో
తెచ్చిత వారి నుపయోగించుట జరుగుచున్నది.

ఇక రాష్ట్రములోనున్న ఇంజనీరులను
విచారించిన, వాటియందు 10 సంవత్సరముల
నూడి వ్యవస్థాపన విధాన మమలుపం
దున్నది. కొన్ని శాఖలపై అధికారము శాసన
సభాసభ్యులలోనూడి ఏర్పరుచున మంత్రు
లకును, మరికొన్ని శాఖలపై అధికారము ఇంజీ
యూ ప్రభుత్వమువారికి జవాబుదారీగల కార్య
నిర్వాహకసభ సభ్యులకును ఈయబడినది.
మంత్రులు అధికారములోనున్న శాఖలన్నియు
ఆదాయమును తక్కువగాగలిగి వ్యయము ఎక్కువ

చేయవలసివై యున్నవి. ముఖ్యముగా విద్యా
శాఖ, వ్యవసాయశాఖ, శుభ్రత ఆరోగ్య
శాఖ, ఆరోగ్యశాఖ మంత్రులచేతులలోనున్న
ప్రభుత్వశాఖలు. ఇవి ప్రజాసమైక్యమునను
దేశాభ్యవయమును పెంపొందించు శాఖలువై
యున్నవి. వీటిపై దేశాదాయములలో నూడి
ఎంత ఎక్కువసామ్యు ఖర్చుపెట్టిన అంత ప్రజ
లకు, దేశమునకు లాభము కలుగును. కాని
వాటిపై ఎంత సామ్యు వ్యయ జరగవలెనో
అంతయు వ్యయపర్చుటకు మంత్రులకు అవ
కాశములు లేవు. రాష్ట్రవార్య మంతయు
మొదటిరాష్ట్ర ఆర్థికసభ్యుని చేతులలోనికి
వచ్చును; అతడు ఏమే శాఖకు ఎంత ఖర్చు
పెట్టవలెనో నిర్ణయించి ఆ ఆదాయమును విభ
జించును. ఆర్థికసభ్యుడు కార్యనిర్వాహకసభ
మునం దొక సభ్యుడై యున్నాడు. ప్రజాస
మైక్యమునను శాఖలకు మంత్రులు జన్మ
కాలవలెనని అంగీకరింపబడినది. ఈతడు తన బీద
తనమును ప్రకటించును వారికోరికలను నిరాక
రించుచుండును. ఈ ఇంజనీరులో రాష్ట్రము
మందలి మంత్రులు ఏమియు చేయలేనివారయి
ప్రజల అసంతృప్తికు పాత్రు లగుచున్నారు. ఇక
ముందు వైసీ పేర్కొనబడిన ప్రజాసమైక్య
ము లగు కార్యములకు ఎక్కువజన్మ ఖర్చు
చేయవలసిన అగత్యము చాల గలదు. వాటిపై
ఖర్చుచేయబడిన సొమ్ము ఎక్కువైతినను ప్రజ
లకు లాభము కల్గించునది. ఇప్పుడున్న ఇంజీ
యూ మారి రాష్ట్ర ప్రభుత్వములు తమ ఆదాయము

లను సరియైన పనులకు ఖర్చుచేయుట కవకాశములుండవలెనని రెండు ముఖ్యమైనమాటలు జరుగవలసి యున్నవి. ఒకటి, రాష్ట్రములకు వస్తులను విశించుట : వాటిపై పన్ను ఆదాయమును ఖర్చుపెట్టటకును సంపూర్ణ అధికస్వాతంత్ర్య మియ్యవలెను. రెండవది, ద్వార్యప్రభుత్వవిధానము (Dyarchy) అవలంబింపజేయుట అన్ని ప్రభుత్వశాఖలను ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన శాసనసభకు అధ్యక్షతయొనగ మంత్రులచేయుట ఇయ్యమగ్రాదనందలవలెను. అనగా సంపూర్ణ రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము (Provincial Autonomy) ఏర్పాటు చేయుటవలెను. సంయుక్త రాష్ట్రములైన (Federation) అన్ని దేశము లందును ఇట్టి ఏర్పాట్లు చేయుటవలెనని ఇతిర దేశముల పరిశీలనలు గమనించిన జోషియను.

సంపూర్ణ రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకు కాని రాష్ట్రపాలనను సరియగు ప్రభుత్వములకు విద్యావ్యాప్తి, వ్యవసాయాభివృద్ధి, ఆరోగ్య సంరక్షణ, పారిశ్రామికాభివృద్ధి మొదలగు కార్యములకు వినియోగించుటకని కాశము లుండవు. ప్రపంచమందలి ఇతిర దేశములలో మన దేశపరిస్థితులు సరిపాల్పించుచు మన దేశమునకు దీక్షనూకై వెచ్చించుటయొక్క ద్రవ్యము చాల తక్కువ గాని చెప్పక తప్పదు. కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు కల్పి నచ్యు సుమారు 220 కోట్ల రూపాయలు సంవత్సరాదాయములో ఒక లక్ష కోట్ల రూపాయలు

మాత్రము విద్యావ్యాప్తి, ప్రభుత్వములకు ఖర్చుపెట్టవచ్చునట్లు కని చెప్పిన దేశములకు మొత్తముమీద అభివృద్ధి నుండి వస్తులకు పోలి తక్కువ ఖర్చునున్నదో విశదమగును. ఇది సరిలో ప్రభుత్వమువా కీ వినియోగముపై పేపర్ మైగ్రేషన్ తీసికొనలేదనియే చెప్పవచ్చును. కాని మాంటాగ్యు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడినతరువాత వాటిని గూర్చి ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయున్నట్లు మారించుకొన్నందునను వి. కాని పైన ఈయబడిన అంకెలు (1926-27 సంవత్సరమునకు సంబంధించినవి) నలన పట్టించుకూడ వాటిని గురించి నివారణ విచారణ అరిగియుండలేదనియే చెప్పవచ్చును. మున్నగు రాజ్యాంగ సంస్కరణములలో రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము చెప్పక ఏర్పాటు చేయబడవలెనని వినియోగములో ఎక్కువ భాగమును వినియోగించును. సైమను కమిషనువారుకూడ ఇతిరమాన్యుల ను సూచించిన మార్గములకున్నను, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమును మాత్రము పేరకే కేంద్రీకరనుటకు ప్రయత్నములు గలవు. రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము సంపూర్ణముగ ఏర్పాటుచేయుటకు రాష్ట్రము కేంద్ర రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు ఆదాయవ్యయ మార్గములు ప్రవేశపెడినవి సర్వవిధములు చాల ముఖ్యము.

సంయుక్త రాజ్య విధానములు (Federal Constitutions) గల దేశములలో ఈ నిర్వహణ చేయుట ప్రధానమైన మొదటి మూత్రము.

కొన్ని ఖాతా కేంద్రాలలో, అలాగే ఈ దేశంలోని వివిధ ముఖ్యమైన దేశములలో, విభిన్న విధజన యంత్రాంగములను చివరి మాజమాన్యము (Final Authority) కేంద్రప్రభుత్వమువారి చేతులలో నున్నది. అమెరికా, స్విట్జర్లండు, జర్మనీ దేశములలో నియున్నవి. ఇవి మాజమాన్యములలోని చివరి మాజమాన్యములు. కాని ఇన్ని దేశములలోను వీలైనచో నియున్నవి. ఇందులో శాఖాధికారిముల విధజన కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల ప్రభుత్వములు మధ్య ఏర్పాటు చేయబడినవి. ఇందు ప్రభుత్వములలో ఇవి దేశములలో జరిగినవి. విదేశములలో ఒక ముఖ్యమూర్తియు నిమగ్నమవును. అది ఏదో: ఆర్థిక విదేశము అందు రాష్ట్రములకు ఏర్పాటు అధికారిము (Financial Decentralization) వచ్చును, కాబట్టి విదేశములందు కేంద్రప్రభుత్వముల కేంద్రము అధికారిము వచ్చును (Administrative Centralization). మాజమాన్యములకు ఈ మూర్తియు ప్రభుత్వమువారిచే అంకితమివ్వబడినది. 1871 సంవత్సరములో మొట్టమొదటిగా ఈ మూర్తియు అప్పటికి నివర్తింపకుండా అందు మేయర్ (Lord Mayor) గాని అచరణలో నివర్తింపకొనకల్సింది. అప్పటినుండియు ఈ మూర్తియు సంపూర్ణముగా అచరణలోనికి తెచ్చుటకును, రాష్ట్ర కేంద్ర ప్రభుత్వములమధ్య ఆర్థిక విధజన ఏర్పాటు చేయుటకును అనేక ప్రయత్నములు జరిగినవి. చాలా కాలమువరకు కేంద్రప్రభుత్వమువారు రాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారికి కొన్ని శాఖలపై అధికారిము

నిచ్చి ఆ శాఖలపై నచ్చు ఆదాయమును వారి ప్రభుత్వమువారికి నచ్చును. ఇట్టి ఖర్చు పెట్టుకొన వచ్చునని చెప్పిరి. కొంతకాల మైతనివారి కిచ్చుట మాన్పి రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు కొన్ని ఖర్చులు విధించుటకును, వాటిని నచ్చు ఆదాయమును ఖర్చు పెట్టుకొనుచు ఇంకను ఎక్కువగా ముఖ్య కావలసి వచ్చిన కేంద్రప్రభుత్వము వారిచ్చునట్లును ఏర్పాటు చేయబడినది. రాష్ట్రములకు నచ్చులపై నచ్చు ఆదాయములో కొంతభాగము కేంద్రప్రభుత్వము వారి కచ్చుచుండునలెనని కూడా ఏర్పాటు చేయబడినది. 1912 సంవత్సరములో ఈ విషయమై పునర్విచారణ చేయబడి ఇదివరలో కన్న ఎక్కువ శాఖలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల మాజమాన్యముక్రింద చేర్చుటకు నిశ్చయించబడినది. కాని వాటిని నచ్చు ఆదాయము కన్న ఎక్కువగా నుండుటచే కేంద్రప్రభుత్వమువారు అలాగను ఏర్పాటుకు కొంత రమ్మను ప్రతి రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు ఈయబడిన ఆదాయము కలుగుచుండెను. చివరికు 1919 సంవత్సరమునందు ఏర్పాటు చేయబడిన మాంట్ట్య సంస్కరణముల సమయములో ఈ మధ్యను చూరిగ విచారణ చేయుటకును, శాశ్వతమైన ఏర్పాటుకలిగి సూచించుటకును ప్రభుత్వము వారు మెన్దను ప్రభుత్వములకు అధ్యక్షత క్రింద నొక సంఘము ఏర్పాటు చేసిరి. ఆ సంఘమువారు చేసిన సిఫారసుపై ననే ఇప్పటి ఆర్థిక విధజన

ఏర్పాటు యున్నది. అసికరను చేజో, వాటి మాచిచెట్ట లేనో వేరొకడో చర్చించెదము.

ఇంకకుపైన రాష్ట్రములు ప్రజోదయకములగు శాఖలను పరిపాలింపవలసి యుండుననియు, అట్టి శాఖలపై ఎంత ఎక్కువ ఖర్చు చేసిన అంత ప్రజలకు లాభములుండుననియు చెప్పి యుంటిమి. అట్టి శాఖలను రాష్ట్రముల పరిపాలనక్రింద నుంచుటవలన అనేక ప్రయోజనము లుండును. ఒకటి: రాష్ట్రములు కేంద్ర ప్రభుత్వముకన్న తక్కువ రాష్ట్రభాగములపై అధికారము కలిగియుండుటచే రాష్ట్రాధికారులకు ప్రజాబో ఎక్కువసంబంధము కలిగియుండుట కవకాశము లుండును. రెండవది: ప్రజాద్వైతమును సరించి ఏ విషయములు ఎక్కువ అవసరములో, ఏ విధముగా సామ్యు ఖర్చు పెట్టిన ప్రజలకు ఎక్కువ లాభము కలుగునో తెలిసికొనుటకు రాష్ట్రాధికారులకు వలె కలిగుండుటకు పీఠ్యుండవు. మూడవది: ప్రజలు తమకష్ట సుఖములను క్షేత్రముగను, తేలికగను ప్రభుత్వమువారికి తెలియఁదగ్గుకొనవలె ననిన రాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారికి తెలుపుకొనుట కున్న అవకాశములు కేంద్రప్రభుత్వమువారికి తెలుపుకొనుట కుండవు. నాల్గవది: వేర్వేరు రాష్ట్రములలో వేర్వేరుగర్హితు లున్నవి. వాటి నన్నిటిని సమగ్రముగ విచారించి లగిన వోహదము చేయుటకు రాష్ట్రీయప్రభుత్వముల కున్న యవకాశములు కేంద్రప్రభుత్వమువారి కుండవనుట సామాన్యవిషయము. ఈ కారణముల

నన్నివిధముల ప్రజాసంబంధ ముక్కువ నున్న శాఖలను ప్రభుత్వభాగములగు రాష్ట్రలగు మంత్రులచే పరిపాలింపబడు రాష్ట్రములకే ఇచ్చుట ఎక్కువ సమబంధముగా నుండును. ఇతర దేశముల రాజకీయసంస్థానములను (Constitution) పరిశీలించినచో నీరము చర్చించుచున్న ఈ అధికారము లా దేశములందుగూడ రాష్ట్రముల పరిపాలనలోనికి వచ్చు బడినట్లు కనుగొందుము.

ఇంక కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి కర్హి అధికారములుండవలెనను విషయ మాలోచించిన ఈక్రిందివిషయములు స్పష్టమగును. మొదటిది: దేశమున కంతకును ఏదో ఒక మూడుపట్టిము, దేశము మొత్తమునూర అధికారముగ నుండు పట్టియు నెనును చేయు అధికారము కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి చేయబో నుండవలెను. వాతవచ్చు ఆదాయముకూడ దేశమునందే ప్రజలకు లికును బీకేమా క్షయం కలిగించుటకు పైవనెన్నులనుండు ఏర్పాటు చేయవలెనవలెను. ఈ ప్రధానసూత్రముల రాధాకరము చేసికొని ఆలోచించిన కేంద్రప్రభుత్వము వారి చేయబో నుండవలె వాటిలో నుండవలెయు, అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనదియు దేశపరిపాలనయన్నది. దేశములో అనేక పెంకొల్పుటయును, పై దేశములవారి బరినుండి దేశమును సంరక్షించుటయును కేంద్రప్రభుత్వము వారి ప్రధాన కార్యము. రెండవది: పరిరాజ్యములతో రాయబారములు మొదలుగునవి జరు

పుట్టి, విదేశములలో భారతీయుల హక్కులను
 రక్షించుట మున్నగు విదేశీయ వ్యవహారము
 లన్నియు (Loreign Affairs) కేంద్రప్రభుత్వము
 వారు బహువలసినవే. మూడవది: వర్తక
 వ్యాపార విషయములు: దీనిమతి ఎనుమతి
 పన్నులను విధించుట, వర్తక వ్యాపారము
 బాగుగ జరుగుటకు సహాయము చేయుటకు
 లాభదాయకముగ విధానము చేయుటచేయుట
 అను ఈవిషయములన్నియు ఆ ప్రభుత్వము
 వారి యాజమూల్యము క్రింద నుండువలెను.
 నాలుగవది: పోలీసులు, కలెక్టరేట్లు, వాటికి
 సంబంధించిన ఇరిగేషన్లయందు లబ్ధియు దేశ
 మున నిలిపివేసిన సంబంధించిన వసూలులే కేంద్ర
 ప్రభుత్వమువారి క్రిందనే యుండుట ముందేది.
 ఐదవ: ట్రేడమార్గములు, సముద్రవ్యాపారము
 మొదలగునవి కూడ వాటికి వసీ యుండుట
 సహజముగ నుండువలెను. (Labour Prob-
 lems) ఇదివరకు మన దేశమున చెక్కున
 ప్రాముఖ్యము పొందినవి కేంద్రప్రభుత్వంలో చాల
 ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినవలెనాలో సరిచేయు
 వలెను. ఈ వ్యవహారములన్నిటోనను, పట్టణం
 లోనిను దిక్కుబాటువలనను బాధ్యత కేంద్రప్రభు
 త్వమువారిపైనే వేయవలెను. ఇవి కొక ప్రయత్నము
 రాష్ట్రప్రభుత్వముల యధికారముక్రింద నున్న
 పోలీసువ్యాయ శాఖలుకూడ భారతప్రభుత్వము
 వారిక్రిందనే యుండేన పరిపాలనాదృక్పథము
 నుండి అనేక లాభము లుండును. ఈ ప్రభుత్వ
 శాఖలను బాగుగ పరిపాలించు భారము
 కేంద్రప్రభుత్వమువారి భజములపై నున్నది.

ఆ భారము వారు నిర్విఘ్నముగ మోయుట
 కును, దేశమునకు లాభము చేకూర్చుటకును
 వారికి పుష్కలముగ, కాని అదనము కాకుండ,
 నూడు ఆదాయమార్గములు (Sources of Reve-
 nue) చేర్చుటచేయుట ముఖ్యము. ఏదో ఆదా
 యమార్గములు వారికియవలెనో క్రింద వివరింప
 ముగ సూచించబడును. ఇచ్చట సూక్ష్మముగ
 వాటిని వివరించుచెడదు. ఇప్పుడు కేంద్రప్రభు
 త్వమువారికి ముఖ్యమైన ఆదాయమార్గములు
 (1) ఎనుమతి దీనిమతి పన్నులు; (2) ఆదా
 యపు పన్ను; (3) ఉన్నతస్థలమందు పన్నులు;
 (4) ట్రేడమార్గములపై వచ్చు ఆదాయము; (5)
 పోలీసులకిగా, శాఖలపై లాభము వైయున్నవి.
 ఇవిగాక క్రొత్తగ వారితములలోని కలెక్టరే
 లాభముగ నుండునవి: (1) వ్యాపారపుష్కలము
 (Commercial Stamps) పై పన్ను ఆదాయము;
 (2) ఆల్కహోలికాళమునడి పన్ను ఆదాయము
 కలెక్టరే ప్రత్యామ్నాయముగ కేంద్రప్రభుత్వము
 వారు ఆదాయపుపన్ను (Income Tax) ను
 రాష్ట్రముల కీయవలసియుండును.

రాష్ట్రప్రభుత్వముల కుండునవి అధి
 కాము ఈక్రిందివిధముగ నుండువలెను; అవిగా
 వారి కీక్రిందిశాఖలపై యాజమూల్య మియ
 వలెను: (1) భూమిపన్ను; (2) విద్యాశాఖ; (3)
 కోర్టు, పాటలు; (4) వ్యవసాయపుశాఖ; (5)
 పశువులు; (6) రిజర్వేడగా; (7) వృత్తులు, చేతి
 పనులు; (8) ఆరోగ్యశాఖ, మొదలగునవి.
 ఇప్పటి విధానము ప్రకారము పోలీసు, న్యాయ,
 ఆల్కహోలికాళము కూడ రాష్ట్రప్రభుత్వముల

చేతులయందే యున్నవి. కాని పైన సూచించిన ప్రకార మీమామతాఖలును కేంద్రప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యమునకు మాన్యుట మంచిది. వాటికి బదులు ఆదాయపు పన్ను శాఖను రాష్ట్రప్రభుత్వములకు చేప్పి ఉపసంహరించును. ఇంక ఈ రాష్ట్రప్రభుత్వముల కేమే ఆదాయమార్గములుండవలెనో ఆలోచించును. ఇప్పుడున్న ప్రకారమే లాండు రేవెన్యూ (Land Revenue) లేక భూమిపన్ను ఆప్రభుత్వములకు ముఖ్యధానమై యుండును. దానికి పైగా ప్రస్తుతము కేంద్ర ప్రభుత్వమున కీయబడిన ఆదాయపుపన్ను, రిజర్వేషన్ పన్నులు, కోల్లెక్షన్లపైపుంపులపల్ల ఆదాయము, వీటినిన్ను, ఇవికూడ రాష్ట్రములకు ఆదాయమార్గములై యుండును. వీటికి బదులు ఇప్పుడు రాష్ట్ర ప్రభుత్వశాఖగా నున్నట్టియు, సంపత్తిరచునకు 21) కోల్లె ఆదాయము నిచ్చునట్టియు ఆల్బర్టీశాఖ కేంద్రప్రభుత్వము వారికి మంజూ చేయబడును. ఇటువైత వీటి నన్నిటిని సూక్ష్మ కొలిచి దాముత్వముగ చేర్చి చెదము.

ఇప్పుడు ఏప్రభుత్వమున కేమే శాఖలపై అధికార ముండవలెనో తేలికది. ఆయా శాఖలను నిర్వహణమునకు పరిపాలించుటకు తగిన ఆర్థికబల మున్న కాని ప్రయోజనము లేదు. ప్రపంచకములో ఏనికాని ఆర్థికశక్తి లేనిదే కొనసాగవలదు. అందునను ప్రభుత్వ నిర్వహణమునిర్విఘ్నముగ కొనసాగవలెనన్నను దాని

వలన ప్రజల శ్రేయములు పెంపొందవలె ననినను ప్రభుత్వమువారి చేతులలో పుష్కలముగ ఉట్టుపడవలెను. అట్లు లేకపోయినను, కన్నడబ్బును సరియైన మార్గములలో ఖర్చు చేయకపోయినను ప్రజాసామాన్యమునకు తీరని నష్టము సాధిస్తామనియు. అట్లగుటతో ప్రభుత్వములు రెండుచేతులు అప్పు చేయవలసి వచ్చుటయు, దీనినకు గొప్ప అల్లకల్లోల మగుటయు జరుగును. ఈ విషయములు మనస్సు పెండుచుకొని ఆర్థికములగు ఏ ర్యాట్లను చేయవలసిన బాధ్యత గలదు. పైన సూచించబడిన మార్గములు ఈ సూత్రములు ననుసరించి సూచించబడినవే.

మన దేశమునకు కేంద్రరాష్ట్రీయఆదాయ వ్యయ విధానములకు సంబంధించిన ఏ విచారణగాని సుమాను మూడవవంతు ప్రదేశము వాక్రమించుచున్న స్వదేశసంస్థానముల వేగు చేసి జరుపబడినయెడల సంపూర్ణముగ పరిగణించబడవలదు. స్వదేశసంస్థానముల ఆతర్వ ఆర్థికకలితిగనులతో మనకు సంబంధము లేదు. కాని, ఇండియా ప్రభుత్వపు ఆర్థిక విధానమునకును వాటికిని ఎట్టి సంబంధ ముండవలెను, ఈ ఆర్థికప్రణాళికయందు వారిస్థానము నెట్లు నిర్వచించి నిర్ణయము చేయవలెనను సంశయము మాత్రము చెర్చనీయములు. ఇంతవరకును అట్టిచెర్చకు తగిన అవకాశము లుండియుండలేదు కాని ఈ మధ్యను ప్రభుత్వమువారిచే ఏర్పాటుచేయబడిన బట్లరు కమిటీ (Butler

committee) వారి విచారణసందర్భములో ఈ విషయములు ప్రాముఖ్యము వహించినవి. దీనికి సంబంధించిన ప్రధాన మూలముత్రిములను కొన్నిటిని తెలిసికొనుట ముఖ్యము. (1) బ్రిటిష్ ఇండియా (British India) లోని ప్రజలకును సంస్థానప్రజలకును ఒకే విధముగా ఎగుమతి దిగుమతి సుంకములు సరుకులపై విధించబడి, ఆ సుంకముల సందర్భము కలసి ఉల్లించుచున్నను వాటిమీద వచ్చు ఆదాయమంతయు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికే చెలామణి యగుచున్నది. (2) నల్లమంతు, ఉప్పు మొదలగు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి సంపూర్ణ మనాచలి (Monopoly) గలవస్తువులపై వచ్చు ఆదాయమంతయు ఆ ప్రభుత్వమువారే పుచ్చుకొనుచున్నారగాని ఆవస్తువులలో కొంతభాగమును పంపించునట్టియు, కొనునట్టియు సంస్థాన ప్రజలకు దానియందలి భాగమును పంచి వచ్చుట లేదు. (3) ఒక్క హైదరాబాద్ సంస్థానములో తప్ప ఇతరచోట్ల ఎచ్చటను ఆ సంస్థానమునకు ప్రత్యేకముగా నాణములు, కరెన్సీనోట్ల అమలు నందు లేవు. బ్రిటిష్ ఇండియాలోనిరూపాయిలు, కరెన్సీనోట్ల అచ్చటగూడ చెలామణి యగుచున్నవి. దానివలన వచ్చుచున్న కష్టస్థితిములన్నియు బ్రిటిష్ ఇండియా ప్రజులలేనే వారు కూడ వారి కేమియు అవసరము లేనప్పటికిని అనుభవించుచున్నారు. అనగా రూపాయివలన ఎక్కువ అయినను, తక్కువ అయినను, కరెన్సీ నోట్ల విలువగలవైనను, పట్టికాగితములేమైనను వారుకూడ వాటినే ఉపయోగించవలసి వచ్చు

చున్నది. (4) క్వచేత సంస్థానములలో గల రైల్వేలు, పోస్టుశాఖల వలన వచ్చు ఆదాయము కూడ కేంద్రఇండియా ప్రభుత్వమువారి ఖజానాలోనికి పోవుచున్నది. హైదరాబాదు మున్నగు కొన్ని సంస్థానములలో వారి ప్రత్యేక పోస్టుశాఖయు, మైసూరు, హైదరాబాదు వంటి వాటిలో ప్రత్యేక రైలుమార్గము లున్న మాట నిజమే కాని వాటియందుకూడ నిరీక్షు ప్రభుత్వమువారికి పూర్తిగా అధికారము లేక పోలేదు. హైదరాబాద్ సంస్థానములో బ్రిటిష్ పోస్టుశాఖ యున్నది; మైసూరు రైల్వేలో ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి కొన్ని వాటాలున్నవి.

ఇంత ఆదాయమును సంస్థానముల వారి నుండి సొంతచున్నందులకు వారికి ఇండియా ప్రభుత్వమువలన కలుగుచున్న ఎదిరి లాభమేమి? ఇండియా ప్రభుత్వమువారు చెప్పిన దేమన, సంస్థానములను వారిపైకిత్రువుల నుండి కాచుచున్నామనియు వారికి, పైకప్పు ఖర్చు లేకుండ చేసితిమనియును. కాని ప్రత్యేకముగ వారికి పైకప్పు ఖర్చు లేకపోయినప్పటికిని, బ్రిటిష్ పైకప్పులలో కొంతకొంత భాగమును ప్రతి సంస్థానమును తన సొంత ఖర్చుమీద భరించుచునే యున్నది. ఈ సందర్భములో సంస్థానప్రజలును, ప్రభుత్వములును తమకు వర్తిమాన ఆర్థికపు పరిస్థితివలన చాలవట్టుము కలుగుచున్నదని చెప్పటలో ఆశ్చర్యము లేదు. వారు చేయుచున్న త్యాగమునకు తగిన ప్రతిఫలమువచ్చుట లేకనుమాట నిజము. ఈవరిశ్చి

తులలో రెండుపాళ్ళీలవారికిని అంగీకృతమును, న్యాయబద్ధమైనదియు నగు నధ్యక్షి. నొకదాని నేర్పాటుచేయుట ముఖ్యము. ఈసందర్భములో అనేకసూచనలు చేయబడినవి కాని అన్నిటి కంటెను ఎక్కువ అనుకూలమును, ఎక్కువ మందిచేతి ఆమోదించబడినదియు ఏదన, ఇండి యాద్రావిష్టిము సంస్థానద్రావిష్టిములకు ప్రాతి నిధ్యము కలిగి ఏనుమతి దిగుమతి కన్నుల సంఘము (Customs Union) నొకదానినేర్పాటు చేయుట ఈసంఘమువారు ఆదామార్గముల నుండి వచ్చు ఆదాయమును ప్రజాసంఖ్యను బట్టియు, నేకేరువస్తువుల కొనుబడిని బట్టియు

నేకేరు సంస్థానములకును, బ్రిటిషు ఇండియా ద్రావిష్టిమువారికిని పెంచి యుచ్చుచుండినలెను. హిందూ దేశ భావికరివర్తనము సంయుక్తరాజ్య విధానమే యని మనము నమ్మిపర్పాట్లు చేయ వలసిన సంస్థానములో స్వదేశ సంస్థానముల కొక ప్రాముఖ్యస్థాన మారాజ్య విధానమునం కియనొనియుండును. అసూత్రము నంగీకరించిన వాటికికూడ తగిన ఆదాయస్థాయ మార్గముల నేర్పాటు చేయనొనియుండును. వైసనూచింప బడిన విధాన మాసందర్భములో ఉపయోగ కారిగా నుండును.

మందలింపు

దివాకర్ల వెంకటాచార్యునిగారు

అంబు బామ్మ! నీమొక్కొక్క రూపినిట్టి-మగండు భాస్కరుడైనను మతి చలించి యరమర యుకింత లేక నీవలియువకుని-జనవు చేసితి! వెంట నీచము తలంప ?

ఏటిగమునందు నీవు జన్మించినావో? నీవంశము నూతనప్రియా స్వేషకంబు అట్లులేనట్టికూర్మి నిన్నననరించు-నతనియంజన ననురక్త వా? కమలమ!

జననంబొది నైతికీగంబు మధి తొలెం తెంది లెక్కించుదురా నిను యాచించి మధువ్రతంబు, నశిసి! నీ వో రజోద్భవమై చని యర్పించితి గంధవాహునకు నీ నందర్యము, లోకు లే మని నిందించెద? తెల్లు భృగము సహింహ వచ్చు నీదుష్ప్రియ?!

చేసెద వేమి చేసినను సిగ్గు సమూలము మ్రగ్గకేసి, శా బాసు! మధువ్రతప్రణయ భారము నట్టిచె, సిగ్గులేని యీ దానికి తోడివారలను దానయి తెచ్చి యమర్పు నీరసా భానపు జీవనమ్ము నుతిపాత్రమే? శారవము? ఘటించునే?

పద్మినీబాతి కాంత కెవ్వంజో యొక్కఁడే-భర్తయని శాస్త్రవేత్తలు వల్కుచుందు
 నేమి పాపమ్ము నీవొకయింతయేని-వారకాంత విలాసమ్ము నదలలేవు!.

నరమ నిర్మల శాంత జీవనముతోడ-ద్విజకుంభాశ్రిత పాత్రము వెలిసికొని
 తల్లికిని గల్గికిరియు దగ్ధమయ్యె-నీ నిక్కష్ట ప్రవర్తన నియతివని.

సిరి పసియించు నాభవన పీఠ నిరంతరమాయ నెంచి సు
 బరపడు చుంటివేము? మధుపంబులు గాలియుఁ జెరుఁ జేరి యీ
 వరుసగ నమ్మెనర్చునెడ భాగ్యము విచ్చునె? పెత్తదాన పె
 వ్వరు గమనిమ్రు నీరసము పచ్చినవేళల నిన్నుఁ బన్నుము.

కృష్ణమూర్తి యెందు సంతోషచతురుఁడనుచు నుబ్బెరనే గాని యశయుపకుఁడు
 నిరతి మధుపాన మాపించి నిన్నుఁ బీల్చి-పిప్పినేయఁడి మును కీ పెత్త నెందు.

మలయవనునియందు వ్యాకులలే మాన్చి-శాంతి నిమి శుభాశ్రమి చాన్చుకొనుచు
 చెలిమి గామించు కోరిక గలిగ నేము?-సౌభాగ్యు హరించు తన్మ-రుఁడు గావె.

కా దనఁబోక వారలకె గౌరవ మిచ్చెవు, కామనాగరిం
 బీదెడు వారి కుండవలదే కనుమాటు రవంతిన్నెన నో
 నీ! దయతుండు కన్గనడి సిగ్గుదయింపదె? కాంతఁడెంత దా
 మోదరుడైన నిట్టిగతి మొండితనంబు నహింసఁ బోలునే?

సుందర మూర్తి గాఁడనెదో? చూచునెడల మిఱుమిట్లు గొల్పు నా
 యందునఁ బ్రేమ లేదనెదో? యాతఁడొనంగిన ప్రభవంబె నీ
 విదహఁ జేరఁచి నినియింకఁగఁ గాని మయ్యఁ గాదో
 సుందరి! యెంత మైమఱుపుఁ జొచ్చె? విదంతయు శాశ్వతంబొకో?

నరమ దయాళిలేకమునఁ బాపము నీవొనరించు తన్మ భా
 న్మ-రుఁడు నహించు; నాతని ప్రచారము గల్గిన యంతవట్టె యీ
 కరణి విలాసము ల్గనుట కాలవశంబున నస్తమించినన్
 మురుపు నశించి యెచ్చటనో మూలముడుంగఁగ నెను కచ్చినీ!

జగద్విఖ్యాతి గాంధీజీ ముస్లిములను ముఖ్యంగా సారంగజేబు కడపటిచాడు. జేబు రత్నప్రాజ్య ప్తావకమునందు (౧౫౬౬), యశోవంతుడ అయిన. ఆతని పత్రములు చూచినచో నా ప్రతినిధి కాలియను మర్దాచే నోటుచది, పాఠశీకదేశమునకు బాటి, తన యవసానకాలమున గరరాజ్య సంపాదన మొనరింపఁ జాలెను (౧౫౫౫). ఆతని ముందును కన్యకు పరిచా చేండ్లి ప్రాయముననే రాజ్యభాగము పొంది, కన్య పరంపరల కోరికచేతక తన రాజ్యము స్థిరపఱచుకొని సామ్రాజ్య విస్తరించుచు తండ్రిచే, రాజీనామిజానమునై హైదరు ప్రవాళివాడము అయిపోని, కన్యకైదును కీర్తి గాంచెను. రాజపుత్ర వాడేకన్నగన్న సంభ్రమచేసెను బహుశయి తన బహుశయి ఘనకార్యము బాసరింపక, నిజభావిని భుజపంజరబంధితుడై కుళుంబుగఁ గాల హరణ మొనరించెను. ఆతని కుమారుడను హజహను సామ్రాజ్యరిక్షకుడై, యహన్త కోకాజ్య సమిష్టి కుడై, కళాహానికడై కులమొని కలసికానియై తనరి, తుదకు దవపుత్రుని కరంబుననే నిజరాజ్య స్వాధీన్యమును నోగోవైయి మనదించెను (౧౬౬౬). ఆతని పుత్రుడే యారంగజేబు.

ఔరంగజేబు నిక్కముగ నద్వితీయుఁడు. ఆతఁడు తీరినివలంకకాల సేనాధిపతియను నీవింపకను (౧౬౦౦ సంవత్సరములు). ఆతని కన్యకైదును కన్యకైదును; బుద్ధివైకన్య మసాభావము; సాహాయలు సుపంతుము; గర్వవైకన్య నిర పంజర కేదము నీవింపకను. ఆతని సామ్రాజ్యకైకాన్య మహాన్యము; బుద్ధి వను నీయుడను కేతులడై, ప్రాణుడై, వికలమండై, హైదరాబాద్ కంబుమండై, సామ్రాజ్య జ్ఞాన్య కన్యకైదునుండై, నిరంజన సంగ్రామినియుండై, సన్యవవాధీనానము నుండై మనదించెను (౧౬౭౭). ఆ పృథులుండేని విశ్వ

నిరంజన సన్యవవాధీనానముండై మనదే వికలమండై కన్యకైదును, ప్రాణుడై సంగ్రామినియుండై సాహాయ నిర పంజర కేదును, బుద్ధివైకన్య కన్యకైదును కన్యకైదు వినియెనుండై, సమదేశములు స్వయముగా జయించెను, తుదకు మన కీదికను కన్యకైదునుండై, తాను మనదించెనుండై తన భీమకైకామ్రాజ్యము కేకామండై ముద్ధివైకన్యకైదు ముద్ధివైకన్యకైదును నజసానముచే నుండై, వినియెని, విశ్వసృజియుండై మనదించెను.

ఔరంగజేబు స్వీయరాజ్య విధ్వంసముచేయుచు నాక, ఆతని కేకామండై ప్రబల సామ్రాజ్య పాదమునకు నంగూడై గాంధీవాసు అయిన. తాన్యకైదు మహద్విషయ గర్హించెను నీ సామ్రాజ్యకైదు మహద్విషయ పకనీయము. మొదట నీరని రాజప్రాధినిధ్య మర యుడము.

ఔరంగజేబుమొక్క రాజప్రాధినిధ్యము కనుంగ ను ముఖ్యము. ఆతని సామ్రాజ్యకైదు సుపంజరము నోప నిరంజానిన వియ్యక. ఔరంగజేబుమొక్క కన్యకైదు సాధులను సారామూకాలుచు, కన్యకైదు మురదునుగూడ రాజప్రతినిధుడై, సామ్రాజ్యభాగములను బాలించెయొండిరి. కాని, ముందు విశదమున కారణములచే వారియను భవము నిశ్చకమానము. ఔరంగజేబు మాత్రము తన యవధము సాగ్ధకములకొని, రాజ్యము వికలమొక మను సూత్రమును స్థిరపఱచెను.

ఔరంగజేబు మహావీరుఁడు. పదునాలుగేండ్ల ప్రాయముననే తల్లి కులము స్వీకృతహయెను. పాదుసాయన హజహను వికోరార్థ మొకనాఁడు యమునానదీ తీరమున మదగజములను బోరాడించెను. గజరాజములు కొందెమారులు పాటి నవనంపెలకై డీకొనెను. తన్య కోప వికలకాగ్ధకమండై హజహ వామంకు కడతను. రాజసూయలు చారా మూబా యారంగజేబు లభ్యాస

విభాగమున 'నుర్ఖా' రాజ్యసింహాసనమున నిలిపి, లెక్కలేని ధనకనకవాసనంబులం గొని హాసవాసనుడై నిజ రాజధానికి మఱియెను.

బేరంగజేబుయొక్క రాజప్రాతినిధ్యము ౧౬౩౬ నందుఁ బ్రారంభమాయెను. ఆతఁడు రెండు సార్లు దక్కనునందును, నుజరాతు, బాప (హిందూదేశమున కప్పల మధ్యాసియా యందలి యొకదేశము), ముల్తాను దేశములందును మొత్త మిరువదిరెండు సంవత్సరములు ప్రతినిధిగ నుండెను. మూర్ఖాభిషిక్తులగు భూమికు లంత కాలము రాజ్యపాలన మొనరించుటయే సాధారణముగ దుర్మఱము. ఇందు దక్కనునందలి రెండవప్రాతినిధ్యము ముఖ్యతము. తద్విషయము విపులముగఁ బ్రసంగించుటకు ముందరితరవిషయములను లఘువుగఁ బరామర్శించుము.

బేరంగజేబు పదునెనిమిదేండ్ల ప్రాయముననే దక్కనుదేశమునకుఁ బ్రతినిధి యాయెను. ఈ ప్రాతినిధ్య మెనిమిదిసంవత్సరముల కాల ముండెను. తదుద్వ్యంగ భారము వహించిన యొక సంవత్సరమునకే యాతని వివాహ మధికవైభవముగ జరిగెను. అహమ్మదునగర రాజ్యమును బూర్తిగ స్వాధీనపఱచుకొనుటకైప్పు ప్రశంస నీయచుగు విషయ మెద్దియు నీకాలమునసంభవముకాలేదు. అల్పధూనాగుల నొంది యారెండు కప్పములను, గాను కలను గొనుచుండెను. ముందేలాయుద్ధసమయముననే యారంగజేబు దేశసహస్రపైన్యమున కధివాళుఁ డాయెను. ఇయ్యది గౌరవప్రదమగు పదవి. ప్రతినిధియైన వఱునటి సంవత్సరమే యాతని పదవి పండెండు నేలకుఁ బెంపుచేయఁబడెను. చుట్టిరెండు సంవత్సరములలో వారెండు పదునైదువేల పైన్యమున కధీకుఁ డాయెను. అపారశక్తి సామర్థ్యములు గల యారంగజేబు తన జనకుండగు పాదుషా యభిమానమునకుఁ బాత్రుడై దినదినప్రవర్ధమాన గౌరవ సంకలితుఁ డగుచుండెను. కాని, అట్టిపాఁ డేలాకో, యాకస్మికముగా రాజానుగ్రహము గోల్పోయి పదచ్యుతుఁ డాయెను. ఆతఁడు విరాగియై యుద్వ్యంగ

త్యంగ మొనరించెనని కొందఱు భావించుదురు. అటుగాక, యుద్వ్యంగమునుండి పాదుషా తనుఁదొలగించునని యెఱింగియే యారెండు దాపదవి దొంగిలించునని మఱికొందఱు తలంతురు. కాని, ఇట్టికారణము లసమంజసములు. శ్రేష్ఠ పుత్రుఁడును, సదా లెండ్రెచెంగటనే యుండువాఁడును వగు దారా యమాయాపరుడై, యారంగజేబుపై వభిమానము వహించియున్న సాజహానుయొక్క మనకు విఠిత నమట విశ్వసనీయముగఁ గాన్పించును. ఏమైనను, బేరంగజేబు ౧౬౪౪ లో మద్వ్యంగరహితుఁ డాయెను.

ఆసమయమున వారెండు రాజధానియందే యుండెను. బేరంగజేబు కేతేరవలసిన యవసరము విచారించెదను. పాదుషా శ్రేష్ఠపుత్రుని జహానారా దిరస్మరణీయురాలు. ఈమె పితృభక్తి నిక్కుముగ వాదర్పప్రాయము. 'తాజముఖు' వామదేయయగు తనజనని తేవనముఁ బాసినదాది ఈకన్మియ పితృసేవా పరాయణయై యాతని కొకలోపము రావీక సర్వవిధముల వరయఁ దొడఁగెను. తుదకు వాపతభాగ్యుఁడు సువర్ణ పంజరాంతర శుకరాజమువలెఁ దన యంతిపుత్రంబునఁ గుండవలసిన సమయమునఁగూడ వాతని వీడక, ఆదయాస్వరూపిణి తన వృద్ధజనకుని కష్టములందుఁ బాల్గొని, ఆతని చరచుదశే సాధ్యులగుతీరున శుకరమున రింపఁ బ్రయత్నించెను. ఆయమ పితృభక్తియే గాక, బంధుపోషణము, దీనజనరక్షణముగూడఁ బ్రసిద్ధములు. జహానారాప్రేమ నిర్వక్రము, సముద్రమువలె ననంతము, కేవలము నిరుపమానముని పక్కాఁగించుట కొక యుదాహరణ మీయఁదగును. భ్రాతృరుధిరాన్తప మీఁది వృద్ధ జనకుని తొక్కులు విఠిచిన యారంగజేబుపైపైన వామె దీర్ఘక్రోధము వహింపక, తాను క్షమించి, తనజనకుని గూడ క్షమింపఁజేసెను. జహానారా యొకనాఁడు దుర్గముననే తన మందిరమున కరుదెంచుచుండ, విధివశమున వామె చెఱుగు దీపచుంట్టుకొనిను. పరిచారికలు వెను వెంటనే యున్నను, సుగంధబంధురముగు వామె మేల్లు మాలుము భగ్గున మండెను. ఉజ్జ్వలజ్వాలామాలికాపరివృతయగు తనుచేవిని ఆలింగనమొనరించి రక్షింపఁగడఁగిన చెఱులు బాధనొందిరే గాని తదుపద్రవము మఱియెఱుక

పోయిరి. తన సాహాయ్య మరుచెంచునప్పటికి ఆకోమ
లాంగి వెన్ను, ప్రక్కలు, భుజములును గాలిపోయెను.
అదుర్వార్త తెలిసినంతనే యోరంగతేలు సంతుభితమున
స్కుండ్ర నిజసోదరీసంపర్కము మొనరింప రాజధాని కరు
చెంచెను. ఆరుదెంచిన యొక మాసములో పుననే తొత్తడు
పదమ్యకుఁ డాయెను.

జహానారాయచక్ర బరికించి యనంతర మారంగ
తేలు చరిత్ర యరయుండను. ప్రసిద్ధులగు రాజవైద్యులు
తమ శక్తికొలది పాటుచడిరి. చక్రవర్తి లెక్కలేని
దానధర్మములు చేయించెను. పాదుషా బాహ్యజలార్ద్ర
నయమండై, వినముండై, ముకుళితహస్తండై, యమదినముఁ
డాలకాలము మోడకటించి దైవమును బ్రార్థించెను.
కాని, దైవప్రార్థనమును దానధర్మములు, భిక్షుగృహల
కాళముంగూడ నిరర్థకమాయెను. వాలుగుమాసముల
పర్యంత మాహేమగాత్రి మరణదేవతాకరబద్ధయై యుం
డెను. అంతట వైద్యవిద్యాపరివయ మెఱుంగని బానిస
యొకఁడు దైవచక్రమున నొక లేపనముఁ బ్రయోగింపఁ
బాదుషాసందన బాగుపడెను. షాజహాను సంతోషము
నకు పేర లేదు. తానే గాక సామ్రాజ్యమంతయు వానం
దమగ్ను మగునట్లు లాఠిఁ డొకమహోత్సవము నలిపి
రాజోద్యోగులందఱకు బహుమానము లొసంగెను. కేద
లు ధర్మములు వడసిరి. మృత్యుంజయ యగు జహానా
రాకుఁ బదిలక్షలు విలువచేయు నపూర్వాధరణములను
జనకుఁ డొసంగెను. అన్నిటికంటె మనవ్యాసమునకు
సంబంధించు హాద్యమయ మెద్దియన, జహానారా
బ్రాతృహితాభిలాషిడయై తన జనమ సర్థింపఁ, బదమ్య
కుండైన యోరంగతేలునకు మగుడ మద్యోగభాగ్యము
సగౌరవముగఁ బ్రాపించెను.

యోరంగతేలు మఱుసటి సంవత్సరము (౧౬౪౫)
గుజరాతు దేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నియోగింపఁబడెను.
ఆతఁ డట నుండినది చెందుసంవత్సరములే యైవను, రాజ
కాసన మెఱుంగక మొఱిపలై యుండు నాప్రజాళిని
నొక్కి, పరిపాలనాదక్షుడని ఖ్యాతిగాంచెను. షాజ
హాను సంతుష్టాంతరంగుండై యాతని వేతనము విరివిగ

హెచ్చించుటయే గాక, కష్టతరమును 'బాడు' యుద్ధ
మున కారని వాయకు నొనరించెను (౧౬౪౭). బాహు
దేశము భరతఖండమున కవ్వల మధ్యాసియాయందున్న
దని వెనుకఁ జెప్పియుంటిమి. అనంతరముత్ర పాదుషా
యేల తలపెట్టెనో స్పష్టముగఁ జెలియదు. మొగలాయీ
రాష్ట్రమును వాళ్లనుస్థానమున పత్తిరముగనున్న యీ
దేశము సారవంతమైనది కాదు. దేశమునందలి చాల
భాగము పర్యవశయమై, దారిద్ర్యనిలయమై, యల్పజ
వావాసమై, యనాకర్షణీయమై, హేయముగ నుం
డెను. కాని, అయ్యది ప్రథమ మొగలాయీసార్వ
భౌముడగు జేబరుపకుఁ జెందియుండెను. అది యొక
కారణము గానోపును. లేదా, కేవలము ఆగీషయే కావ
లయును. ఏమైనను, అది యొక యుక్తావప్రయత్నముని
పర్యవసానమువఁ దెల్లమాయెను. లేవయం దావంతయు
లోపము లేకుండ నారంగతేలు సమరకార్యము క్లాషా
పాత్రముగ నిర్వహించెను. ఆతనికిమాలమే దగు మేటి
గాంధీర్య మొకయెడఁ బ్రవర్తించి యోరంగతేలు కాల్ర
వృత్తులని సహితము మాన్పడఁజేసెను. యుద్ధ మతి
తీక్ష్ణతగ నుండెను. ఇరుబలంబులును హోరాహోరి
పోరాడుచుండెను; అంతలో పాయంపమయ ప్రార్థ
నావనర కరుచెంచెను. తన యుద్ధోరులు భయరిత్య
లులై మదని వారించినను వినక, తనత్రాణరహితుడగు
నావీరుడగు తనయేనుడగు దిల్లీ, తివాచి, బూది, మోడ
కటించి, ఘోరతరయుద్ధ ముదెప్పుటనో జరుగుచుండెనట్లు,
నిశ్చలచిత్తుండై, దైవచింతా నిమగ్నుండై, రథమస్తానము
యథావిధంబున నొనరించెను! వైరు లా విపరీతవృత్తియు
గాంచి హాహాకారము లొనరిందిరి. అట్టి వృత్తితోడఁ
పోరాడుట యార్చురినాశకరచుని తక్నేనాధవుడగు యుద్ధ
మాపుచేయించెను. కాని యీ రణమునకున హైందవ
ప్రభుత్వమునకు నాలుగుకోట్ల రూపాయలు ఖర్చయెను,
ప్రతిఫలము మాత్రము కూశ్యము. రణరంగమున వైరువం
దల మందియును, మంచునకుఁ దాళఁజాలక యైదువేల
మందియును దెగటారిరి. మువదేశపుఁ బల్కిమాలైర పర
గణాలు దాటి యన్యదేశాక్రమణ మొనరింపఁగడంగు

సామ్రాజ్య తత్వ మిట్లులే దారుణముగ సంకట పడును.*

బాకు యుద్ధానంతర మారంగజేబు ముల్తానుదేశ మునకు బాలనడాయెను (౧౮౪౮). మఱుసటి సంవత్సరము సింధుదేశముగూడ నాతనిచేతికి వచ్చెను. పన్య గ్రములవలె విచ్చలవిడి జరించు నచ్చటి 'యాఫ్ఘను' 'బెలాచీ' బాకులను లోబఱచుకొనుట కష్టతమము. చౌరంగజేబు సముచితకాతన్యము వహించి కొంతవఱకు గృహకృత్యుఁ డాయెను. దేశమునందలివర్తక మభివృద్ధి పఱుప నెంచి, సింధునదీమధ్యమున నాతఁ డొక నాకా యము నిర్మించెను. కాని యాప్రాచీనిద్యము నాలుగు స్థరము లున్నను, రెండుసార్లు లాతఁడు దేశము వీడి కాంబహారు ముట్టడింపవలసినవాఁ డగుటచేత నాపరిపాల ను రాజించుట కవకాశము లేకుండెను. ఒక్కసంగతి జలంపవలయును. తనకు వచ్చువేతనమును, ఇతర రాజులను ఇతరులవలె నాతఁడు నిశ్చేషింపక యధికతర పైన్య ద్యయమునకు వినియోగించెను. కాని యిందువలన నొక నష్టము నాటిల్లెను. ఒకపు డాతఁడు భవము చాలక తన జనకు నర్థింప, నాతఁడు కుమారుడై విముఖుఁ డాయెను. ఐనను, షాజహా నాతని చాకచక్యము రెజింగినవాఁ డగుట చేత 'గాంధహారు' ముట్టడి కారనినే నియోగించెను.

కాంబహారుదుర్గమును మొగలులు మూడుసార్లు ముట్టడించిరి. రెండుసార్లు చౌరంగజేబును, మూడవసారి యువరాజును దారాయెను సేనాధిపత్యము వహించిరి. ఇట్టి బృహత్ప్రయత్నము లొనరింపవలసిన యవసర మొద నిందిన కాంబహారు సంపాదన మర్యంతావశ్యకమై యుం డవలయును. పెరసియా యాఫ్ఘస్తాన దేశములకయ్యది నడుమ నున్నది. ఆదుర్గము తన యధీనమున నున్న గాని యాఫ్ఘస్తానమునకు కేమము లేదు. మఱియుఁ బెరసియా దేశమునుండియు, పుర్ఖ్యాసియా దేశములనుండియు హిం మాదేశముపై దండెత్తు భయంకరవైరులు కాంబహారు మీదుగనే రావలయును. ఆదేశ మాతీరున స్థలప్రాముఖ్య సమన్విత మగుటయే గాక, ప్రసిద్ధవాణిజ్యపథంబై, భన

సమృద్ధమై, సారవంతమై, శోభాయమానమై, యెంతయు నాకర్షణీయముగ నుండెను.

అట్టి కాంబహారు లేబరుకాలమునుండియు మొగ లాయీ పెరసియా రాజ్యములు పరస్పరముఁ బ్రాయశ ముగా మాటుదుండెను. షాజహాను రాజ్యాయాధుఁ డగు నపు డయ్యది పారసీకపాస్తగ్రమై యుండెను. కాని, ఆ దేశముఁ బాలించు పారసీకసేనాని యేలాకో, తనశీనిఁ దలంచి ఛీతిల్లి, తనపాయవిమోచనమున కొక్కటియే యుపాయ మని యెంచి, తనయధీనమున నున్న దుర్గమును మొగలుల కప్పగించెను (౧౮౩౮). షాజహాను పరమానందభరితుఁడై వాని కత్యున్నతపదవి యొసంగి విశేషముగ గౌరవించెను. అసలే కడు బలవంతముగ నాదుర్గమును బాదుషా యింకను దృఢపఱచి యభ్యు ముగ నొనరించెను. కాని, పోయిన దుర్గము మగుడ సంపా దింపవలయునని పారసీకులు సంకల్పించి, సముచితసన్నా హము లొనరించుకొని, ౧౮౪౮లో నావంక బయల్పె డలిరి. వారిప్రయత్న ములగుఱించి షాజహానునకు మందు గనే తెలియవచ్చెను. ఐన నాతఁడు మందబుద్ధియై దుర్మంత్రము లాలించి, దుర్గరక్షణార్థము వలయు పైన్య ములు సకాలమునఁ బంపకపోయెను. అసమర్థుఁడగు నా దుర్గపాలకుఁడు వైరివమానికహములఁ గాంచి భయభ్రాంతుఁడై, యొక్క లక్ష పైన్యమునైనను దృఢీ కరింపజాలు నామేటికోటను వైరులకప్పగించెను. అట్టి ఘోరము సంభవించునని చౌరంగజే బెఱుంగఁడు. తమ దుర్గమును ముట్టడించిన శత్రువులను తెక్కాడుటకు మాత్రమే యారఁ దాయత్తపడి యరుడెంచెను. కార వాధినమైన తమల్లను దుర్గమును ముట్టడించుటకు వలయు శత్రువు లారనివద్ద లేవు. కావున, నాపిరుఁడు భగ్న మనోరథుఁడై వెనుదిరుగవలసినవాఁ డాయెను.

కాని, శత్రుసంహార మొనరించి యాదుర్గము స్వాధీనపఱచుకొనినఁ గాని తన గౌరవము పునఃప్రతిష్ఠి తము కానేరదని యెంచి, షాజహాను భూరికరప్రయత్న ము లొనరించెను. అవంతర మారఁ డౌరంగజేబు నొక్క

* "Such is the terrible price which aggressive Imperialism makes India pay for wars across the north-western frontier." J. N. Sarkar.

విశేషాత్, తపఃప్రధానమంత్రియను పాదుల్లాభానుమనూద
నేవాగ్యభూనిగ నియమించెను. మొగలాయీ సైన్యము
లవంత బలవమన్వితములయి, దృఢకేతస్మి దశసాహాయ్య
ములై, విజయోత్సాహములై, దురాసవదుర్గాక్రమణా
యత్నములై మునుడ దాడివెడలెను. కాని, విజయ మీ
సారియును కేహరకపోయెను. ఔరంగజేబుమాత్ర మం
దులకు రాధ్యుడు గాఢవి గ్రహించుదురును. ఆతని
తోడి నేవాగ్యభూనిగ భానుదే సర్వసేవాధిపతియై
యుండెను. పాదుషా యాతనిని విశ్వసించెను. ఆతని
యనుకుతి లేకుండ యారంగజే జేమి చేయుటకును అనకా
కము లేకుండెను. ఆతడైదు వ్యవస్థలముగఁ జరింపఁ
జాలక, కాబూలునందు విడిపియండిన పాదుషాయాజ్ఞల
కదురుమాడవలసినవాఁ డాయెను. నుజీయు, పారసీకుల
రణకౌశలము శ్రేష్ఠము. మొగలాయీ శత్రుత్వము
నందుఁ బాశ్చాత్యులుగూడ వచ్చును. ఆయ్యది క్రూర

శత్రుత్వమునందు నీరసముగ నుండెను. ఇట్టి కారణము
చేతఁ గాంధహారుదుర్గాక్రమణము మొగలుల కసాధ
మాయెను. ముఱునటి సంవత్సరము యావరా జను దారా
సగర్వముగ సర్వసేవానాయకత్వము వహించి, తప
జవసుడు సంతోషించువట్లు మహార్తీర సైన్యసమన్విత
డై గంధీరముగ బయలుదేలి, కుదకు గతగయ్య
యశోదమఁడై వెనుదిరిగెను.

లాభ మణుమాత్రము లేని యామాఱు దాదుల
కును బండ్లెంచుకోట్ల రూప్యములు ఖర్చాయెను. కాని,
ప్రజాభిప్రాయ మరయోగ కేలము నిరంకుశముగఁ జరింప
ప్రభుత్వ మేమి యొనరించినను జెల్లుమగదా.

మొగలాయీ ప్రతిష్ఠ భగ్నమాయెను. సా
విమక్తరణముగ సారంగజేబుపైఁ గోపించి,
వారని దక్కనురేకపాలవమునకు నియోగించెను.

నిరాశా విరాగము

అల్లంరాజు రంగనాయకులు గార

నీవినిల విలోల నేత్రాబ్జయుగములో
సురభికొముది మెరసి పోనలై వానలై
కురిసి మధుధారలై విరిసి ప్రవహించి, నా
శిథిల హృదయముఁజొచ్చి చివురెత్తఁజేసి, విరి
యించి వెలయించి కల లెన్నేని గాయించె;
శారదోజ్జ్వల పూర్ణిమారమణివో, చైత్ర
శృంగారతను వల్లరివో, యువఃకాంతవో,
తరళప్రవాణ సంధ్యామనోరమ నేమి?—

నంతటి విషాదతప్త వాసంతికాంత
రంగుదివి; గ్రీష్మదాహాన రగిలిరగిలి
మంటలెగయు నెడారి; ఇమ్మాననమున
మోదపూర్ణామృతభరమ్ము మోయలేను!
ప్రణయమయమూర్తి! నీమధుర ప్రకాంత
మోహనాలోకనముల, నామోడుటెడఁద
నుండి మరలించుకొని నన్నభిండ వేద
నా విభీతాగ్నిలో ప్రేగిపోవనిమ్ము !!!